

A magyar
nemzeti
és állami
jelképek

Vargha
Balázs
/
Moholy-Nagy
Művészeti
Egyetem
Doktori Iskola
2024

A magyar
nemzeti
és állami
jelképek

A tanulmány megjelenését
a Medgyesi Miklós Alapítvány
támogatta

© Vargha Balázs, 2024

Témavezető:
Zsótér László, professzor emeritus

A könyvet Vargha Balázs tervezte
Nyomdai előkészítés: Stalker Studio
Nyomtatás és kötés: Digitalpress

A kiadványban közölt tanulmány
a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
Doktori Iskolájában 2013 és 2024
között zajlott kutatási és fejlesztési
program dokumentációja.

Vargha
Balázs
/
Moholy-Nagy
Művészeti
Egyetem
Doktori Iskola
2024

Tartalom

014	1.	CÍMER	046	2.	KORONA	068	4.	PROGRAM	138	5.	INDEX
016	1.1.	A CÍMER, MINT KÉPI KOMMUNIKÁCIÓS ESZKÖZ	050	2.2.	A KORONÁZÁS SZERTARTÁSA	070	4.1.	TÉZIS 1.	140	5.1.	FORRÁSOK, HIVATKOZÁSOK
017	1.1.1.	HERALDIKA	051	2.3.	A KORONA EREDETTÖRTÉNETE	071	4.2.	A NEMZETI JELKÉPEKKEL KAPCSOLATOS HATÁLYOS TÖRVÉNYEK ÁTTEKINTÉSE	141	5.2.	KÉPEK JEGYZÉKE
019	1.2.	A CÍMERHASZNÁLAT MAGYARORSZÁGI TÖRTÉNETE	051	2.3.1.	AZ EREDETTEL KAPCSOLATOS JELENTŐSEBB ELMÉLETEK				144		KÜLÖN KÖSZÖNET
019	1.2.1.	A CÍMERHASZNÁLAT KEZDETEI	053	2.3.2.	A KORONA ISMERT TÖRTÉNETI HIVATKOZÁSAI, ÁBRÁZOLÁSAI	079	4.3.	TÉZIS 2.			
019	1.2.2.	A HARCÍ ZÁSZLÓ	054	2.4.	A KORONA FELÉPÍTÉSE	079	4.4.	A MEGVÁLTOZOTT KOMMUNIKÁCIÓS KÖRNYEZET KIHÍVÁSAI			
022	1.3.	A CÍMERHASZNÁLAT CIVIL TERÜLETEI	057	2.4.1.	A GÖRÖG KORONA	082	4.5.	A CÍMER GRAFIKAI KORSZERŰSÍTÉSÉNEK INDOKAI			
025	1.4.	A CÍMEREK FORMAI JELLEGZETESSÉGEI	060	3.	ZÁSZLÓ	083	4.6.	A KORSZERŰSÍTÉS MÓDJA			
025	1.4.1.	A CÍMERPAJZS	062	3.1.	A NEMZETI ZÁSZLÓ TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI	086	4.7.	FORMAI MÓDOSÍTÁSOK			
027	1.5.	A CÍMEREK KÉPI MOTÍVUMAI	066	3.2.	A ZÁSZLÓ JELENLEG HATÁLYOS FORMÁJA	096	4.8.	A CÍMER FUNKCIONÁLIS FORMAVÁLTOZATAI			
028	1.5.1.	MESTERALAKOK				096	4.8.1.	ALAPFORMA			
031	1.5.2.	CÍMERKÉPEK				097	4.8.2.	MONOKRÓM FORMA			
035	1.5.4.	A CÍMER KÜLSŐ DÍSZEI				097	4.8.3.	EGYSZERŰSÍTETT FORMA			
036	1.6.	A MAGYAR ÁLLAMCÍMER MOTÍVUMAI, ILLETVE KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNETE				098	4.8.4.	VONALAS FORMA			
036	1.6.1.	A KETTŐS KERESZT				098	4.8.5.	INVERZ FORMÁK			
038	1.6.2.	A VÁGÁSOS PAJZS				114	4.9.	TÉZIS 3.			
039	1.6.3.	A KERESZT TÁMASZTÓ ELEMÉI				115	4.10.	A ZÁSZLÓ ARÁNYRENDJE			
040	1.7.	A MAGYAR KIS-, NAGY ÉS KÖZÉPCÍMER				116	4.11.	A CÍMER MÉRETE ÉS POZÍCIÓJA			
044	1.8.	MODERNKORI CÍMERHASZNÁLAT				117	4.12.	A NEMZETI SZÍNEK			
044	1.8.1.	A II. VILÁGHÁBORÚT KÖVETŐ IDŐSZAK				117	4.12.2.	A SZÍNEK MEGHATÁROZÁSÁNAK MÓDJA			
045	1.8.2.	A RENDSZERVÁLTÁS				118	4.12.3.	A SZÍNEK MEGHATÁROZÁSÁNAK SZEMPONTJAI			
						118	4.12.4.	A NEMZETI SZÍNEK DEFINÍCIÓJA			
						120	4.13.	TIPOGRÁFIA			
						120	4.14.	EGYSÉGES TIPOGRÁFIAI ESZKÖZKÉSZLET			
						120	4.14.1.	A BETŰTÍPUS			

03	Az állami címer az 1945-ös százpengős bankjegyen
----	---

04 Az olimpiai győzelmet
ünneplő férfi
párbajtőrcsapat
a nemzeti zászlóval (2024)

Bevezető

Állami és nemzeti jelképeink kultúránk elválaszthatatlan részét képezik, kialakulásuk sok szálon kötődik a magyarság történelméhez, melynek eseményei évszázadok során alakították olyanra, ahogy ma ismeretesek. Ez a forma egyedi és összetéveszthetetlen, ugyanakkor illeszkedik ahhoz az ikonográfiai kánonhoz, amely a sajátunkat az európai kultúrához kapcsolja.

E jelképeknek az idők során nemcsak a formája, de szerepe és jelentősége is sokat változott. Ezredéves távlatban talán a jelenkori értelmezés tér el leginkább a korábbi korokétól. Ami mégis máig közös és állandó a jelekben, hogy olyan, megjelenésükön túlmutató, szimbolikus tartalmat hordoznak, amelynek középpontjában a mindenkori identitás történelmi léptékű reprezentációja áll.

Ebből is adódik, hogy a címer ma sem vesztette el közjogi hitelesítő szerepét, így továbbra is mindennapi életünk elmaradhatatlan része okmányainkon, bankjegyeinken, hivatali épületeinken.

Számos ilyen jelet hozunk magunkkal múltunkból, melyek némelyikének mai tartalma pedig nem is mindig

egyértelmű, vagy olykor épp megosztó¹ a történeti előzmények során rájuk rakódott rétegek szövetén keresztül. Léven maguk is szimbólumok, rendkívül kitettek a mindenkori ideológiai szándékoknak, ahogy a „nemzeti identitás fejlődését tárgyaló szakirodalom elfogadja azt a megközelítését miszerint a Kiegyezéstől napjainkig terjedő politikai időszak egyes korszakaiban tudatosan befolyásolták a diszkurzív térben azt a konstruálódó nemzeti tematikát, amely révén a kollektív identitásunk tartamát határozhatjuk meg.”² Ebből adódóan nem véletlen, hogy csak igen szűk azok a köre, melyek máig széleskörű társadalmi elfogadottságot élveznek. A történelmi *címer*, a *trikolór* és a *himnusz* az a három nemzeti jelképünk, amely a közmegegyezés alapján, jelenleg alkotmányos szintű törvényi megerősítéssel³ bír.

Jelen tanulmány és a hozzá kapcsolódó fejlesztési program fókuszában a két, vizuálisan értelmezhető szimbólum áll: a címer és a zászló. Ezeket sajátos státuszuk megkülönbözteti minden egyéb, mindennapjainkban bennünket körülvevő, szemiotikai

szempontból hasonló (pl. kereskedelemi, információs, közlekedési, stb.) jelképtől. Különlegessé teszik őket eredetük közös múltunkban gyökerező vonatkozásai, melyből a hozzájuk fűződő sajátos viszonyunk is fakad, mely személyes és érzelmektől sem mentes. Egyszerre mindannyiunké és a közösségé, közkincs, ami mindenkié, aki a nemzet közösségéhez tartozónak érzi magát.

Közkincs abból a szempontból is, hogy mivel formai értelemben csak részben kötöttek, reprodukciójuk meglehetősen tág keretek között értelmezhető. A jelenlegi vonatkozó szabályozás lényegében csak a jelen-téstartalmi szempontból nélkülöz-hetetlen formaelemek meglétét írja elő szövegszerűen, a megjelenítés mikéntjéről pusztán szűkös, sőt sok szempontból hiányos módon tesz képes formában ajánlást, ami módot ad a formai szempontból meglehe-tősen szabad értelmezésnek. Ez egy-felől akár helyesnek is tekinthető, hiszen bizonyos helyzetekben indokolt lehet teret engedni bizonyos stiláris, vagy esztétikai szempontból fakadó igények egyedi érvényesítésének.

Másrészt azonban a szabályozás minden kötöttséget mellőző volta, valamint az ajánlott minták hiányosságai azt eredményezik, hogy értékes nemzeti jelképeinket gyakran méltatlan képi minőségben vagyunk kénytelenek viszontlátni, mely alól sajnos olykor a hivatalosnak tekinthető megjelenések sem kivételek.

Ennek felismerése és az ebből fakadó szándék ösztönözte a program létrejöttét, melynek célja, hogy a design kutatás és fejlesztés eszközeivel és módszereivel lefedtesse a jelképek minőségbiztosítási rendszerének szakmai alapjait. A tanulmány része egy történeti elemzés, mely a nemzeti jelképekkel kapcsolatos attribútumok összefüggésében vizsgálja a témát. Ezen kívül kritikai szemléletű áttekintést nyújt a jelenleg érvényben lévő, vonatkozó jogszabályi háttérrel, valamint feltárja az állami jelképek kortárs alkalmazásával kapcsolatos problémákat és szempontokat. Mindezek összegzésével egy olyan korszerűsítési programot fektet le, amely kellőképp stabil szakmai alapot szolgáltat egy majdani jogszabályi kodifikáció számára.

Gondoljunk például két, eredetileg színművelés korából származó jelképünkre, az árpádsávós zászlóra, vagy a turulra, melyek a nyilas eszmék politikai eszközeivé válva kompromittálódtak.

Nemzeti identitás – egység vagy sokszínűség?

– Politikai Megbékélés Beszélgetéssorozat II., Policy Solutions, Friedrich Ebert Stiftung Búró Budapest, 2013. május

Az 1990. évi XLIV. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról, illetve a 2011-es Alaptörvény

A fejlesztés kizárólag a közigazgatás, illetve a hivatalos állami kommunikáció közegének értelmezésében közelíti meg a kérdést. A laikus felhasználások sokszínű, folklorisztikus világára nem, vagy legfeljebb közvetlenül kíván hatással lenni.

Korunk gyors ütemben változó kommunikációs közegére egyre több médium párhuzamossága jellemző, melyek technikailag egyre szerteágazóbb sajátosságokkal rendelkeznek. Ez a különbözőség mind komplexebb kihívások elé állítja azokat a vizuális elemeket, melyek legfőbb kommunikációs erejét az összetéveszthetlenség jelenti, melynek szükséges feltétele a minden körülmények közt azonos formában való megjelenítés. Ennek biztosítása érdekében elengedhetetlen a grafikai kép optimalizálása e heterogén médiakörnyezet képalakító technológiai lehetőségeinek és korlátainak figyelembevételével.

Mindezek alapján a program kétféle megközelítésben dolgozza fel a témát. Egyrészt történeti vonatkozások tanulmányozása révén igyekszik feltárni a jelképben rejlő tartalmi összefüggéseket, másrészt megoldást keres a megjelenítés formai problémáira a heterogén kommunikációs és médiatechnológiai összefüggések mentén.

A program fejlesztési koncepciója alapvetően a jelképek – elsősorban a címer – képi megjelenéséhez kötődő stílári kérdéseket nem az értelmezés alakításának összefüggésében vizsgálja. E szempontból a szándék neutrális, vagyis képi gesztusaiban a létező jel eredeti tartalmát erősíti, messzemenően figyelembe véve az e jelképekkel kapcsolatos érzékenységeket, megjelenésében a tiszta, semleges, érzelmi hatásoktól mentes formai pozíciót igyekszik megtartani, ami a széleskörű elfogadásban az egyesítő szándékot célozza.

Ugyancsak fontos leszögezni, hogy az új formai kialakítás tudatosan kerüli csakúgy a historizáló hatásokat, mint a kortárs grafikai trendeknek való megfelelést. A cél egyértelműen egy olyan vizuális konstrukció kialakítása, amely a korszerű és szerteágazó kommunikációs igényekhez optimalizáltan jelképeink mindenkori, hozzájuk méltó, az elvárható legmagasabb minőségű megjeleníthetőséget biztosítja.

06 Görögök és amazonok harca (részlet) festett váza, i. e. 450 körül

07 A Bayeux-i kárpit (részlet) 1080 körül

08 A Bayeux-i kárpit (részlet) 1080 körül

09 Címerszemle Conrad Grünenberg címerkönyvéből, (részlet) 1483

A címer, mint képi kommunikációs eszköz

A címerek kialakulásának kezdetei illetve valamiféle előképei valószínűleg az ókor hadikultúrájában gyökereznek. A görög vázafestészet által ránk maradt ábrázolásokon szereplő festett pajzsok jelentik az első fennmaradt példákat a hadifelszerelés képi motívumokkal való díszítésére. A római birodalom légiói által használt erőteljes és karakteres jelvények szintén előrevetítik a hadifelszerelés identifikációs célú képi jelzéseit. A XI–XII. század kereszties hadjárataiban a katonák ruháin és egyéb felszerelésein megjelenő motívumoknak erőteljes szakrális tartalmuk is volt. A Bayeux-i kárpit (08–09) – az angolok ellen küzdő normannok csatáit megörökítő – képei számos festett pajzsot ábrázolnak, melyeken még preheraldikus, főleg archaikus állatábrázolások illetve absztrakt képi elemeket tartalmazó ábrák láthatók.

A címerek kialakulásának új lendületet adott a hadviselés történetének középkori időszaka, amikor a páncélos lovasság jelentős haditechnikai tényezővé vált. A hadi öltözeteknek – harctechnikai szempontokon kívül – fontos feladata, hogy biztosítsa viselője hovatartozásának megállapíthatóságát. A páncélzat hatékony védelmi eszköznek bizonyult ugyan, ám kialakításának szigorú funkcionális kötöttségei – a teljes testet, így az arcot is elfedő felépítése – következtében nem tette lehetővé, hogy a megszokott gyakorlatnak megfelelően megkülönböztető jelzésként is szolgáljon, illetve viselője felismerhetőségét biztosítsa. E hiányosságot pótolták azok a grafikai eszközökkel létrehozott vizuális jelek, melyekkel a fegyverzetet utólag ellátták. Ezek kezdetben erőteljesen redukált, többnyire egyszerű geometriai formákból illetve erőteljes színekből álltak, melyeket elsősorban a pajzs előlapjára festve alkalmaztak. Rendeltetése eleinte kizárólag a páncélzat viselése miatt felismerhetetlen alak megkülönböztethetőségének biztosítása volt.

10 Fából készült festett pajzs (Közép-Európa, 15. század vége – 16. század eleje), Musée de Cluny, Párizs

Később a jelzések egyedi azonosító jelképekké, formailag összetettebb, tartalmilag gazdagabb címerekké váltak. Mivel a páncél viselése kizárólag a vagyonos nemesség számára volt elérhető, idővel a címer viselése is egyfajta előjoggá vált és fokozatosan egyéb célokat is szolgált. Békeidőben már nem a csatában való gyors felismerhetőség igénye dominált. A lovagi tornák résztvevői számára nem a csoporthoz tartozás, sokkal inkább az önazonosság reprezentációs eszközévé vált, és már nem csupán a páncélzaton, de a zászlón, sisakdíszként, a lovak felszerelésén, lópáncélon, nyeregtakarókon is megjelenik.

HERALDIKA

A haditechnika fejlődésével a páncélos lovasság harcászati jelentősége fokozatosan megszűnt, ezzel párhuzamosan jelentősen terjedt a civil címerhasználat, mely az idők során egyre kevésbé kötődött vagyoni helyzet biztosította feltételekhez, így fokozatosan egyre szélesebb körben elérhetővé vált. A napi gyakorlatban való alkalmazás jelentőségét nyilvánvalóan növelte az a tény, hogy a korabeli társadalmak lényegében írástudatlanok voltak, így az egyre inkább narratív képi elemeket tartalmazó címerek hatékony kommunikációs eszköznek bizonyultak számos területen. Címer segítségével azonosították magukat már nem csak az uralkodók, hűbérurak illetve nemesi családok, de városok, tartományok, céhek és egyéb testületek is. A széleskörű terjedés a címerek mennyiségének jelentős növekedését eredményezte, mely szükségessé tette a használattal kapcsolatos szabályozás kialakítását.

Ezt a tevékenységet a *heroldok* végezték. Az új szakterület a *heraldika* – mely elnevezését is nekik köszönheti – művelői eredetileg a lovagi tornákon a sisakdíszek illetve a fegyverzet egyéb jelzéseinek ellenőrzéséért voltak felelősek, de ők voltak, akik a csatamezőn elesetteket azonosították címereik alapján, valamint követi és egyéb felelősségteljes tevékenységet is végeztek. Ők alkották meg a címertan szabályait, melyeket nem ritkán címerkönyvek formájában rögzítettek.

A legalapvetőbb szabály a címer egyediségére vonatkozott. Bár a címerhez jutást immár külön szabály nem kötötte, annak szerkesztését szigorú előírások szabályozták. A tiszta megkülönböztethetőség biztosítása a címer birtokosának kötelessége volt, ennek ellenőrzését ugyancsak a heroldok végezték, ők voltak birtokában az ehhez szükséges tudásnak, ők vezették az ezzel kapcsolatos nyilvántartásokat is. A címerhez jutás kitüntetett módja a királyi adomány volt, amely kiemelt státuszt biztosított birtokosa számára. A családi címer örökölhető volt, de csupán egyetlen leszármazott számára. A többi utód csak módosított formában volt jogosult a családi címert használni – ezt a módosítást hívták cimertörésnek. A címer fejjel lefelé fordított megjelenítése a család adott ágának kihalását volt hivatva jelezni.

A heraldika saját korszak-meghatározást alkalmaz, mely a történelem során a címerhasználathoz fűződő társadalmi, kulturális vonatkozások szerint jelöl ki. A szakirodalom *pre-heraldikus* korszakként hivatkozik arra az időszakra, mikor a címerhasználat előképei kialakultak. Az ún. *élő heraldika* (*klasszikus heraldika*, *leben-den Heraldik*) koraként tartja számon azt az időszakot, mikor a címerhasználat közvetlenül kötődött eredeti rendeltetéséhez, így azok ténylegesen korabeli harci eszközökön, pajzson, sisakon, lótakarókon jelentek meg, ennek kezdetei a 12. századra tehetőek. A 15. század végétől beszélünk a *hanyatló*, vagy *holt heraldika* korszakáról. A haditechnika fejlődése (főleg a lőfegyverek elterjedése) idővel újraírta a hadviselés eszköztárát, ezzel eltűntek a lovagi tornák és velük együtt a hozzájuk kötődő öltözékek és fegyverek is. A címert hordozó pajzsot immár ténylegesen nem viselték a csatában, ettől kezdődően a címer fokozatosan elszakad a harci tárgyakhoz kötődő közvetlen kapcsolattól és egyre inkább társadalmi reprezentációs szerepe kerül előtérbe.

11 Középkori zászlótípusok

1.2.1. A CÍMERHASZNÁLAT KEZDETEI

1.2. A címerhasználat magyarországi története

A címerek hazai használatának előképeként a hadifelszereléseken megjelenő képi jelzések a nyugat-európai példákhoz hasonló rendeltetéssel és szinte azonos időben bukkantak fel először. A XII. század közepén a bizánci háborúkban (1149–1155) már harcoltak páncélos nehézfegyverzettel felszerelt magyar katonák, a század végétől már magyarországi példák is ismertek, elsősorban az uralkodó és családja körében jelennek meg pajzsokon alkalmazott megkülönböztető jelzések.

1.2.2. A HARCIZÁSZLÓ

A harci zászlók tekinthetők a magyar címerhasználat közvetlen előzményeinek. A korabeli hadviselésben a zászlóknak ugyancsak fontos hadászati jelentőségük volt. A csatamező fölötti kontroll, a csapatok, illetve az egyes csapategységek megkülönböztetésének és szervezésének, a csapatmozgások követésének szükségessége hadvezetési szempontból nélkülözhetlenné tette ezen jelzések összehangolt alkalmazását. Ezen kívül kultikus jelentősége is volt a hadizászlónak. Mivel mindig az adott csapategység élén haladva vitték, hordozása kivételes bátorságot igényelt a zászlóvivő részéről. Jelentőségét különös mértékben megnövelte, hogy a csapatzászló elvesztése súlyos morális csapást jelentett az egész egység számára, ezért a katonák kötelességüknek érezték mindenáron való védelmezését. Szimbolikus jelentést kapott a győzelem deklarálásaként az ellenség zászlóinak a fegyverekkel együtt való letétele illetve beszolgáltatása, a hadizsákmány kiemelt jelentőséggel bíró részeként.

12 Honfoglalás kori fejedelmi zászló

13 Szent István zászlójának rekonstrukciója

14 A Képes Krónika István királyt ábrázoló lapja

15 István hadi díszben, koronával a Képes Krónika „S” iniciáléjában, zászlóján és pajzsán kettős kereszt címer

Kezdetben a zászlók még pusztán színük és formájuk alapján voltak megkülönböztethetők. Formátumuk alapján kétféle hadizászló típust különböztetünk meg. Az úgynevezett *gonfanon*, vagy gonfalon típusú zászlók zászlólapjának tengelye merőleges a zászlórúdra, míg a *banniére* típus tengelye jellemzően párhuzamos avval (11).

Mindkét zászlótípus alapformáját gyakran kiegészítette a zászlólappal egyben szabott hosszú, hegyes formájú szalag, az úgynevezett *pennon*.

A zászlólap egyszínű volt, képi motívum kizárólag a zászlórúd végére szerelt háromdimenziós jelvény formájában jelent meg.

Anonymus krónikaiban (1200 körül) már említi a honfoglaló csapatok zászlóit, melyeket a leírás szerint jelvény is díszített. Ennek előképei a római légiók által használt jelvények, melyeket azonban eredetileg lobogó nélkül, hosszú rúdra erősítve használtak.

Szent István jelvénye a latin kereszt volt. Hadi zászlóinak színe – csakúgy mint a honfoglalók fejedelmi zászlójának – vörös volt, ami a pusztai népeknél, ahogy a nyugat-európai keresztény kultúrában, a fejedelmi hatalom megtestesítője volt.

A zászló feltehetőleg igen nagy méretű lehetett, ez általánosan jellemző volt a középkori fejedelmi zászlókra. A királyi zászlókat külön erre a célra használt kocsin szállították, külön őrség kíséretében.

Később a jelvény ábrája fokozatosan megjelenik a zászlólapon is. A Képes Krónika (1360 körül) iniciáléi számos címeres zászlót örökítenek meg, láthatunk kettős keresztet, vörössel–ezüsstel sávozott zászlót, valamint turulmadarat címerállatként. Ezek az illusztrációk egyszersmind az egyetlen e korszakból ránk maradt színes címer- és zászló ábrázolások.

A címerhasználat szokását az István udvarába érkező német lovagok hozták be az országba. Azok a nemzetségek, melyek német eredetet tulajdonítottak maguknak, német mintára kezdték használni a nemzetségi címet. Úgyszintén a Képes Krónika örökített meg hét ilyen nemzetségi címet.

A címerrel díszített zászlónak szimbolikus jelentésén túl egyre inkább konkrét jelentéstartalommal bíró funkciója is kialakul. A XIII. századtól törvények, kiváltságok, illetve adományozott jogok szabályozzák, hogy az adott város vagy földesúr katonáival milyen zászló alatt, azaz milyen vezetéshez kapcsolódva köteles hadba vonulni.

A címerviselésnek ugyanakkor Magyarországon nem voltak kialakult és lefektetett szabályai, középkori törvényeinkben nem találhatók ezzel kapcsolatos előírások. A címerhasználat kérdéséhez való viszonyt szemléletesen jellemzi Werbőczy István Hármaskönyvének ide vonatkozó része a XVI. század elejéről: „...*A címer, amelyet a fejedelem valakinek ad, a nemességnek nem szükséges kelése, hanem csak ékessége.*”

Idővel a zászlókon kívül más hordozó felületeken illetve eszközökön is megjelennek a kezdeti címerábrázolások. Ahogy Európa nagy részén, úgy nálunk is a harci öltözéken – páncélzaton, paláston, sisakdíszén – látható vörös latin keresztet viselve indultak a magyar lovagok a kereszties háborúkba a XIII. századtól kezdve.

A címer- használat civil területei

A megváltozott használat eredménye-
ként a címermotívumok egyre inkább
a pajzshoz, mint hordozó elemhez
kötődve jelennek meg akkor is, mikor
immár eredeti harcászati funkciójától
elszakadva, egyéb felületeken sze-
repelnek, például pénzérméken vagy
pecséteken.

PECSÉTEK

A pecséthasználat – bár kezdetei
az ókorig nyúlnak vissza – a közép-
korban vált széles körben meghatá-
rozóvá. Ennek legfőbb oka a kora-
beli általános írástudatlanság volt.
A pecsét mint tárgy közvetlen kapcso-
latot tudott teremteni a hitelesítő sze-
mély, a hivatalos dokumentum, illetve
az érintett személyek között a szemé-
lyes jelenlét mellőzése mellett, akár
közvetítő révén is. Rendeltetésük
alapján háromféle középkori pecsét-
fajtát különböztünk meg, *idéző*-,
záró- és *hitelesítő* pecsétet.

Az *idézőpecsét* (*billog*⁵) az idéző sze-
mély (uralkodó, bíró stb.) képmását
tartalmazta. Ez volt hivatva hitelesi-
teni a pecsétvivő által átadott infor-
mációkat, melyek az idézés tárgyával,
helyével illetve időpontjával voltak
kapcsolatosak. A legkorábbi ismert
 hazai példa I. András király idézőpe-
csétje, amely bronzból készült, kör
alakú, domborított kiképzésű. Rajta
a király alakja látható és a követ-
kező körfelirat olvasható: andreas dei
gracia hungariorum rex, azaz And-
rás Isten kegyelméből a magyarok
királya. A korabeli törvények szerint
az uralkodó idézőpecsétjét különböző
egyéb tisztségviselők is használhat-
ták (a nádor, a herceg ispánja, király-
bírák, főpapok).

Később, III. Béla rendelkezései nyo-
mán változott az idéző pecsét haszná-
latának technikája, domború helyett
negatív vésetű pecsétet (typarium)
kezdték használni, ebből adódóan
az iratokon ezután már a pecsét
viaszlenyomata szerepelt hitelesítő
jelzés gyanánt. Egy 1255-ből szár-
mazó, eredetileg Tristanus comes
által jegyzett okiraton már ilyen
pecsét szerepel az alábbi felirattal:
Comes Tristanus memisit, azaz Trista-
nus ispán küldött engem.

A *zárópecsétet* olyan esetekben alkal-
mazták, amikor az adott irat titkossá-
gát kellett biztosítani, illetve igazolni,
hogy az nem került illetéktelen kézbe.
A pecsétet úgy helyezték el a doku-
mentumon, hogy azt felnyitni csak
a pecsét feltörésével lehetett. Záró-
pecsétet nem csak iratok titkosítá-
sára használtak, ugyanez a módszer
alkalmas volt tárgyak, pl. ládák záro-
lására is. Koronázás után zárópecsét-
tel zárták le a koronázási jelvényeket
tartalmazó ládát is. Ehhez hasonló
zárolásra mai napig használatos bizo-
nyos hatósági eljárások során.

A *hitelesítő pecsét* – a zárópecsét
által lezárt dokumentumok titkos-
ságával ellentétben – a nyilvános
hozzáférésre szánt oklevelek erede-
tiségét igazolta. Lévéen ezeket az ira-
tokat hosszabb élettartamra szánták,
a hitelesség bizonyításának tartós-
sága szempontjából kulcsfontosságú
kérdés volt a pecsét adott irathoz
való biztos rögzítése. Kezdetben ezt
függesztő eszközzel oldották meg,
de ez nem biztosította kellő mérték-
ben a pecsét elválaszthatatlanságát.
IV. Béla kancelláriája új módszert
vezetett be, amikor előírta a közvetle-
nül az oklevélre nyomott pecsét hasz-
nálatát.

A hitelesítő pecsét egy sajátos válto-
zata volt az *ellenőrző pecsét* (*contra
sigillum*). Ez egy pecséttel már koráb-
ban hitelesített okirat utólagos,
további személy(ek) általi jóváhagyá-
sának eszköze volt. Ilyenkor a már
meglévő pecsét felületén további,
utólagos pecsétlenyomat elhelyezésé-
vel nyilvánította ki egyetértő jóváha-
gyását hitelt érdemlő módon az illeté-
kes személy.

A POLGÁRI CÍMERHASZNÁLAT

A XIII. század folyamán a címerek
használatának bizonyos területei
Magyarországon végérvényesen füg-
getlenné válnak a hadi alkalmazások-
tól. Városok, különböző tisztségeket
viselő polgárok egyre gyakrabban
vésetnek maguknak címeres pajzs-
zal ellátott pecsétet, melyet a napi
gyakorlatban hatékonyan használnak.
Ezek a pecsétek, illetve a rajtuk meg-
jelenő címerek az azt birtokló személy
akaratának kinyilvánítására, megerő-
sítésére szolgálnak azon hivatalos ira-
tokon, melyeken megjelennek.

A XIV. századtól a heraldikai jelek
polgári felhasználása tovább bővült.
A címerkép egyes mesterségekhez
kötődő tevékenységekhez kapcso-
lódva (pl. fémművesek által használt
jelzés) egyfajta áruvédjegyként is fel-
tűnik, illetve a tulajdon jelölésének
eszközeként is egyre jelentősebb sze-
rephez jut.

A címerhasználat terjedése során
volt egy időszak a XIV. század ele-
jén, amikor a sisakdísz címerhordozó
szerepe átmenetileg megnőtt. Ebből
a korból ismertek az első hivatalos
címeradományok, melyek voltaképp
sisakdísz viselésre jogosítottak.
Ez időből származik a magyar címer
szó is, mely a francia *cimier* (sisak-
dísz) kifejezésből ered.

Első ismert említése Károly Róbert
1326-ban kelt oklevelében található,
melyben a sisakdísz viselésének
jogával ruházza fel Imre fiát, Mik-
lóst. Az irat nem tartalmazza a címer
képi ábrázolását, de részletesen
leírja azt. A korszakból fennmaradt
számos pecsét, melyeken a címer
ábrázolása nem pajzshoz, hanem
sisakdíszhez kapcsolódva szerepel.
Ez az időszak azonban átmenetinek
bizonyult a címerek képi fejlődésé-
nek szempontjából, a későbbiekben
egyértelműen a pajzshoz kötődő
jelek irányában folytatódik a címe-
rek fejlődése.

A címerhasználat terjedése Magyaror-
szágon az európaihoz hasonló időben,
de lényegesen kisebb intenzitással
zajlott. A nemesség azon része, amely
nem viselt állami tisztséget és csak
alkalmilag volt szüksége iratai hitele-
sítésére, nem vésetett magának saját
pecsétet, hanem a káptalannal, vagy
a konventtel végeztette oklevelei
hitelesíttetését.

A XV. században, Luxemburgi Zsig-
mond uralkodása idején kap új len-
dületet a címerek alkalmazásának
 hazai terjedése. Miután Zsigmondot
a magyar trón megszerzése után
1410-ben német királlyá választot-
ták, majd 1433-ban a német-római
császári címet is megszerezte, az ő
révén a magyar nemesség egy része
is aktívan bekapcsolódott az európai
politikába. Ez eredményezte, hogy
az Európa nagy részén ekkor már szé-
les körben elterjedt címer- és pecsét-
használat hatása az ő révükön köny-
nyebben áramolhatott be az országba
és felgyorsította annak terjedését.
Ezt igazolja az ebben az időszakban
kiadott *címereslevelek* (*armalisok*⁶)
hirtelen megnőtt száma is.

I. András
(1056–1060) bronz
idézőpecsétje

Fémből készült idéző-
pecsét

A latin arma, fegyverzet
szóból származik, jelen-
tése: címereslevél

17 Johann Nepomuk Ender: Borúra derű, a Magyar Tudományos Akadémia Allegóriája

7 Johann Nepomuk Ender: A Magyar Tudományos Akadémia címere, 1834; olaj, vászon, 273 x 189 cm; jelezve balra lent: „Johann. Ender. pinx. 1834”; felirat jobbra lent: „A’ M. Academiának emlé- kül G. Széchenyi István. 1834.”; a pajzs közepén: „Borúra derű 1831”; MTA Művészeti Gyűjtemény, ltsz. 95

8 150 éves az Akadémia székháza. Intézmény-, épület- és gyűjtemény- történet, Szerk. Bicskei Éva, Ugry Bólint, Buda- pest: BTK, 2018

A címeradományozás rendjéből adódóan ebben a korban a címer és a nemesi rang birtoklása egyet jelentett. A 17. századtól azonban a címereslevelek fokozatosan veszi- tenek értékükből azáltal, hogy mivel a Habsburgok jelentős adóbevételhez jutottak a nemesi címadományozások- ból, a szabályozást – az Országgyűlés hasztalan igyekezete ellenére – egyre jobban fellazították. Ennek követ- keztében a korábban rendszerint mives armalisok művészi színvonala is hanyatlásnak indult. A címervise- lés joga másodlagossá vált a nemesi kiváltságok megszerzésével szemben.

Míg Európa-szerte a heraldikai ábrá- zolást a jelszerű, egyszerűsítésre való törekvés jellemezte, magyar sajá- tosságként alakult ki a címerek képi elemeinek naturalisztikus ábrázolása. A címert nem kizárólag a szimbolikus értelmezés szempontjából közelítette meg, de igyekezett azt a fizikai vol- tában valóságos kompozícióként lát- tatni. Ebből adódott, hogy jellemzően került a lebegő alakok, vagy tárgyak ábrázolását, sőt sokszor a környezet megjelenítésére is törekedett.

Ennek szokatlan és igen különös pél- dája a Magyar Tudományos Akadémia alapítása alkalmával Széchenyi István megrendelésére készült nagyméretű festmény (17)⁷, amelynek allegorikus kompozíciója valóban heraldikailag is értelmezhető szimbólumokból épül fel és számos kutató ténylegesen címerként tekint rá, ahogy Bicskei Éva tanulmányában⁸ hivatkozik is erre: „*A heraldika szabályai, valamint a (családi/dinasztikus etc.) címerter- vezés saját korában is élő, évszázados tradíciókkal rendelkező műfajának, formai, motívumbeli és vizuális sajá- tosságainak ismeretében koncipiálta az alapelrendezést, valamint annak részleteit (és azok »ellentmondásos- sága« is ennek a mára letűnt és elfe- ledett zsánernek a jellegzetességeiből fakadnak).*”

A 20. században a címerek korábbi kitüntetett szerepe háttérbe szorul. Ugyanakkor nem tűnik el a vizuális környezetünkből, viszont új szerep- ben, eredeti heraldikai értelmezésé- től többnyire megfosztva, a modern kor bővülő kommunikációs közegében egy sajátos szerepkörben él tovább. Ez többnyire egyfajta hitelesítő véd- jegy funkciót, illetve a múlttal való kapcsolat társítását jelenti, ahol azonban a címer már inkább csak vizuális idézetként van jelen.

1.4.1. A CÍMERPAJZS

1.4. A címerek formai jellegze- tességei

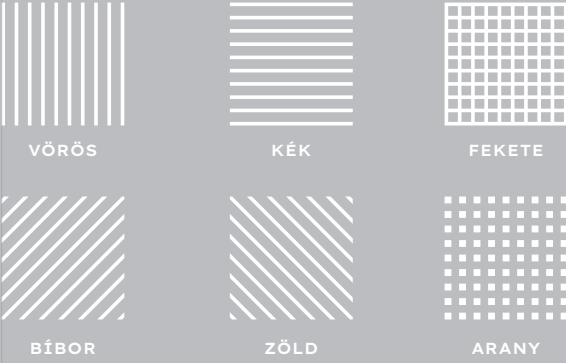
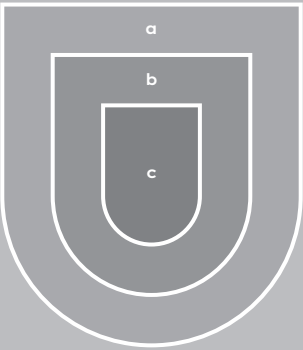

19 Geoffroy Plantagenet gyásztáblácskája (12. század)

A címerek formai felépítése viszony- lag egységes, általánosan elterjedt, azonos alapelemekből tevődik össze. A címer alapját, befoglaló formáját, egyszersmind az összes többi címe- ralkotó képelem fogadó felületét a *címerpajzs* képezi, ez tehát a címe- rek legalapvetőbb és elengedhetet- len alkotórésze. Hagyományosan a csata- illetve tornapajzsok for- matípusainak leképezéseiként idő- ről-időre változó formai jellegzetes- séget mutatnak.

A legkorábbi ismert címerpajzs forma a felül íves, hosszúkás formájú úgyne- vezett *normann* pajzs. Ilyen látható a heraldikusok többsége által az első címerként elfogadott ábrázoláson, Geoffroy Plantagenet 12. század köze- péről származó gyásztáblácskáján (19). Ez a pajzsforma az idők során rövidebbé vált, íves oldalú *háromszög* pajzssá alakult.

A 14. században jellemző a *kerek talpú*, vagy *doborpajzs*, ezt követően pedig a *tárcsapajzs* vált népszerűvé, melynek jellegzetessége az oldalán beharapott negatív forma, amely eredetileg a lándzsa megtámasztá- sára szolgált. Itáliából származott és a reneszánsz jellegzetes pajzsfor- mája volt a *lófejpajzs*. A barokk korra jellemző a *csücskös talpú* forma alkal- mazása. A csücsára állított négyzet vagy rombusz formájú, úgynevezett *rutapajzsot* elsősorban nők használ- ták előszeretettel.

20 Egymásba ágyazott címerpajzs típusok

a. nagy, más néven öregpajzs
b. boglárpajzs
c. szívpajzs

21 A magyar állami középcímer

22 A címerpajzs felületének heraldikai felosztása

23 A színek heraldikai átírása (Silvester Petra-Santa által kidolgozott rendszer)

Egyes címerek történeti átalakulásai, több címer egyesítése révén létrejöttek olyan pajzsformák, melyek nem pusztán egy, hanem több pajzsot foglalnak magukba (20). Ez lényegében egyfajta „címer a címerben” helyzetet formáz, mely két, három, sőt egyes ritka esetben négy lépcsőben tartalmaz egymásba ágyazott elemeket.

A két pajzsot magában foglaló címer jellegzetes példája az 1915-ben bevezetett magyar állami középcímer (21), melynek nagy pajzsán található Dalmácia, Horvátország, Szlavónia, Erdély, Bosznia és Hercegovina valamint Fiume címere, míg a boglárpajzs pozíciójában a magyar állami kiscímer áll.

A címerek képi motívumai

Ahhoz, hogy a címerek a képi bemutatáson túl szövegesen is leírhatók legyenek, néhány fogalmat egyezményesíteni kellett. Ezek közé tartozik a pajzs felületén való tájékozódást segítő elnevezések meghatározása, melynek kialakult hagyományai vannak (22). Ennek sajátos tulajdonsága, hogy az oldalakat a pajzs képzeletbeli viselőjének szemszögéből jelöli, vagyis a címerek leírásában bal és jobb oldalt mindig a szokásoshoz képest fordítva tárgyalja.

A heraldikai ábrázolás színekészlete erőteljesen redukált. A címerek színhasználata a pajzsokon alkalmazott korabeli képalakító technikák átírásán alapszik. A pajzsok címerképeit eredetileg természetes anyagokkal, tárgyakkal illetve festéssel ábrázolták. Fémlemezeket, különböző értékes állati bőroket használtak. A heraldika az ezekhez az anyagokhoz közvetlenül rendelt színeket tekinti általánosan érvényesnek. Ezek a vörös, a zöld, a kék, a fekete, valamint az arany és az ezüst, melyek helyettesítő színei a sárga illetve a fehér. A színeket és fémeket heraldikai szakkifejezéssel *máznak* nevezzük.

Különböző bundabőröket és szőrméket is használtak a pajzsok borításához. Ilyen volt a hermelin (fehér alapon fekete), az ellenhermelin (inverzként, fekete alapon fehér tinccsekkel), illetve az evetbőr, amely a szürkemókus hátbundája. A prémekek heraldikai elnevezése: *mál*.

A heraldika kialakulásával együtt megszületett a címerek dokumentációs szándékú ábrázolásának igénye. Mivel színes ábrázolásra technikai okokból nem mindig volt lehetőség, szükségszerűen felvetődött az egyszerű reprodukálás lehetőségének kérdése. Az egyes színekhez meghatározott mintákat rendelő, a heraldika által ma is alkalmazott módszert *Silvester Petra-Santa* dolgozta ki a 17. században (23).

HASÍTOTT PAJZS

CÖLÖP

HÁROMSZOR
HASÍTOTT PAJZS

OLDAL

VÁGOTT PAJZS

PÓLYA

PAJZSTALP

PAJZSFŐ

24
Hasított
és vágott
mesteralak
típusok

HARÁNTOSZTOTT

BALHARÁNTOSZTOTT

HARÁNTPÓLYA

HARÁNTNÉGYELT

25
Kombinált
mesteralak
változatok

1.5.1. MESTERALAKOK

A címerek pajzsfelületén alkalmazott formaelemek két csoportba sorolhatók: *mesteralakok* és *címerképek*. A mesteralakok (régies elnevezéssel *heroldalakok*) olyan absztrakt, geometrikus motívumok, amelyek lényegében a pajzsfelület mezőkre osztását szolgálják. Léteznek ugyan osztás nélküli, úgynevezett *tarpajzsok*, de heraldikai szempontból ez kiemelt jelentőséggel bír, mivel a pajzsforma mellett többnyire ez határozza meg legerőteljesebben a címer képi karakterét. A mesteralakok alaptípusainak meghatározása illetve csoportosítása (24) ugyanakkor segíti a címerek formai tipizálását, valamint a szöveges leírásukat is jelentősen megkönnyíti.

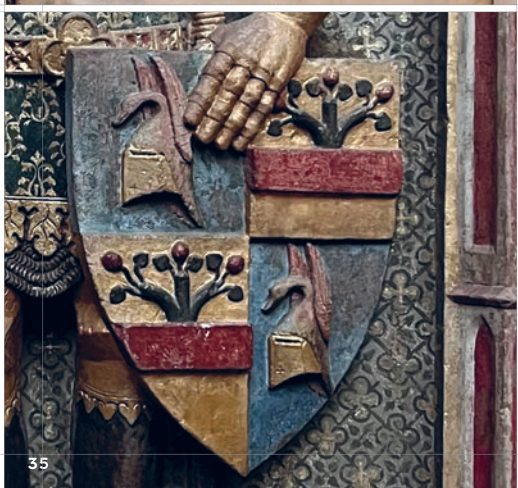
A pajzsmező függőleges osztását a címertan *hasításnak* nevezi. Az így kialakuló mezők számától és egymáshoz képest elhelyezkedésük illetve kitöltésük módjától függően különböző elnevezés tartozik hozzájuk. A hossz tengelyben egyszer osztott formát *hasított* pajzsnak hívjuk. A két hasítással három egyenlő részre osztott mezőt – abban az esetben, ha a kitöltés szimmetrikus – *cölöpnek*, ha azonban mindhárom mező kitöltése eltérő, akkor *kétszer hasítottnak* hívjuk. Amennyiben a felosztás aszimmetrikus, *oldalnak* nevezzük.

A pajzs felső szélével párhuzamos osztás címertani elnevezése a *vágás*. Az egyetlen vízszintes osztással rendelkező forma a *vágott* pajzs. *Pajzsfőnek* hívjuk az akár többször osztott felület felső sávját, míg az ennek az alsó részen kialakuló megfelelőjét *pajzstalpnak*. A páros számú osztással létrejövő felület elnevezése *pólya*.

A fenti két felosztás különböző kombinációival is gyakran találkozunk olyankor, mikor több címer egyesítéséből vagy bővítéséből jön létre új kompozíció. Ilyenkor azonos felületen, egy pajzson belül jelenik meg több különböző címer. Az egyes mezők között hierarchikus viszony van, a negyedelt címer esetén a legfontosabb címer kerül az első mezőbe, míg a legkevésbé fontos a negyedik mezőbe. Nem ritka a négyenél is több címert befogadó *többször hasított* és *többször vágott* pajzsmintázat, amely jellemzően uralkodói vagy országcímerek esetében elterjedt. Ezeken a címereken a birtokolt országrészekről illetve tartományokon felül olykor azokat is feltüntetik, melyre az adott állam valamilyen alapon jogot formál.

Az egyszerű egyenes vonal(ak) segítségével történő felosztás harmadik fajtája a *haránt-osztás* vagy *szelés*. Ebben az esetben átlós irányú vonalak osztják a pajzsmezőt. Amennyiben az átlós osztás a pajzs jobb felső sarkába csatlakozik, *haránt-osztott*, ha a bal felső sarkába, akkor *balharánt-osztott* pajzsról beszélünk. A felület közepén átlós harmadában végigfutó sáv elnevezése *haránt-pólya*, fordított állásban a haránt-osztáshoz hasonlóan *balharánt-pólya*. A pólya keskenyebb változatát *szalagnak* hívjuk, ezek kereszttezhetik is egymást, az így létrejövő pajzsmintázat neve *haránt-négyelt*.

A fenti alaptípusokon kívül, azok legkülönbözőbb kombinációiban, vagy egyéb, akár ívelt formákból kiindulva természetesen számtalan további mintázatú mesteralak létezik, illetve létrehozható (25).

CÍMERKÉPEK

A mesteralakok mellett a *címerképek* alkotják a címerek formaelemeinek másik meghatározó csoportját. Ezek alapvetően figurális képi elemek, melyeknek – a mesteralakokkal ellentétben – erőteljes, viselőjére utaló narratív szerepük is van.

A címerképek ábrázolásmódja erősen redukált, a figurális elemek jelszerű leképzésben jelennek meg, a realisztikus ábrázolás teljesen idegen a heraldika formanyelvi világában. Ez egyrészt az archaikus anyaghasználatból, másrészt a mesteralakokhoz való illeszthetőség, illetve az optimális felületkitöltés szándékából következik. Ezen kívül pedig a nagyobb távolságból való felismerhetőség igénye is a formailag összefogott ábrázolásmódot tette indokolttá, sokszor még a hangsúlyosabb formaelemek eltűlt arányaival is erősítve azt.

A címerképként megjelenő figurák alapjai többnyire természeti formák, ezen belül megjelenésük roppant szerteágazó, tipizálásukra történtek ugyan kísérletek, de egyezményesen elfogadott heraldikai kánon nem született. A motívumok közt találunk emberalakot, állatokat, növényeket, vagy természeti jelenségekre utaló ábrázolást.

Az emberalakok között minden nemű és korú figurát megtalálunk, öltöztük alapján katonák, polgári illetve egyházi személyek, gyakran szentek is megjelennek. Az egészalakos ábrázolás mellett gyakori a testrész, leggyakrabban fej, kar, vagy láb megjelenítése. A magyar címertörténet jellegzetes eleme a levágott török fej, ami a hősiecs vitézség szimbóluma. A külön álló kar tarthat kardot, buzogányt, vagy ismerünk nyitott könyvbe író is (mint például Deák Ferenc családjának 1665-ben adományozott címere).

Az állati motívumok terén igen széles a skála, szinte minden élőlény megjelenik címerképként. Leggyakoribb a sas motívum, mely kiterjesztett szárnyakkal, balra fordított fejjel, nyitott csőrrel, lábain erős karmokkal jelenik meg. Népszerű továbbá – különösen a magyar heraldikában – az oroszlán, mint címerállat, melyet leginkább oldanézetből, hátsó lábain ágaskodó, felegyenesedett testtartásban, nyitott szájjal, kinyújtott nyelvvel ábrázolnak, nem ritkán karddal, vagy más harci eszközzel a mellső végtagjában, mint ahogy más állatfigurák, illetve az emberalakok esetében is gyakori a fegyverrel összekapcsolt ábrázolásmód.

A valóságban létező állatok mellett sokszor láthatunk kitalált, képzeletbeli élőlényeket, melyek a középkori regék és mondák hiedelemvilágát idézik. A griffek (a sas és az oroszlán különös egyesítése), – a magyar címerek kedvelt figurái – mellett unikornisok, sárkányok sokszor bukkannak fel címerábrázolásokon.

- 26 Musée de Cluny, Párizs, Franciaország
- 27 Ministerstvo Průmyslu a Obchodu České republiky, Prága, Csehország
- 28 Kostel sv. Martina ve zdi, Prága, Csehország
- 29 Uměleckoprůmyslové museum, Prága, Csehország
- 30 Dublin címere közvilágítási kandeláberen, Dublin, Írország
- 31 St. Patrick's Cathedral, Dublin, Írország
- 32 Musée de Cluny, Párizs, Franciaország
- 33 Bergen, Norvégia
- 34 Musée de Cluny, Párizs, Franciaország
- 35 Kaiserdom St. Bartholomäus, Frankfurt am Main, Németország
- 36 Uměleckoprůmyslové museum, Prága, Csehország
- 37 Kaiserdom St. Bartholomäus, Frankfurt am Main, Németország

Gyakran tűnnek fel növényi motívu-
mok is címerképként. Leggyakrabban
fák jelennek meg, melyek ábrázolása
hagyományosan gyökérzettel együtt,
szimmetrikus formában, rendszerint
eltúlzott arányú levelekkel történik.
Legtöbbször tölgyfát és fenyőt látha-
tunk, de időnként megjelennek egzoti-
kus fafajták is, mint például a pálma.

Gyakori még a virág motívumok meg-
jelenése, szinte valamennyi virágfajt
megtalálhatjuk a címerábrázolások-
ban, amik közül azonban kiemelke-
dik a *liliom* és a *rózsa*. A liliom ábrá-
zolása heraldikai szabályok szerint
egységes formátumú: szimmetrikus
elrendezésű, alul szalaggal összefo-
gott három szirma közül a középső
felül és alul hegyesen elkeskenyedő,
a két oldalsó pedig ívben lefelé hajló.
A liliom különleges státuszt jelenít
meg a címerképek hierarchiájában,
gyakori, hogy koronadíszként is sze-
repel. A francia heraldikában például
csak különleges engedély birtoká-
ban lehetett címerképként használni.
Hazánkban az Anjouk címerének
meghatározó motívumaként vált leg-
inkább ismertté, gyakran *anjou lili-
omként* is említik. A rózsa másik leggy-
akoribb virág címermotívum, mely
heraldikailag szintén kötött formában
jelenik meg: 5-6, vagy 8 szirmossal,
valamint szív alakú levelekkel ábrá-
zolva.

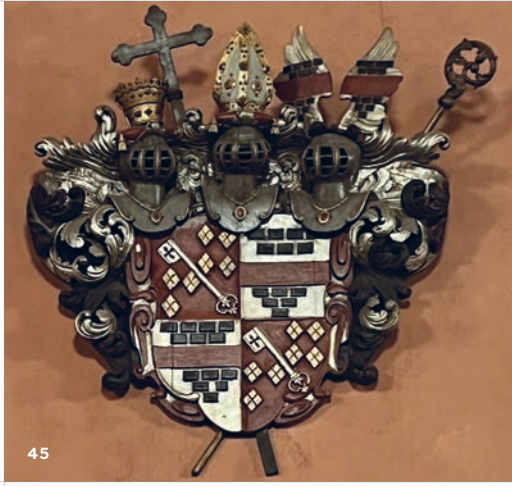
A címerképek sorában felbukkannak
még környezeti formák (domborzati
elemek, sziklák), melyeket a címer-
tan összefoglalóan *ásványnak* nevez,
ilyen például a magyar címerben sze-
replő hármass halom is. Rendszeresen
előfordulnak még az égbolt jelképei,
leggyakrabban a Nap és a Hold, vala-
mint a csillag motívum.

1.5.3. **SISAK ÉS SISAKDÍSZ**

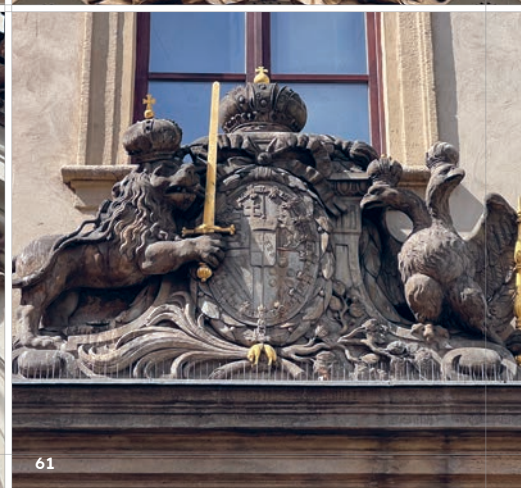
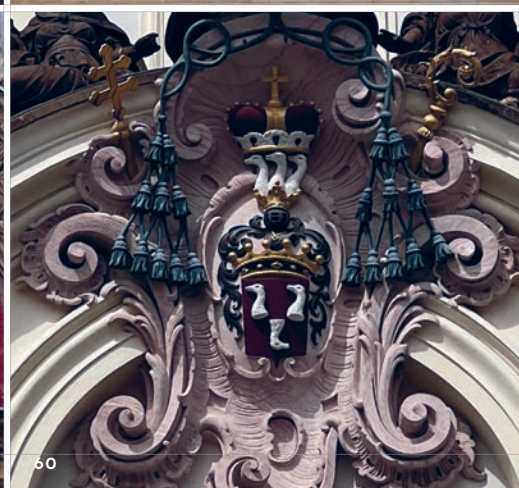
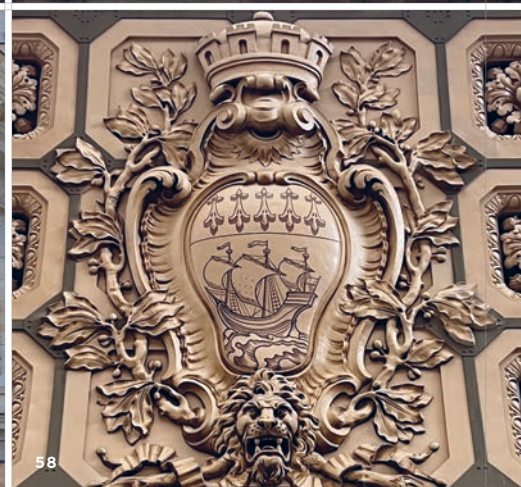
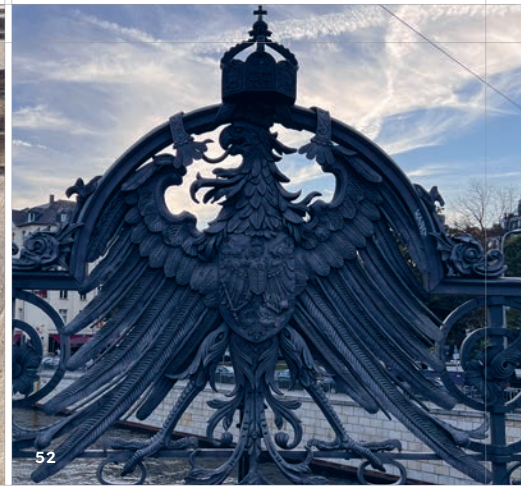
A címerpajzs fölött megjelenő
címersisak, főleg a heraldika korai
időszakában a címerrel azonos jelen-
tőséggel bírt, sőt ritka esetekben
önállóan, pajzs nélkül megjelenve,
akár azzal megegyező szerepet
is betölthetett. Eredetileg a lovagok
kiváltsága volt, akiket megilletett
a sisakviselés joga.

A csata- és tornasisakok XII. és XV.
század között használt valamennyi
típusa feltűnik a címerábrázolásokon.
Elhelyezése hagyományosan közvet-
lenül a pajzs felső peremére helyezve,
annak középtengelyében, többnyire
frontális nézetben történt. A címer-
tani szabályok eredetileg szigorúan
megszabták, hogy a sisak és a pajzs-
forma összeillő formájú legyen.
Az élő heraldika korában a címerek-
ben egyetlen sisak szerepelt, viszont
az ún. hanyatló korszakban, a címe-
regyesítések miatt két, vagy akár
több sisak is feltűnik. A páros számú
sisakot oldalnézetben, egymással
szembefordítva helyezték a pajzsra,
a páratlan számúak középső tagja
pedig frontális nézetben szerepelt.

A sisakot *sisakdísz* egészítheti ki,
mely a sisak tetején helyezkedik el,
többnyire a címerpajzs címerképeit
ismétli, vagy azokkal tartalmi össze-
függésben elhelyezett figuratív ele-
meket tartalmaz. Ezen kívül *segéd-
sisakdíszként* szarvak, szárnyak,
tollak illetve egyéb díszek is gyakran
megjelennek.

38 Prága címere, Szent
Vitus-székesegyház,
Prága, Csehország
39 Prága, Csehország
40 Kaiserdom
St. Bartholomäus,
Frankfurt am Main,
Németország
41 Nasjonalmuseet,
Oslo, Norvégia
42 Lánchíd, Budapest
43 Tower Bridge, London,
Nagy-Britannia
44 Kaiserdom
St. Bartholomäus,
Frankfurt am Main,
Németország
45 Kaiserdom
St. Bartholomäus,
Frankfurt am Main,
Németország
46 Nasjonalmuseet,
Oslo, Norvégia
47 Musée de Cluny,
Párizs, Franciaország
48 Tower Bridge, London,
Nagy-Britannia
49 Kaiserdom
St. Bartholomäus,
Frankfurt am Main,
Németország

1.5.4. A CÍMER KÜLSŐ DÍSZEI

A címerábrázolásokon olykor feltűnnek olyan figurák is, melyek különböző módokon körülveszik a címerpajzsot. Az ún. *pajzstartók* jellemzően az élő heraldika utáni korszakban jelennek meg, és a címert viselő nemesek társadalmi pozícióját voltak hivatva reprezentálni.

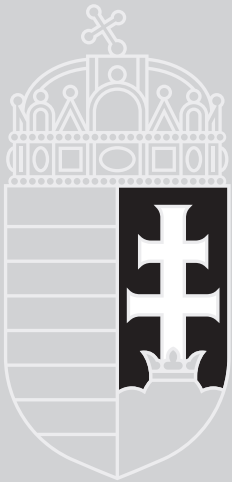
Elhelyezésük szerint kétféle pozícióban láthatóak, vagy a pajzs két oldalán egy-egy alak tartja, vagy mögötte elhelyezkedve egy alak őrzi a címert. Lehetnek emberek, állatok, vagy képzeletbeli lények. A pajzstartók között találunk pl. oroszlánokat, sasokat, griffeket, sárkányokat, unikornisokat. Jellemző példa Magyarország 1915-ben szabályozott közép címere, mely szabályozás a címertartókra vonatkozólag két oldalról egy-egy fehér lepelben ábrázolt, lebegő angyal alakot, illetve a pajzsot övező jobbról cserfa-, balról olajág motívumot írt elő opcionálisan.

A címerek története során, a címerpajzs környezetében időről időre különböző egyéb motívumok is feltűntek, úgymint *címerpalástok*, *-sátarak*, *zászlók*, *jelmondatok*. Mindezek szerepe a címerekből a viselőjükre vonatkozólag kiolvasható tartalmak további árnyalása volt, ám mára ezek elvesztették egykori jelentőségüket, így a címerek mai használatának szempontjából szerepük kevésbé fontos, így ezek – bármily érdekfeszítő – részletes tárgyalásáról e tanulmány célszerűségéből lemond.

62
A magyar közép címer

- 50 Szent Vitus-székesegyház, Prága, Csehország
- 51 Muzeum Karlova mostu, Prága, Csehország
- 52 Weidendammer brücke, Berlin
- 53 Rijksmuseum, Amsterdam
- 54 London Bridge, London
- 55 Musée Picasso Paris, Párizs, Franciaország
- 56 Kaiserdom St. Bartholomäus, Frankfurt am Main
- 57 Stadtschloss Berlin, Berlin
- 58 Musée d'Orsay, Párizs, Franciaország
- 59 Staroměstská radnice, Prága, Csehország
- 60 Érseki palota, Hradsin, Prága, Csehország
- 61 Malostranské náměstí 25, Prága, Csehország

63

64 A kettős kereszt
történeti, formai
kialakulása

65 III. Béla ezüstdénárja
a kettős keresztet
tartalmazó királyi
címerrel

1.6.1. A KETTŐS KERESZT

A magyar államcímer motívumai, illetve kialakulá- sának története

Címerünk ma ismert formája nemcsak képi motívumainak összetettségé-
ben, de kialakulásának viszontag-
ságos történetében is igen gazdag.
E történet számos részletét illetőleg
ismereteink ugyan sok helyen saj-
nos meglehetősen hiányosak, mégis
a címer motívumkészletének évszáza-
dok során alakuló együttese sajátos
módon tükrözi vissza, a magyarság
történetének egyes mozzanatait.

A címer történeti, fejlődéstani vizsgá-
latában némi nehézséget jelent, hogy
az egykori uralkodók saját családi
címerük motívumaival kombinálva
használták az uralkodói jelképeket.
Ezáltal ezek formai fejlődése nem
mindig képez folytonos és következe-
tes folyamatot, így ezek összefüggé-
sei sem követhetők mindig egyértel-
mően.

A magyar államcímer címerpajzsának
heraldikai bal oldalán elhelyezkedő
kettős kereszt motívum a címer egyik
legerőteljesebb képi eleme – for-
mai és tartalmi szempontból egya-
ránt. Jelenléte, illetve jelentése jóval
egyértelműbb, mint megjelenésének
pontos körülményei. Szent István,
illetve az államalapítás történelmi
összefüggésében nyilvánvalóan
a kereszténység melletti elkötelező-
dés, illetve az azon keresztül az euró-
pai orientáció kifejeződéseként van
jelen a címerben.

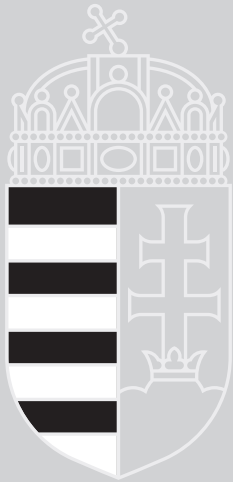
Egyes korai források – köztük
Werböczy István Hármaskönyve
is – a kereszt, mint apostoli jelkép
viselésének uralkodói jogát a korona
papai adományozásával együtt
elnyert előjogként írják le, így – bár
István uralkodása idején, sőt utána
még jó ideig nem tűnik fel – a címe-
reken való későbbi megjelenés ter-
mészetes forrásaként közvetlenül
a koronázással hozzák összefüggésbe,
mind történeti, mind szimbolikus érte-
lemben. A címer későbbi kutatói ezt
a vélekedést azonban egyértelműen
elutasítják, azért is, mert a 11. szá-

zadi Európában a kereszt viselésének
szokásai egy keresztény uralkodó
számára ugyanis nem tették szüksé-
gessé a pápai engedélyt, amit számos
fennmaradt korabeli példa (pecsétek,
pénzérmék) tanúsít.

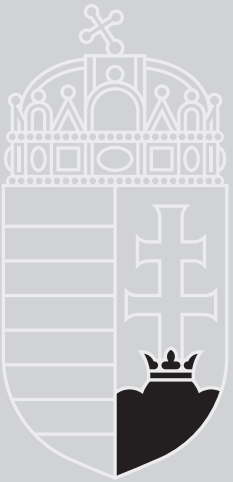
Érdemes ugyanakkor kitérni a kereszt
formai változásaira, illetve a kettős
kereszt motívumának kialakulására.
A kereszt akkor kapott először széles
körben kiemelt jelentőséget, mikor
Nagy Konstantin császár (306–337)
a kereszténység felvételének szimbó-
lumaként a hagyományos római hadi-
jelkép (labarum) rúdjának csúcsán
a sást keresztre cserélte. Az eredeti,
páratlan szárú, T-formájú kereszt
előbb formai okokból egészült ki
az arányosabb ábrázolást lehetővé
tévő negyedik, függőleges szárral.
Később, a krisztusi kereszt I.N.R.I.
feliratát helyezték a felső szára,
ebből származott aztán a formai
redukció révén végül a felső, rövidebb
vízszintes szár. Ez a forma először a 6.
századi bizánci birodalomban jelenik
meg, ahol nemcsak szakrális, de poli-
tikai jelvényként is használták.

A kereszt motívum magyar vonatko-
zásai szempontjából különösen érde-
kes és jelentős a görög császár Szent
Istvánnak adományozott keresztje,
mely foglalatként Krisztus keresztjé-
nek egy darabját foglalta magába.
A különösen értékes – és feltehetőleg
közismert – ereklýe országban való
jelenléte is erősítette a motívum 11.
századtól egyre terjedő használatát.

A kettős kereszt bizonyíthatóan elő-
ször III. Béla király (1172–1196) által
veretett pénzérméken fordul elő, 1190
körüli érméken már pajzsba foglalt
formában. Számos elmélet született,
mely a motívum megjelenésének okait
kutatja, kétséget kizáró igazolást
azonban egyik sem nyert. Legvaló-
színűbbnek talán Kumorovitz L. Ber-
nát feltételezése tűnik, mely szerint
III. Béla bizánci neveltetése, illetve
az ott szerzett személyes élmények,
tapasztalatok adták az indíttatást
később az uralkodó számára a jel-
kép hazai meghonosítására. A ket-
tős kereszt ekkortól folyamatosan
jelenlévő címerképe az uralkodói jel-
vényeknek az ország feletti hatalom
jelképeként.

66

68

1.6.2. **A VÁGÁSOS
PAJZS**

Címerünk másik erőteljes képi eleme a vörössel és ezüsstel többszörösen vágott (újkeletű szakszóval sávozott) pajzsmező. A motívum első, időpont-hoz kötötten bizonyítható felbukkanása egy Imre király (1196–1204) uralkodása idejéből származó, 1202-ben kelt királyi oklevél arany függőpecsétjének hátlapjáról ismert. Ezen hétszer vágott háromszög pajzsot láthatunk. Mezőiben elosztva összesen kilenc, jobbra lépdelő oroszlán alak is látható. A vágásos pajzs használatának következő tárgyi emléke II. András (1205–1235) Aranybulláján, mely az előbbihez hasonló címerábrázolást tartalmaz, viszont kilenc helyett mindössze hét, szimmetrikus elrendezésben egymással szemben elhelyezkedő oroszlánnal, csakúgy mint az általa az 1220-as évek folyamán használt viaszpecséteken. A legutóbbin (1235-ből való) azonban ismét kilenc oroszlán jelenik meg.

Az utóbbi századok során a címer kutatóinak számos különböző elmélete született ezek jelenléte illetve számosságuk okairól, azonban ezek egyike sem nyert kizárólagos bizonyítást. Az oroszlán motívum használata átmenetinek bizonyult, nagyjából a kettős kereszt állandó címerképként való jelenlétével egy időben eltűnt. Ennek legvalószínűbb oka, hogy címer szimbolikájában az uralkodói státusz, a királyi hatalom kifejezése szempontjából szerepe feleslegessé vált, ekkortól azt a kereszt volt hivatva megjeleníteni.

1.6.3. **A KERESZT
TÁMASZTÓ ELEMEI**

A magyar heraldika sajátos szokása volt – ami szintén a reális ábrázoláshoz való vonzódás sajátos jele volt –, hogy a címermotívumként szereplő tárgyak ne „lebegő” helyzetben jelenjenek meg. Ebből adódóan idővel megjelent a kettős kereszt formai alátámasztásának igénye.

Erre szolgál a hármaskör, mely először V. István (1270–1272) által kiadott pénzérméken jelenik meg a 13. század végén. Ennek számos téves értelmezése mellett legszélesebb körben Kumoróczy L. Bernát elmélete elfogadott a témában, mely szerint ez eredetileg tulajdonképpen a gótika gyakran használt lóhere motívuma. Ebből alakult át fokozatosan a mai hegy alakzattá. Csakúgy, mint a kereszt tövében látható korona, ami eredetileg szintén mint a kereszt tartó eleme szerepelt, majd a későbbi használat során (legelőször a 17. század elején II. Mátyás [1608–1619] pecsétjein) jelenik meg koronaként ábrázolva.

67 II. András
Aranybullájának
függőpecsétje
(hátlap), 1222

69 II. József
címere

70 A Kossuth-
címer

A magyar
kis-, nagy
és közép-
címer

A magyar címer pajzsa fölött a 14. században jelenik meg a korona. Eleinte a nyílt, leveles forma tűnik fel, majd először Zsigmond (1387–1437) uralkodása idején a zárt forma is megjelenik, majd Rudolf (1576–1608) uralkodásától kezdve a magyar királyi korona a címer elmaradhatatlan elemévé válik, ezzel kialakul az ún. *kiscímer* forma.

Korabeli szokás szerint a magyar uralkodók is kiegészítették saját címerüket azon tartományok jelképeivel, melyekre – akár csak átmenetileg – kiterjesztették uralmukat. Ez sokszor azokra is érvényes volt, melyeket nem tudtak ugyan birtokolni, viszont igényt formáltak rájuk, amit szintén a címerben való szerepeltetésükkel hangsúlyoztak. Ezt az összetett címerformát nevezzük *nagycímernek*. Formailag ez rendszerint úgy nyilvánult meg, hogy az ország, illetve az uralkodó címerét egy, a tartományok jelképeiből álló címergyűrű vette körül.

A címerhasználatnak ez a módja viszont – főleg a nemzetközi használat során – okozott olykor problémákat, legfőképp 1526 után a bécsi udvarral kapcsolatos közjogi helyzetek kezelésében. A Habsburg birodalom tartományi összetételének, illetve a monarchia szerkezetének folyamatos változását a pecsét- és címerhasználat gyakorlata is dinamikusan követte. Magyarországnak a birodalomban betöltött korabeli szerepéből fakadóan a Habsburgok a magyar királyi pecsétet csak annak eredeti, teljes formájában használhatták, aminek központi részét (a kiscímet) elismerték ugyan, azonban a koronához tartozó tartományok illetén ábrázolása miatt a nagycímer megjelenése egyre inkább problémássá vált. A kiterjedt birodalom egyre összetettebb címerhasználatában Magyarország független közjogi státusának heraldikai kifejeződése került veszélybe, ami számos konfliktust okozott a magyar rendek és a bécsi adminisztráció között. Mindezen problémákat és a nehézkes kezelhetőséget a címeregyesítés heraldikai módszerével igyekeztek orvosolni,

vagyis több egymásra helyezett pajzson helyezték el a címereket. Az ezzel a módszerrel kialakított magyar *középcímet* II. József (1780–1790) kancelláriája rögzítette akkori formájában. A vitás helyzeteket azonban ez a lépés sem tudta nyugvóponttra juttatni, többek között azért sem, mert Erdély címerét a Habsburgok továbbra sem engedték a magyar közép- és nagycímer öregpajzsán szerepeltetni, mivel a törökök kiűzését követően azt önálló fejedelemséggént kormányozták, így a címerhasználat körüli vitákon keresztül továbbra is napirenden maradtak az országnak a monarchiához, illetve az uralkodóhoz fűződő közjogi kérdései.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc jellegzetes címerjelképe – mely Kossuth nevével forrott össze – radikálisan szakít számos korábbi hagyománnyal. E rövid független időszak alatt kizárólag a kiscímet használják, annak is a korona nélküli formáját, ami nyilvánvalóan a Habsburg birodalomtól való elszakadás képi deklarációja volt, valamint annak kifejezése, hogy a nemzet Ferenc Józsefet nem fogadja el legitim uralkodónak. Mindemellett – rövid idejű⁹ létezése ellenére – erőteljes köztársasági szimbólummá is vált, mely későbbi korok érvényes és meghatározó politikai jelképeként él tovább Magyarország történeti és politikai önmeghatározásának mindenkori alternatívájaként.

⁹ 1848–49: a forradalom és a szabadságharc leverése közötti időszak; 1918–19: az őszirózsás forradalom, illetve a tanácsköztársaság idején; 1946–49: a II. Világháborút követő köztársasági időszak a kommunista hatalomátvételig; 1956: a forradalom idején

71 Magyarország középcímere

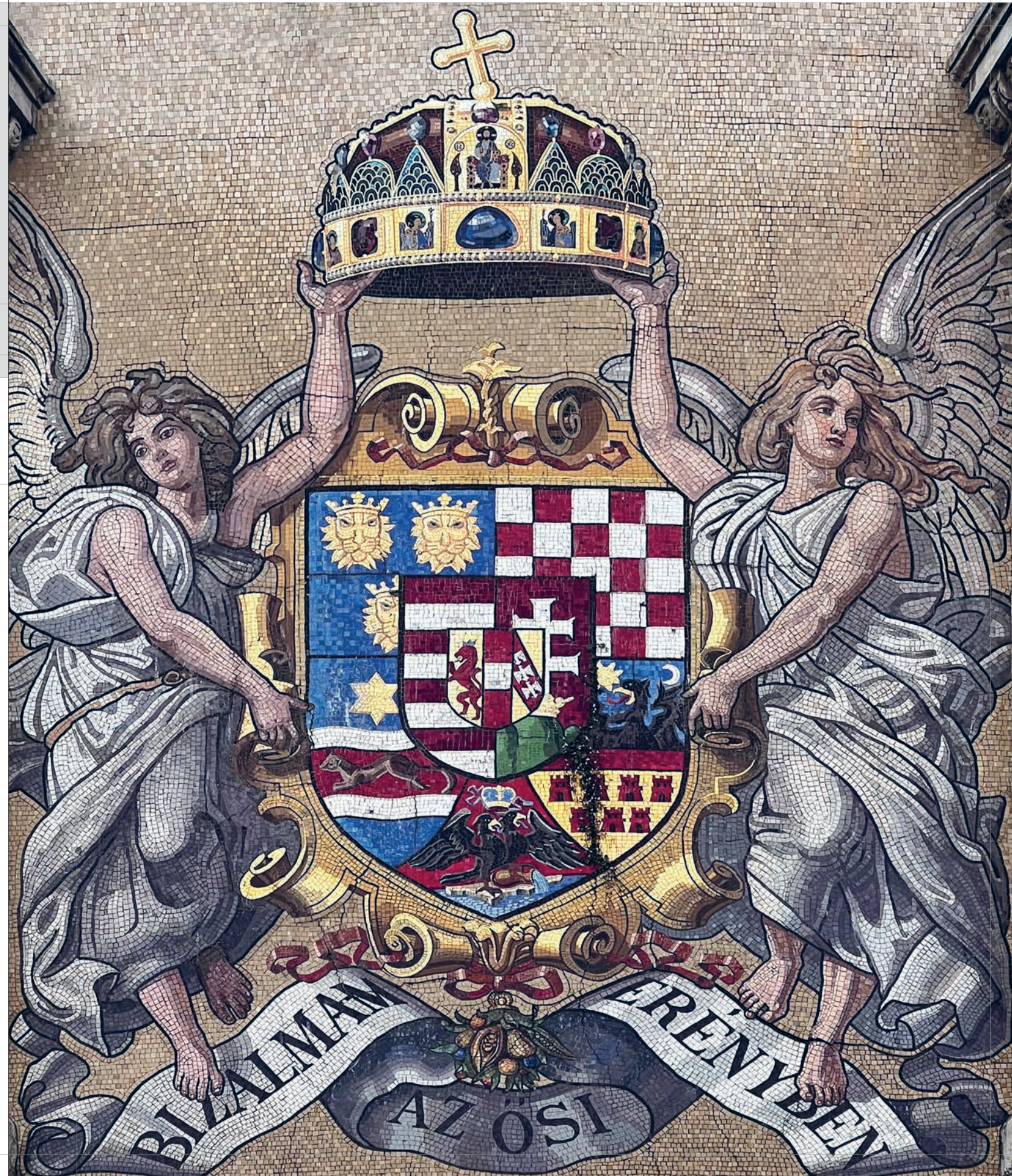
72 Az Osztrák-Magyar Monarchia közös címere az 1915-ös szabályozás szerint

Az ezt követő, az 1867-es kiegyezésig tartó megtorlás időszakában Magyarországot minden nemzeti jelképének használatától eltiltotta az uralkodó. A kiegyezés ezeket a tilalmakat feloldotta és a címerhasználatot az 1848 előtti gyakorlat szerint engedte folytatni. Ebben az időszakban használatban volt a középcímerek egy rendhagyó változata is, melynek szívpajzsán az uralkodó családi címere, az Ausztriai Ház jelképe szerepelt (73).

A monarchia utolsó időszakában még egy szabályozás született a magyar címerhasználat rendezésére 1915-ben. Az ebben rögzített középcímerek (71) szívpajzsa tartalmazta a magyar kiscímert, a nagypajzson pedig a tartományok címerei kaptak helyet, ennek tetején pedig a korona helyezkedett el. A szabályozás kitért a pajzstartók (két oldalon egy-egy lebegő, fehér ruhás angyal, illetve cserfa és olajág opcionálisan) és a kiscímerek használatára, de a nagycímerek meghatározása végül kimaradt a rendeletről.

Rögzíti ugyanakkor az osztrák illetve magyar közös intézmények címerhasználatát, mely szerint a két címert azonos magasságban egymás mellé helyezve kell ábrázolni (72). Ez az intézkedés azonban nem volt hosszú életű, a monarchia 1918-as felbomlását, illetve Magyarország függetlenné válását követően a köztársaság kikiáltásával Károlyi Mihály a '48-as hagyományokhoz kapcsolódva a Kossuth-címert vezette be az ország hivatalos jelképeként. A Tanácsköztársaság bukása után újra a koronás kiscímerek váltak az ország jelképévé, 1938-tól pedig az 1915-ös középcímerek is újra megjelennek, leginkább a területi revízió igényeinek kifejezésére.

73 ►
A kiegyezés utáni magyar középcímerek szívpajzsán az Ausztriai Ház címereként (Budapest, Klark Ádám tér)

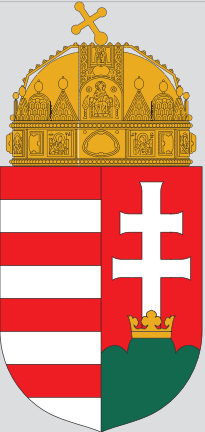

74 A „Rákosi-címer”
(1949–1957)

75 A „Kádár-címer”
(1957–1990)

76 A jelenleg
érvényben
lévő magyar
államcímer (1990–)

1.8.1. A II. VILÁGHÁBORÚT
KÖVETŐ IDŐSZAK

Az 1946-ban kikiáltott köztársaság ismét az 1948–49-es hagyományok-hoz visszanyúlva a korona nélküli Kossuth-címet vezet be állami címerként. Az 1949-es fordulat azonban hosszú időre megtörte a magyar államcímer organikus fejlődéstörténetét és (a többi kommunista országhoz hasonlóan) szovjet mintára készült jelképpel helyettesítette azt (74), mely azonban inkább tekinthető címertani paródiának, mint valódi címernek.

Az ’56-os forradalom ha rövid időre is, de markáns fordulatot hozott. Egyik legsajátosabb jelképévé az a közepen lyukas nemzeti színű zászló vált, melynek közepéről kivágták a kommunista címet. Ezzel az egyértelmű elutasítással párhuzamosan a Kossuth-címer kelt újból életre a rövid életű nemzeti függetlenség jelképeként.

A forradalom leverését követőleg a kádári konszolidáció¹⁰ jegyében 1957-ben a korábbi sarlós–kalapácsos jelképet egy szelidítettebb, némi nemzeti jelleget is megengedő változatra cserélték: a vörös csillag maradt ugyan, de mérete lecsökkent, a munkásmozgalmi központi motívum helyét pedig egy nemzeti színű pajzs vette át. A befoglaló forma azonban továbbra is a szovjet előképet követő köríves kalászkoszorú maradt (75).

1.8.2. A RENDSZERVÁLTÁS

Az új magyar köztársaság megalakulásakor természetes módon az elsőként vetődött fel az állami jelkép kérdése. A Kádár-címer lecserélésének nem csak elemi szükségességében, de a gesztus szimbolikus jelentőségének megítélésében is teljes társadalmi egyetértés volt. Abban azonban megoszlott mind a közvélemény, mind a politikai pártok álláspontja, hogy melyik történelmi jelkép lenne legalkalmasabb az ország önmeghatározásának kifejezésére.

Az újonnan megalakult parlamentben 1990 nyarán hosszú vita folyt a koronás kiscímer illetve a Kossuth-címer használatát támogató pártok és képviselők között. A koronás címer hívei a szentistváni örökség, a koronán keresztül pedig államiságunk történelmi folytonosságának kifejeződése mellett érveltek, míg a Kossuth-címer támogatói a magyar forradalmi hagyományokon keresztül a nemzeti önrendelkezés, az ország szabadsága, függetlensége és a demokratikus elköteleződés értékeit tartották fontosnak visszatükrözni az állam legfőbb jelképében. A vita nem hozott konszenzust, végül az 1990. július 3-án megtartott szavazás¹¹ alapján az Országgyűlés a koronás kiscímer (76) használatát foglalta törvénybe¹² az Alkotmány módosításával.

1.8. Modern-
kori címer-
használat

10 Kádár a forradalom után egy ideig a Kossuth-címer használatát ígérte, végül mégis új címet vezetett be.

11 258 igen, 28 nem szavazat és 35 tartózkodás mellett az Országgyűlés az Alkotmányban rögzítette az állami új címer használatát.

12 1990. évi XLIV. törvény

77

A magyar korona és a koronázási jelvények Hieronymus Löschenkohl metszetén (1790)

78

A korona látvány után készült rajza a Révay Péter koronaőr könyvében 1613-ban megjelent ábrázolással összevetve (1790)

2.3.1. **AZ EREDETTEL KAPCSOLATOS JELENTŐSEBB ELMÉLETEK**

Révay Péter koronaőr 1613-ban megjelent könyvében (78) a Szent Korona eredetével kapcsolatos, máig egyik legelterjedtebb felfogást írja le, miszerint a ma ismert koronázási jelképet II. Szilveszter pápa adományozta Szent Istvánnak, amit Asztrik püspök, mint István küldötte vett át és vitt Magyarországra. Az elmélet szerint a koronát magát a IV. században Nagy Konstantin császár ajándékozta I. Szilveszter pápának.

Weszprémi István, debreceni orvos 1790-ben, a Bécsből hazaszállított korona megtekintése után arra a következtetésre jutott, hogy a tárgy nem lehet a korábban vélt időszakból való, mivel olyan személyek ábrázolásait tartalmazza, akik István uralkodását követő időszakban éltek.

Franz Bock, német műtörténész a korona vizsgálata során azt a megállapítást tette, hogy a korona két részből, utólag került összeillesztésre. Szerinte a latin koronarész valamikor Kr.u. 1000 előtt született.

2.2. **A koro-
názás
szertar-
tása**

A királykoronázás egyházi része a püspökszentelés szertartásával rokon. A koronázást végző főpap először esküt vett a királytól. A királyi esküt az Evangéliumra tették és benne a király kötelezettséget vállalt a törvény, a vallás és a béke megőrzésére. Ezt követte a felkenés aktusa, amely ókori pogány rituson alapul. Ennek során a pap szent olajjal (krizma) kente be az előtte leboruló és e mozzanattól kezdve Isten kegyelméből való király meztelen karját és vállát. Ezután felöltöztették, majd miután kardot kötöttek az oldalára, a király a kivont karddal jelképesen előre, jobbra és balra vágott. Hátra nem, ott az őt és országát oltalmazó Isten jelképes jelenlétét sugalmazta a rítus. Ezután helyezték a király fejére²¹ a koronát, miután magyar nyelven elhangzott az „*akar-játok-e királyotokul*” kérdés.

Ezt követte a szertartás közjogi része, mely világi helyszínen zajlott. Ennek keretében a király újabb esküt tett, melynek mindenkori szövegét az országgyűlés határozta meg, a király erről hitlevelet adott ki, melyet az országgyűlés aztán törvénybe foglalt. A király azután lovon egy erre a célra emelt halom²² (királydomb vagy koronázási domb) tetejére ugratott és kardjával a négy égtáj felé vágott (napvágás), ezzel fejezve ki az ország minden ellenséggel szemben való megvédelmezésére vállalt kötelezettségét.

2.3. **A Korona
eredet-
története**

A magyar Szent Korona Európa egyik legrégebbi, fennmaradt beavató koronája. Eredetével kapcsolatban számtalan tudományos és kevésbé tudományos állítás illetve feltételezés létezik, teljes bizonyosságot nyújtó tények, írásos dokumentumok vagy hiteles korabeli ábrázolások azonban nem maradtak fenn. A tudományos vizsgálat egyetlen hiteles tárgya – a közvetett dokumentumokon alapuló történeti rekonstrukciós kísérleteken kívül – maga a korona, melynek beható vizsgálatára az idők során többször sor került. Erre azonban nem mindig adódott lehetőség, így a párhuzamos teóriák nagy része a korona fizikai vizsgálatát nélkülözve, közvetett ábrázolások felhasználásával született.

A koronával kapcsolatos kutatások módszertana tehát meglehetősen összetett, a művészettörténet, a fizika, az ötvösművészet, a vallástörténet, a történettudomány, a jogtudomány eszközeinek együttes alkalmazásával zajlott, zajlik.

21 Az esztergomi bíboros érsek, a hercegprimás és a püspökök, 1687 után a hercegprimás és a nádor végezték. A nádori tisztség 1848-ban megszűnt, így 1916-ban a miniszterelnök jelenlétében.

22 A halmot az ország különböző, meghatározott részeiből származó földből építették erre a célra.

1886-ban a Magyar Tudományos Aka-
démia bizottsága Ipolyi Arnold püs-
pök vezetésével a latin korona római
eredete mellett foglalt állást. Elkészít-
tettek egy rekonstrukciót is, melyen
a hiányzó apostol ábrázolásokat
is szerepeltették.

Az ezt követő időszakban váltakozva
láttak napvilágot érvek a korona ist-
váni eredete mellett és ellene. Jean
de Bonne Fon, illetve Frankhauser
személyében még olyan vélemények
is hangot kaptak, miszerint a korona
hamisítvány lenne.

1966-ban publikálta Deér József,
történész megállapításait. Szerinte
a korona eredeti része Bizáncból szár-
mazik és 1074 körül került Magyaror-
szágra. Ezt alakították át és szerelték
új abroncsra a XII. század elején.
Végső formáját az 1270-es évek elején
nyerte el. Feltevése szerint ugyanis
az eredeti koronát a kincstár több
darabjával együtt IV. Béla halálát
követően lánya, Macsói Anna Prá-
gába vitette apósához, ahonnan soha
nem került vissza az országba, ezért
volt új koronázó jelvényre szükség.
Ez az elmélet a későbbiekben nem
nyert bizonyítást, a történészek több-
sége elutasította.

A korona 1978-ban történt hazaszál-
lítását követően tartott tudományos
ülésszakon is többféle vélemény
fogalmazódott meg, a többség azon-
ban azt a következtetést tartotta
helytállónak, miszerint a korona nem
István korából, hanem későbbi kor-
ból, a XI. és XV. század közötti idő-
szakból való és a két különálló koro-
narész összeépítésével keletkezett.

A rendszerváltás után napvilágot
látott több, a korábbiaktól merőben
eltérő szemléletben végzett kutatás
eredménye (Lantos Béla illetve Cso-
mor Lajos – mindketten ötvös szakmai
megközelítésből – valamint Pap Gábor
történész speciális történelemszem-
léletű koncepciója), ezeket azonban
a hivatalos szakma erősen vitatta
és tudománytalannak minősítette.

79 A magyar korona
ábrázolása a Fugger-
krónikából, XVI. század
második fele

80 II. Mátyás
portréja
(1610)

2.3.2. A KORONA ISMERT TÖRTÉNETI HIVATKOZÁSAI, ÁBRÁZOLÁSAI

Ahogy az eredetével kapcsolatban,
úgy a korai használatával kapcsolat-
ban sem állnak rendelkezésre hitelt
érdemlő adatok. Hogy azért-e, mert
akkor még valóban nem létezett a ma
ismert korona, vagy azért, mert a kor
nyugati szokásaihoz hasonlóan István
valamelyik templomnak ajándékozta²³,
nem tudható. A legkorábbi konkrét
írásos dokumentum, mely a korona
létezését igazolja egy levél, melyet
III. Ince pápa írt a fehérvári prépost-
nak. A levélben Székesfehérvár mint
a korona őrzésének hagyományos
helye szerepel. Valószínű tehát, hogy
már a XII. század közepén és azt köve-
tően a koronát itt őrizték.

A korona korabeli ábrázolásai hosszú
időszakon át nem adnak támpontot,
mivel nem törekedtek a valósághű
formai megjelenítésre, hanem sema-
tikus vagy stilizált, erősen átírt for-
mában mutatják azt. Az első, a korona
főbb formai jellegzetességeit mutató
ábrázolások I. Mátyás (1458–1490)
pecsétjein láthatók.

Az első hitelesnek tekinthető ábrá-
zolás a XVI. század második feléből
származó ún. Fugger-krónikában
szerepel (79). A benne található rajz
a korona ma ismert összes alapvető
formaelemét meglehetősen pontosság-
gal mutatja, mindkét fő alkotóele-
mét, a görög és latin koronarészeket,
a keresztet (még egyenes pozícióban),
valamint az oldalfüggőket, jóllehet
ezekből – a mai állapottal ellentété-
ben – mindössze három-három dara-
bot láthatunk.

Egy 1610-ből származó, II. Mátyást
(1608–1619) ábrázoló metszeten (80)
a korona mellett jól látható a jogar,
az országalma, valamint a koronázási
palást is. A képen a korona keresztjé-
nek pozíciója nem egyértelmű, viszont
az ugyancsak II. Mátyás által kibo-
csájtott tallérokön szereplő korona-áb-
rázolások egyértelműen ferdén, a ma
ismert irányba dőlve ábrázolják²⁴.

23 István felesége, Gizella
királynő koronáját
a veszprémi székesegy-
háznak ajándékozta

24 A koronán szereplő
kereszt következetes
ferde ábrázolása Ferenc
József 1867-es koronázá-
sától kezdődően figyel-
hető meg.

A korona felépítése

A korona szerkezetileg két fő részből tevődik össze: a felső, két keresztpánt alkotta ún. *latin koronából* (*corona latina*), valamint az alsó abroncsból, melyhez két oldalán négy-négy, hátul pedig egy, a végén ékkövekkel díszített lelógó lánc (pendilia) csatlakozik, ezt hívjuk *görög koronának* (*corona græca*). Elnevezésük a rajtuk olvasható feliratok nyelvéből adódik.

Az előzőekben említett kutatások szerint²⁵ számos jel utal arra, hogy a két koronarész külön-külön készült, és összeillesztésükre utólag kerülhetett sor. Míg az alsó abroncs rész akár önmagában is alkalmazható koronaként²⁶, addig a felső rész az alsótól függetlenül, viselhető koronaékszerként bizonyosan nem volt használható, tehát feltehetőleg ez a darab került utólagos, kiegészítő elemként az alsó abroncsra. Ugyancsak valószínűnek tűnik, hogy a felső keresztpántok metszéspontjában, a korona tetején elhelyezkedő keresztet is utólag illesztették a tárgyhoz.

A két rész eredendő különállását valószínűsíti továbbá az eltérő anyaghasználat és az alkalmazott ötvöstechnikák különbözőségei. Mindkét rész aranyból készült, de a felső rész anyaga tisztább, magasabb aranytartalmú, az alsó rész anyaga több ezüstöt tartalmazó ötvözet. A korona egészen találunk zománclemezeken megjelenített figuratív ábrázolásokat, de ezek megmunkálása valamint foglalatba illesztése is különbségeket mutat a két koronarész tekintetében.

A különböző díszítések felhelyezésének módja is eltéréseket mutat. Míg a latin korona pántjait külön-külön foglalatokba ágyazott, váltakozó rendben elhelyezett gyöngy és almandin szegélyezi, addig a görög korona abroncs elemét alul és felül az élek mentén körbe futva drótra fűzött gyöngysor díszíti. A felső rész arany felületein gazdagon cizellált ún. filigrán technikájú applikáció látható, az alsó rész hasonló felületei viszont nélkülözik a díszítést, így a kettő jelentős karakterbeli eltérést mutat.

Az 51 mm széles abroncshoz kilenc darab, egyenként 100–130 mm hosszúságú lelógó aranylánc van erősítve, két oldalon négy-négy, hátul pedig egy darab. A láncok végeit lóhere formájú drágakő díszítés zárja.

A korona jellegzetes része a tetején – feltehetőleg utólag – elhelyezett, fizikai sérülés során elferdült latin kereszt.

A korona magassága (a kereszt nélkül) 127 mm. Az abroncs elliptikus formájából adódóan nagyobbik átmérője 216 mm, a kisebbik 204 mm, kerülete pedig 720 mm.

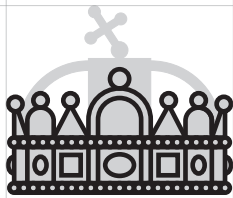

81
A korona előlnézete

25 lásd a 2.3. rész
26 A felső rész nélküli görög korona a bizánci császárságban a császárnők által viselt koronák jellegzetes formáját követi.

83
A korona
hátnézeti
képe

82

27 Zétényi Zsolt (2001):
Magyarország Szent
Koronája. Kairosz kiadó,
Budapest, p. 32
28 Bertényi Iván:
A magyar Szent Korona.
Magyarország címere
és zászlaja (4. bővített
kiadás). Budapest. 1966.

2.4.1. A GÖRÖG KORONA

A korona alsó része – a nagy való-
színűség szerint később, kiegészí-
tésként ráapplikált keresztpántok
nélkül is – önállóan viselhető tárgy-
nak tekinthető. A körbefutó abroncs-
gyűrű valamint homlokrészének felső
éléhez kapcsolódó, sorolt oromdíz
elemek egyetlen aranylemezből
vágottak. A lemez felületén fogla-
latba helyezett rekesz-zománc lapok
és drágakő díszítések találhatók.

Eredetileg összesen öt lelógó lánc
díszítette a koronát, ezt egészítették
ki utóbb minkét oldalon további két-
két láncsal.

Az abroncshoz összesen tíz orom-
díz elem csatlakozik. Ebből kilenc
darab a homlokrészen, a középten-
gelyre centrálisan szimmetrikus
elrendezésben, egy különálló elem
pedig a hátul, középen helyezkedik
el. Az elülső oldalon középső, illetve
a független elhelyezkedésű hátsó ele-
men figurális ábrázolású zománcla-
pok láthatók, mindkét elem felül íve-
sen záródó befoglaló formájú. A többi
oromdíz elem ezekhez képest kisebb,
váltakozó sorrendben háromszög
és félköríves, felületükön geometri-
kus mintájú, szintén zománctechni-
kával készült díszítő motívumokkal.
Ezek abban is eltérnek az elülső
középső és hátulsó lapoktól, hogy
zöldes mintázatú felületük üvegsze-
rűen transzparens. Ehhez igen ritka,
ún. *à jour* zománctechnikát hasz-
náltak. Ennek során az áttört művű
filigrán szerkezet közeit zománccal
töltötték ki, mindezt pedig nem fém-
lemezre, hanem ún. máriaüvegre épí-
tették fel, amit aztán a beolvasztást
követően visszacsiszoltak.

A középső homlokelem a „*világbíró*”
Krisztust (görög elnevezés szerint:
Pantokrátor) ábrázolja bizánci trónu-
son, frontális, ülő helyzetben. Jobbjá-
val (görög szertartás szerint) áldást
oszt, bal kezében könyvet tart. Vállai
fölött egy-egy körben görög nevének
kezdőbetűi olvashatóak. A figurát
két oldalról ciprus-ágak fogják közre.
Krisztus képe a koronán található
egyetlen egész-alakos ábrázolás.

Az ezzel átellenes oldalon lévő –
az előbbinél valamivel kisebb orom-
mezőn – Dukász Mihály (VII. Mikhaél)
bizánci császár félalakos ábrázolása
látható, jellegzetes bizánci császári
öltözetben. Baljában kardot, jobbja-
ban a császári zászlót (labarum) tartja.
A figura két oldalán olvasható görög
felirat: „*Mihály, a rómaiak császára,
Dukász*” (jelen esetben a „római” való-
jában bizáncit jelent). Létező nézet
szerint a Dukászt ábrázoló zománclap
nem eredeti része a koronának.
Az ötvöstechnikai vizsgálatok alap-
ján nem kétséges, hogy a császárt
ábrázoló képet utólag illesztették rá.
Zétényi Zsolt – korábbi, utóbb nem
vitatott feltevésekre hivatkozva – fel-
tételezi, hogy ezen a helyen eredetileg
a Nagyboldogasszony képe volt²⁷.

Az abroncs felületén képes zománc-
mezők és nagyméretű drágakövek
felváltva helyezkednek el. A felüle-
ten feltűnő alakok a két oldal felé
haladva, szimmetrikus elrendezésben
olyan szenteket ábrázolnak, akiknek
párban való szerepeltetése megfelel
a szentek ikonográfiai ábrázolási szo-
kásainak. Ha szemből nézzük a koro-
nát, a középső, ékköves mezőtől balra
Mihály, jobbra Gábiel arkangyal
párosa látható. A középső, felettük
elhelyezkedő, Krisztus képpel kiegé-
szülve létrejövő háromszög kompo-
zíciójú egység – Bertényi Iván²⁸ sze-
rint – a korona illetve a hatalom égi
eredetére utal.

Két oldal felé tovább haladva a következő páros ábrázolás Szent György és Szent Demeter vértanúk, akik páncélban, pajzzsal, lándzsával ábrázolva szerepelnek. A szentek sorát Kozma és Damján zárja, a bizánci ábrázolási hagyományoknak megfelelően.

Az utolsó két mezőben világi személyek kaptak helyet, két uralkodó személyében. Egyikük Konstantin, bizánci császár, aki Dukász Mihályéhoz hasonló koronát visel, bal kezében oklevelet, jobbában labarumot tart. A görög nyelvű felirat szerint „*Kon, a rómaiak császára, a bíborbanszületett*”, ahol a „Kon” jelentése Konsztantinosz, a „római” pedig, csakúgy mint Dukász Mihály esetében, bizáncit jelent. Vele átellenben I. Géza, magyar király (1074–1077) alakja látható, az egyetlen, aki a fejét övező dicsfény nélkül van ábrázolva, körülötte a „*Geobitzasz, Turkia hívő királya*” felirattal. „Geobitzasz” Géza, „Turkia” pedig Magyarország nevének görög megfelelője.

2.4.2. A LATIN KORONA

A korona felső részét két, íves, egymást merőlegesen keresztező arany pánt alkotja, melyek végei a görög korona abroncs részéhez, belülről szegcsekkel vannak rögzítve.

A pántokon szintén zománcképek vannak, összesen kilenc darab. A kereszt-pántok metszéspontjában, négyzetes mezőben egy másik Krisztus-ábrázolás, míg a négy ívelt részen két-két, összesen nyolc, apostolokat ábrázoló rekesz-zománc kép van elhelyezve.

Krisztus a képen trónuson ülve látható, jobbával áldást oszt, baljában könyvet tart, kétoldalt ugyancsak ciprusokkal, vállai fölött a Nap és a Hold jelképes ábrázolásával. A kép feltűnő hasonlóságot mutat a görög korona Pantokrátor-ábrázolásával, egyes kutatók felvetik, annak a lehetőségét, hogy annak szándékos utánzataként készült.

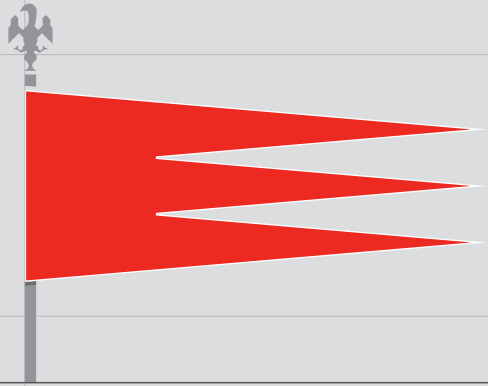
Az elülső keresztpánt szakaszon alul Szent Bertalan apostol képe helyezkedik el, azonban az előtte lévő, legnagyobb oromlemez takarásában alig látható módon. Fölötte Szent János baljában könyvet tartó alakja látszik. Az ettől jobbra eső pánt alsó képe Szent Fülöpöt, a fölötte lévő Szent Pált ábrázolja. A hátsó pánt-részen – szintén takarásban – Szent Tamás, felette Szent Jakab, az utolsó pánton pedig Szent András, felette pedig Szent Péter alakja látható.

A latin korona alakjai között nincsenek olyan fajta összefüggések, mint a görög korona párban értelmezhető szentjei között. Abból, hogy a tizenkét apostolból mindössze nyolc szerepel a koronán, több kutató, így Bertényi Iván is arra következtetnek, hogy az eredetileg az összes apostolt tartalmazó koronát megcsonkították úgy, hogy a pántok végeit a képekkel együtt levágták. A korona alaposabb vizsgálata ugyanakkor arra mutat, hogy a pántok végeinek filigrán díszítései épek és eldolgozottak, tehát utólagos csonkítás nyomai nem fedezhetők fel rajtuk²⁹.

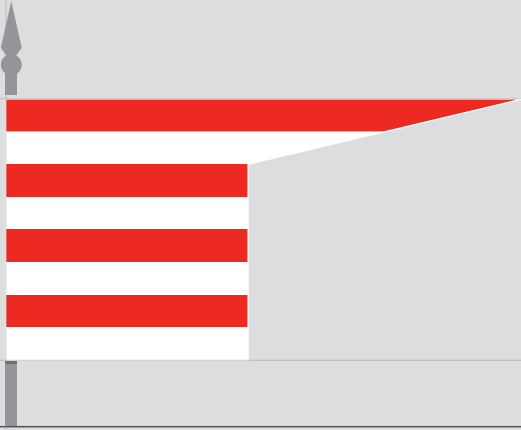

85
A korona
felülnézete

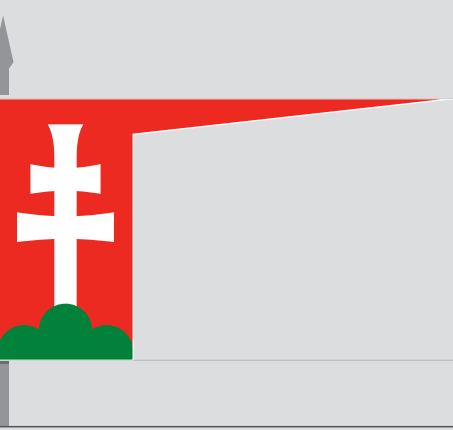
29 Tóth Endre, Szelényi Károly: A Magyar Szent Korona – királyok és koronázások. Kossuth kiadó, Budapest. 1999

86 Honfoglalás
kori fejedelmi
zászló

87 Árpád-házi
királyok családi
zászlója

88 Árpád-házi
királyi zászló
a 12. sz. végétől

3.1. **A nemzeti
zászló
történeti
előzmé-
nyei**

A zászlóra a mai értelemben emberek csoportjainak, leggyakrabban országok, nemzetek együvé tartozását kifejező jelképként tekintünk. Eredete, a címeréhez hasonlóan hadtörténeti gyökerekhez kötődik azonban annál még korábbi időkbe nyúlik vissza. A kezdetekben egyszerű, rúdon elhelyezett textil jelzésként a csapatok logisztikai irányítását segítő jelzőeszközként a haladási irány, vagy a táborhely jelölésére használták. Ebből alkult át később a hadba vonuló vezér illetve törzs, vagy nemzetség azonosító jelképévé, ezáltal a címerhez hasonló szerepet betöltve, sokszor azt megjelenítő módon. Stratégiai szerepe is volt, jól láthatósága, könnyű hordozhatósága miatt harci helyzetben hatékonyan segítette a csapatmozgások átláthatóságát.

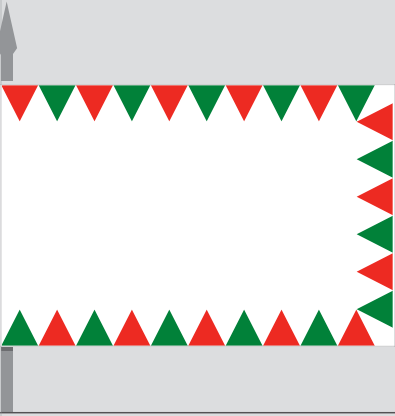
A ma ismert trikolorunk legősibb színe a vörös. A honfoglaló csapatok az erő, a büszkeség és a hatalom jelképének számító vörös színre festett zászlók alatt vonultak.

A korabeli zászlókon – a római légiók labarumainak hagyományai nyomán – fontos szerepet kapott a zászlórúd csúcsán elhelyezett fejedelmi jelkép. A honfoglalókat vezető Árpád törzsének szent állataként dominánsan a turul szerepelhetett ezeken a zászlókon.

Később az Árpád-házi zászló alapszíne kiegészül a fehérrel, így a királyi ház zászlajává a vízszintes vörös-fehér csíkozott minta válik. Az ezt követő időkben a vörös-fehér jellegzetes magyar színként válik közismertté a korabeli tornakönyvek és tornaöltözetek ismerőinek körében. Erre egyszerismind előképként is tekinthetünk címerünk pajzsának vörös alapszíne, illetve a vágásos mező sávozott motívuma tekintetében.

Harmadik nemzeti színünk, a zöld eredete nem egyértelműen tisztázott. Egyes vélekedések szerint először a címer hármashalmának színeként jelent meg, majd az idők során fokozatosan válik a zászlók mindinkább elmaradhatatlan elemévé. A három szín első igazolt felbukkanása egy II. Mátyás (1557–1619) korából származó pecsétzsinórhoz köthető.

Ezt követően a három szín különböző összeállításban jelenik meg a zászlókon, nem ritkán csak a vörös a zölddel, ami az ország hódoltságának időszakában a nemzeti jelképek tekintetében kiemelt hangsúllyal bírt, lévén a fehér a Habsburg uralkodói zászló jellegzetes alapszínéként volt közismert.

89 Trónfosztás utáni
1849-es honvéd
lovassági zászló

90 A francia forradalom
ihletésére megszülető
trikolór

Az első hivatalos zászlórendelet 1743-ban született, Mária Terézia uralkodása idején, aki ekkor pusztán magyar és cseh királynőként a birodalmi színek használatára nem volt jogosult, így rendeletében előírja a fehér alapon vörös-zöld, valamint a zöld alapon vörös-fehér lángnyelves szegélyű zászlóforma használatát.

A francia forradalom szabadság–egyenlőség–testvériség hármásával azonosított, emblematis trikolórjának eszmeiségével hamar azonosságra lelnek a kor hazai polgári és nemzeti identitáskereső törekvései a magyar piros–fehér–zöld színhármasban. Ekkor jelenik meg, francia mintára a mai zászló előképe, a vízszintesen tagolt trikolór forma, amely a nemzeti függetlenség korabeli jelképeként született meg. Lényegében ekkortól válik külön a polgári és a hadizászló megjelenése, ami máig eltérő formában, párhuzamosan van jelen.

A ’48-as forradalom kitörését követően szinte azonnal, március 23-án törvénybe iktatják a címer mellett a trikolór, mint nemzeti színek használatát, ahol a vörös az erő, a fehér a hűség, a zöld a reménység jelképeként került meghatározásra. A törvény előírta továbbá a nemzeti lobogó középületeken, illetve hajók felségjelzéseként való kötelező használatát. A törvényt a forradalom nyomására V. Ferdinánd (1835–1848) végül április 11-én jóváhagyja³⁰. A XXI. törvénycikk rendelkezése szerint: *1. „A’ nemzeti szín és ország czimere ősi jogaiba visszaállíttatik. 2. Ennélfogva a’ háromszínű rózsza polgári jel képen ujra felvétetvén, egyszersmind megállapíttatik, hogy minden nyilvános ünnepek alkalmával és minden magyar hajókon a’ nemzeti lobogó és ország czimere használtassék.”*

Az ezt követő szabadságharc időszakát a nemzeti színek intenzív civil használata jellemzi. Rendkívül elterjed ruházati kiegészítők, például nemzeti színű szalagok, övek formájában, ekkor születik a jellegzetes kokárda amely máig megmaradt a forradalom emlékezetének jelképeként.

A szabadságharc leverését követő birodalmi megtorlás időszakát a nemzeti színek használatának szigorú, akár halálbüntetéssel fenyegetett tilalma jellemezte. Ez sem tudta azonban kitörölni a trikolór immár mélyen gyökeret vert nemzeti identitásjelképét, amely a tiltás ellenére hétköznapi öltözékek alig látszó szegélyein, vagy ékszerek ékköveinek színskombinációiban továbbra is az összetartozás titkos szimbólumaként él tovább.

A kiegyezés újra legitimálja a szín- és zászlóhasználat lényegében ’48-as formáit, a különbség csak a zászlókon feltüntetett címerek és egyéb jelképek kapcsán van, melyek kérdése hosszú időn keresztül nehezen jut nyugvópontra. Hiába sikerül 1915-ben végül egyezsége jutni a címerhasználat, és ennek nyomán a zászlók kérdésében, az ekkor bevezetett, ezt szabályozni kívánó rendeletet végül ténylegesen nem sikerült bevezetni.

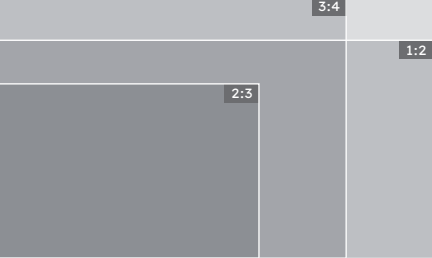
Ekkortól a zászló alapformáit tekintve lényegében már nem változik, vagyis polgári használatban a hármassztatú trikolór, hadizászlókon pedig a fehér mezőt vörös-zöld lángnyelvekkel szegélyezett forma. Az ezt követő korszakok zászlóit a rajtuk szereplő, az ország viharos történetének aktuálisan érvényes címere különbözteti meg. Ennek különös példája az 1949-ben bevezetett, „Rákosi-címeres” változat, amely épp a címer hiányával, az 1956-os forradalom jelképeként vált ikonikussá a rendszerrel való radikális szembenállás szimbólumaként.

A forradalom leverését követő kádári konszolidáció jobbnak látta, ha a nemzeti zászló nem képezi újabb provokáció tárgyát, így a címer nélküli változat került bevezetésre.

A rendszerváltás után természetesen ismét a fókuszba került a nemzeti jelképek kérdése, amely a zászló esetében korántsem eredményezett a címerrel kapcsolatos vitához hasonló konfliktust. A közmegegyezéssel összhangban lényegében változtatás nélkül iktatják törvénybe³¹ a korábban használt formát, kizárólag néhány megkülönböztetett esetben a címer zászlón való szerepeltetése jelent eltérést az előzőekhez képest.

³⁰ ú.n. Áprilisi törvények. Az utolsó magyar rendi országgyűlésen (1847–1848) elfogadott, 31 cikkből álló törvénycsomag, amely Magyarország államformáját rendi államból alkotmányos monarchiává alakította.

³¹ A törvényi szabályozás részletes összefoglalását lásd a 071. oldalon

066 A MAGYAR NEMZETI ÉS ÁLLAMI JELKÉPEK ZÁSZLÓ																			
																			
91 Állami és polgári zászló				92 Honvédségi csapatzászló (szárazföldi)				93 Hadilobogó (haditengerészeti)				94 Zászló formátumok							

3.2.

A zászló jelenleg hatályos formája

A magyar nemzeti zászló hagyományosan két, eltérő változatban van érvényben: megkülönböztetjük a polgári és állami, illetve a hadizászlót, melyek színeikben egyeznek ugyan, de formájukban eltérnek egymástól, csakúgy mint szerepük, valamint használatuk szabályai is.

Az 1990-es alkotmánymódosítás a hivatalos állami és polgári zászlót három egyenlő szélességű, piros, fehér és zöld vízszintes sávból álló formában határozza meg. A magyar zászló állami és polgári használatát szabályozó 2011. évi CCII. törvény nem hivatalos változatként a magyar címer zászló közepén való szerepeltetését is említi, ennek használatát azonban bizonyos állami címek, illetve azok viselői számára teszi lehetővé.

A hatályos törvény nem rendelkezik a zászló méretarányait illetően. A középületek fellobogózásának egyes kérdéseiről szóló 132/2000 kormányrendelet az állami zászlót 1:2, a polgári zászlót pedig 2:3 és 1:2 arányú változatban határozza meg. A polgári hajózásban használt zászló szintén 2:3 formátumú.

A katonai csapatzászló az 1848–49-es szabadságharc honvédseregének hagyományát követve fehér alapszínű, melyet szárazföldi használatban *(honvédségi csapatzászló)* négy oldalán váltakozva vörös és zöld lánnyelvek, míg a haditengerészeti alkalmazásban *(hadilobogó)* háromszög formájú ún. „farkasfogak” szegélyeznek. Mindkettőn szerepel a címer koszorúval kiegészített változata, ennek pozíciója azonban eltérő: a csapatzászlón középtengelyesen, míg a hadilobogón a zászlórúdhoz közelebbi felén helyezkedik el. Ezek méretaránya hagyományosan többnyire 3:4.

A zászlófelület és a címer egymáshoz viszonyított méretarányairól azonban nincs semmilyen fellelhető tájékoztatás, így ennek híján a mindenkori alkalmazás szubjektív megítésésére bízza a méret és pozíció meghatározását.

32 A Commission Internationale de l'Éclairage (Nemzetközi Világítás-technikai Bizottság) által 1976-ban elfogadott szabvány, amely világszerte széles körben elterjedt ipari és tudományos környezetben.

33 Az egyesült államokbeli Pantone LLC az általa szabadalmaztatott PMS-technológia (Pantone Matching System™) segítségével elsősorban tervezők számára fejleszt színmeghatározást támogató rendszereket különböző ipari, technológiai környezetekre specializált módzatokban. Az FHI (Fashion, Home + Interiors) szabvány specifikusan a textil- és belsőépítészeti tervezés sajátosságaira kidolgozott színrendszer.

A zászló mellett megkülönböztetjük a lobogó fogalmát. A kettő közötti különbség lényege, hogy míg a zászló közvetlenül a zászlórúdra van rögzítve, addig a lobogó csak sarkaival kapcsolódik az árbóc mentén futó kötéelhez, ami a le- és felfelé való mozgását teszi lehetővé.

Az jogszabályokban megfogalmazott általános szabályokat *A nemzeti zászló és lobogó követelményei* címet viselő MSZ1361 jelű magyar szabvány terjeszti ki a gyakorlati használat részleteire. A dokumentum jellemzően textilipari nézőpontból határozza meg a zászló minőségi kritériumait. Kitér a kelme alapanyagának mechanikai jellemzőivel, varrási követelményeivel, szintartósságával kapcsolatos elvárásokra, illetve ezek mérési és vizsgálati módszereire.

A leírás nem tesz említést a polgári illetve hadizászló különbségéről, így nem teljesen egyértelmű, hogy teljesen melyikre vonatkozik, bár értelmezhető úgy is, hogy valójában mindkettőre értendő. A szabvány konkrét méret ajánlást is tartal-

maz három változatban, amely mind a zászló, mind a lobogó esetében 100x200 cm, 150x300 cm, 200x400 cm. Mindhárom méret az 1:2 arányt tükrözi, így némileg ellentmond a fentebb leírt egyéb szabályozásnak, illetve némely használati szokásnak, például épp a hadizászlók hagyományos 3:4 formátumának.

Ugyancsak meghatározza a zászló szín-paramétereit, értelemszerűen szintén textil-technológiai sztenderdek mentén. Az anyag színjellemzőit a CIELab³² valamint a Pantone FHI³³ színszabványok segítségével definiálja. Bármennyire szakszerű a zászló színei kapcsán a leírás, mindenképp megjegyzendő a teljes szabályozási rendszer egyik alapvető hiányossága, miszerint a nemzeti színek teljes körű, minden szükséges reprodukciós környezetre kiterjedő technikai meghatározása hiányos.

4. Program

- > Országgyűlés
- > országgyűlési képviselő
- > köztársasági elnök
- > Alkotmánybíróság
- > Alkotmánybíróság tagja
- > országgyűlési biztosok
- > Állami Számvevőszék
- > Magyar Nemzeti Bank
- > Kormány
- > Kormány tagja
- > fegyveres erők
- > helyi önkormányzat
- > helyi kisebbségi önkormányzat
- > bíróság, ügyészség
- > rendvédelmi szervek
- > közigazgatási feladatot ellátó szervek, továbbá ezek hivatalai
- > valamint a fent felsoroltak képviselőjére jogosult személyek

A fentiek közt nem szereplő költségvetési szervek címerhasználati jogosultságát az adott terület illetékes miniszterének hatáskörébe utalja.

A 2. § a bankjegyeken kötelezően előírja, az állampapírokon és a pénzerméken lehetővé teszi a címer használatát.

A 3. § a felhasználásra jogosultak köréből egyértelműen kizár minden magánszemélyt, jogi személyt illetve jogi személyiség nélküli szervezet – foglalkozásuk gyakorlása során. Ugyanezt külön kimondja a sajtótermékek címfelirataira is. A (3) bekezdés a fenti tiltást a címer elkülöníthető elemeire (Szentkorona, pajzs) vonatkozólag külön is megerősíti.

A 4. § a címernek védjegyként való használatára vonatkozólag, illetve az erre vonatkozó engedéllyel kapcsolatosan az iparügyekért felelős miniszter illetékességét írja elő.

A törvény 5. §-a a zászló és a lobogó⁴⁰ használatáról rendelkezik. Előírja, hogy a Magyar Köztársaság⁴¹ lobogóját nemzeti ünnepek alkalmával fel kell vonni az Országház előtt.

Meghatározza azon intézmények körét, melyek által használt középületeken illetve középületek előtt a lobogót állandó jelleggel ki kell tűzni. Ezek az alábbiak:

- > az állam és a helyi önkormányzatok választott testületei, közigazgatási feladatokat ellátó szervei, valamint az állam, illetve a helyi önkormányzat által fenntartott, közfeladatokat ellátó intézmények
- > köztársasági elnök
- > Kormány
- > Alkotmánybíróság, bíróságok, ügyészségek
- > Állami Számvevőszék
- > Magyar Nemzeti Bank
- > országgyűlési biztos és hivatala
- > fegyveres erők
- > rendvédelmi szervek
- > magyar közjogi méltóságok rezidenciái

A 6. § szerint a zászló védjegyként való használat a címerével megegyező módon szabályozott.

A 7. § a magyar tengeri és folyami hajók felségjog jelzésére a zászlóval azonos lobogót ír elő, melynek használatával kapcsolatban az ide vonatkozó nemzetközi szabályozásra is hivatkozik.

A 8. § leírja a honvédségi csapatzászló formajegyeit, amelyek különböznek a nemzeti zászlótól:

„...*fehér színű, közepén címer van, amelyet jobbról cserfaág, balról olajág övez, széleit váltakozva piros és zöld lángnyelvekből álló pártázat veszi körül*”

Ennek képi ábrázolását azonban sem ez, sem egyéb ide vonatkozó törvény nem tartalmazza, holott – a nemzeti zászlótól eltérő módon – a csapatzászló tartalmaz olyan formai elemeket, melyek képi karaktere és pontos arány-viszonyai kizárólag a képi bemutatás segítségével szemléltethetők. Úgyszintén rendelkezik a Magyar Honvédség hadihajóin az állami felségjog jelzésére használt hadilobogóról is, amely a csapatzászlóhoz hasonló képi elemekből épül fel, de a szöveges leírás szerint attól eltérő kompozíciós rendben tartalmazza azokat: „*A hadilobogó fehér színű, az árboc felőli részén címer van, amelynek függőleges tengelye a lobogót harmadoló képzeletbeli függőleges vonallal esik egybe; széleit váltakozva piros és zöld ékekből álló pártázat veszi körül.*” A képi illusztrációt ez esetben is nélkülözi a törvényi szabályozás.

Az „Egyéb rendelkezések” 10. §-a meghatározza a nemzetközi vásárok, nemzetközi kulturális vagy társadalmi eseményeken való címerhasználat engedélyezésének általános szabályait. Ez a fajta felhasználás minden esetben engedélyhez kötött. Kereskedelmi jellegű rendezvény tekintetében a kereskedelemért felelős miniszter, kulturális jellegű rendezvény esetében pedig a kultúráért felelős miniszter – minden esetben a külpolitikáért felelős miniszter véleményének kikérése után – jogosult az engedélyt kiadni.

A 11. § – a 3. §-sal szemben – kimondja, hogy „a nemzethez tartozás kinyilvánítása céljából” magánszemélyek is használhatják. Említi továbbá a nemzeti ünnepeken, az ehhez kapcsolódó eseményeken, megemlékezéseken valamint katonai tiszteletadás alkalmával történő címer- és zászlóhasználat lehetőségét⁴¹.

A 11. § a következőképp rendelkezik a továbbiakban:

„(3) *A címer és a zászló (lobogó) az (1) és (2) bekezdésben meghatározott esetekben a történelmileg kialakult formák szerint (pl. pajzstartóval) is használható.*

(4) *A zászlón elhelyezett címer használatában azokban az esetekben és feltételekkel megengedett, ahol e törvény a címer használatát megengedi.*”

Azzal, hogy a címer történelmi kísérő-, illetve kiegészítő képi elemeit beemeli a szabályozásba, valamint lehetővé teszi a címernek a zászlón való alkalmazását, az egyébként is hiányos formai szabályozást teljesen bizonytalanná teszi. A problémát nem az erre irányuló szándék, hanem a szabályozás hiányosságai jelentik. A fenti szöveg alapján egyáltalán nem egyértelmű, hogy mely „*történelmileg kialakult formák*” egészíthetik ki a címert és pontosan milyen módon. A „pl. pajzstartóval” megfogalmazás azt sugallja, hogy a címer használója szabadon választhat az ún. „történelmileg kialakult formák” között, hiszen sem a kiegészítő jelek használatának történelmi, tartalmi okairól vagy indokairól, sem azok formai meghatározásáról nem rendelkezik semmilyen formában. Az ugyanitt [14. § (1)] hivatkozott, a címer grafikai megjelenítésére vonatkozó szabvány⁴² még említés szintjén sem foglalkozik a kísérő képi elemekkel, akárcsak a zászlóra vonatkozó későbbi, 2009-ben megjelent szabvány⁴³, amely egyáltalán nem tárgyalja a címernek zászlón történő használatát.

40 A két fogalom közti különbségtétel magyarázatát a törvény nem tárgyalja.

41 A törvény kihirdetésének idején Magyarország hivatalos elnevezése Magyar Köztársaság volt

41 Az 1995. évi LXXXIII. törvény ezeket részletesen nem tárgyalja. A 2011. évi CII. törvény pontosítja az említett eseményeken való használat szabályozását.

42 MSZ 3500 Magyarország címerének ábrázolása

43 MSZ 1361 A nemzeti zászló és lobogó követelményei

4.2.3.

MAGYARORSZÁG
ALAPTÖRVÉNYE

Az 2011. április 18-án az Országgyűlés által elfogadott Alaptörvény I) cikke-lye az alábbi módon rendelkezik nemzeti jelképeinkről:

„(1) Magyarország címere hegyes talpú, hasított pajzs. Első mezeje vörössel és ezüsttel hétszer vágott. Második, vörös mezejében zöld három halomnak arany koronás kiemelkedő középső részén ezüst kettős kereszt. A pajzson a magyar Szent Korona nyugszik.⁴⁴

(2) Magyarország zászlaja három, egyenlő szélességű, sorrendben felülről piros, fehér és zöld színű, vízszintes sávból áll, amelyben a piros szín az erő, a fehér szín a hűség, a zöld szín a remény jelképe.

(3) Magyarország himnusza Kölcsey Ferenc Himnusz című költeménye Erkel Ferenc zenéjével.

(4) A címer és a zászló a történelmileg kialakult más formák szerint is használható. A címer és a zászló használatának részletes szabályait, valamint az állami kitüntetések sarkalatos törvény⁴⁵ határozza meg.”

Az Alaptörvény a címert és a zászlót az (1) és (2) bekezdésekhez kapcsolódóan képpel megjelenítve is bemutatja az alábbi ábrázolásokban:

A (4) bekezdés – a „történelmileg kialakult más formák” megengedő kitételrel – tovább viszi a korábbi szabályozás formai tisztázatlanságait, ezeket sem képpel, sem egyéb módon továbbra sem definiálja.

4.2.4. 2011. ÉVI CCII. TÖRVÉNY
MAGYARORSZÁG CÍMERÉNEK
ÉS ZÁSZLAJÁNAK HASZNÁLATÁRÓL,
VALAMINT ÁLLAMI
KITÜNTETÉSEIRŐL

Az Alaptörvény I) cikkelyének (4) bekezdése által hivatkozott 2011. évi CCII. sarkalatos törvény tekinthető a témában legaktuálisabb törvényi szabályozásnak. Tartalma lényegében a 1995. évi LXXXIII. törvény felépítését követi, módosítva illetve kiegészítve az abban foglaltakat.

Az I. Fejezet részletezi a nemzeti jelképek használatára vonatkozó szabályozásokat. Az 1. rész a címer használatát tárgyalja. Az 1. § (1) bekezdése a külön engedély nélküli használatra jogosultak körét határozza meg a korábbi szabályozástól csekély eltérésekkel, az alábbi formában:

- > Országgyűlés
- > országgyűlési képviselő
- > köztársasági elnök
- > Alkotmánybíróság
- > Alkotmánybíróság tagja
- > alapvető jogok biztosa és helyettese („országgyűlési biztosok”⁴⁶ helyett)
- > Állami Számvevőszék
- > Magyar Nemzeti Bank
- > Költségvetési Tanács (korábban nem szerepelt)
- > Kormány tagja
- > központi államigazgatási szervek (korábban nem szerepelt)
- > Magyar Honvédség („fegyveres erők” helyett)
- > bíróság
- > Országos Bírósági Hivatal

- > ügyészség
- > közigazgatási feladatot ellátó szervek, továbbá ezek hivatalai
- > helyi önkormányzat
- > nemzetiségi önkormányzat („helyi kisebbségi önkormányzat” helyett)
- > köztestületek
- > valamint a felsoroltak képviselői tére jogosult személyek

A rendvédelmi szervek kimaradtak a jogosultsági körből a korábbi szabályozáshoz képest.

A törvény a (2) bekezdésben visszanyúl két korábbi történelmi címerforma kiegészítő motívumaihoz és az alábbi módon megengedi ezek használatát:

„(2) A köztársasági elnök a két angyallal mint pajzstartóval ellátott, a miniszterelnök és az Országgyűlés elnöke a cserfaággal és olajággal övezett címer használatára is jogosult.”

Ez azonban – csakúgy mint az 1995. évi LXXXIII. törvény „történelmileg kialakult formák”-ra való homályos utalása –, tekintve, hogy a használattal szemben továbbra sem támaszt egzakt elvárásokat, indokolatlanul fenntartja a formailag szabályozatlan helyzetet.

A 2. § (1) bekezdése írja elő a címer használatát a Magyar Közlöny fejléceben.

Új és reménykeltő elem a 4. § (2) bekezdésében a Kormány által működtetendő Nemzeti Címer Bizottság felállítására vonatkozó utasítás. A bizottság hatáskörét azonban mindösszesen csak „a helyi önkormányzati és a nemzetiségi önkormányzati címerek szakszerű és a címertani hagyományoknak megfelelő megalkotásának elősegítése érdekében” kifejtendő tevékenységben határozza meg, tehát a nemzeti címerre vonatkozólag nem ad hatáskört az említett bizottságnak. Ráadásul a testület – amely még e korlátozott hatáskörrel is rendkívül fontos szerepet tölthetett volna be a címerrel kapcsolatos szabályozásban – a jelek szerint mindezidáig meg sem alakult, legalább is kutatásaim során a bizottság tevékenységének nyilvánosan elérhető felületeken nem találtam nyomát.

Az 5. § a természetes személyek, jogi személyek és jogi személyiség nélküli szervezetek címerhasználati jogosultságát a korábbi szabályozással megegyező⁴⁷ módon írja elő. Formai vonatkozásban pontosítja azonban, miszerint konkrétan a „szervezeti jelképként vagy ennek részeként” történő használatot tiltja. Jóllehet, megengedő módon kimondja azt is, hogy „törvény vagy törvény felhatalmazása alapján jogszabály személy vagy személyek meghatározott csoportja tekintetében ettől eltérően rendelkezhet”.

A 2. rész a zászló és a lobogó külön engedélyhez nem kötött használatáról rendelkezik. A 7. § sorra veszi azon intézményeket, melyek feladatuk gyakorlása során az általuk használt épületeken a nemzeti zászlót „állandó jelleggel kitűzni, illetve felvonni” kötelesek. Ezek köre a korábbi szabályozáshoz képest jelentősen szűkül:

44 Megegyezik az 1990. évi XLIV. alkotánymódosító törvény ide vonatkozó szövegével

45 2011. évi CCII. törvény

46 változás az 1995. évi LXXXIII. törvényhez képest

47 Lásd az 1995. évi LXXXIII. törvény 3. § (1)

- > az Országgyűlés⁴⁸
- > a köztársasági elnök,
- > Alkotmánybíróság, a bíróságok,
- az Országos Bírósági Hivatal és az ügyészségek,
- > Állami Számvevőszék
- > Magyar Nemzeti Bank
- > az alapvető jogok biztosa
- > a központi államigazgatási szervek
- > a Magyar Honvédség („fegyveres erők” helyett)
- > a fenti pontokban nem szereplő állami szervek, a helyi önkormányzatok képviselő-testületei, valamint az állam, illetve a helyi önkormányzat által fenntartott, közfeladatokat ellátó intézmények

A zászlóhasználat kötelezettségi köréből a korábbi szabályozáshoz képest kimaradt intézmények: az állam és a helyi önkormányzatok választott testületei, közigazgatási feladatokat ellátó szervei, valamint az állam, illetve a helyi önkormányzat által fenntartott, közfeladatokat ellátó intézmények, a Kormány, az országgyűlési biztos és hivatala, a rendvédelmi szervek valamint a Magyar közjogi méltóságok rezidenciái.

A 3. rész a címer és a zászló engedélyhez kötött használatát részletezi. A 9. § „nemzetközi vásáron (különösen kiállításon, árubemutatón), nemzetközi kulturális vagy társadalmi jellegű rendezvényen” résztvevők részére engedélyhez kötötte enged meg a nemzeti jelképek használatát. A törvény a kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős miniszter hatáskörébe utalja az engedély kiadását, a külpolitikáért felelős miniszter, illetve a rendezvény jellege szerint feladatkörrel rendelkező miniszter véleményének kikérése mellett.

A törvény módosítja a védjegy vonatkozásában a korábbi engedélyezési szabályokat és kiterjeszti azokat a formatervezési mintára is. A 10. § értelmében „*a címert vagy a zászlót tartalmazó védjegy vagy ilyen formatervezési minta oltalmának megadásához szükséges engedély megadásáról*” a kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős miniszter jogosult dönteni az adott termék vagy szolgáltatás tekintetében illetékes feladatkörrel rendelkező miniszter véleményének kikérését követően. A döntés mérlegelése során a termék vagy szolgáltatás sajátos nemzeti jellege, a kérelmező tevékenységének nemzetgazdasági jelentősége illetve kiviteli nagyságrendje képezik az elsődleges szempontokat.

Továbbra is szabad a címer és a zászló nemzeti hovatarozás kifejezése céljából való használata magánszemélyek számára (11. § (1) bekezdés). Úgyisntén nem engedély köteles a nemzeti ünnepek, illetve az ezekhez kapcsolódó társadalmi rendezvény, megemlékezés, valamint katonai tiszteletadás alkalmával történő használat ([2]) bekezdés).

A (3) bekezdés szerint „*A címerrel ellátott zászló, lobogó használata az (1) és (2) bekezdés szerinti esetekben megengedett.*”. A szükséges szabályozást azonban továbbra sem biztosítja a törvény. Ilyenformán a napi gyakorlat szempontjából meglehetősen nehezen értelmezhető a 12. § kinyilatkoztatása, miszerint „*A címer és a zászló (lobogó) használata során mindenki köteles megőrizni azok tekintélyét és méltóságát.*”, amelyben ebbe beleértjük a megjelenítés méltó képi színvonalának biztosítását is.

4.2.5. **MSZ 3500 MAGYAR SZABVÁNY – MAGYARORSZÁG CÍMERÉNEK ÁBRÁZOLÁSA**

A 2012-ben megjelent szabványt a Magyar Szabványügyi Testület (MSZT) bocsátja ki. A szabványhoz való hozzáférés nem nyitott, kizárólag az MSZT-n keresztül vásárolható meg. A testület internetes felületén érhetőek el a dokumentumok, az alapadatok rövid szöveges ismertetővel. Tartalmába csak a vásárlást követően nyerhetünk betekintést.

A szabvány alkalmazása, ahogy a bevezető lapon olvasható, önkéntes⁴⁹:

„*Az önkéntesség választási lehetőséget biztosít a szabvány alkalmazása vagy mellőzése tekintetében*”⁵⁰

A dokumentumhoz érthetetlen módon egyáltalán nem tartozik digitálisan felhasználható grafikai állomány és a szöveg sem utal semmilyen forrásra, ahonnan hozzáférhetőek lennének a szabványnak megfelelő ábrák. Az állomány grafikai szerkesztőprogram segítségével való megnyitása jelszóvédetten blokkolt. Ez az eljárás teljesen szakszerűtlen és lényegében alkalmazhatatlanná teszi a címer pontos, a szabvány által rögzíteni kívánt formáját. Ilyen bonyolultságú ábra szöveges leírása még a közölt illusztrációval kiegészítve sem elég egzakt ahhoz, hogy ez alapján a kívánt módon reprodukálható legyen. Vagy olyan szakszerű és részletes szerkesztési segédletet kellene közölni, ami alapján újrarajzolható lenne a címer (bár ez a forma összetettsége miatt ennek kimenetele kétséges), vagy pedig – és ez volna az ésszerű megoldás – a szabványhoz közvetlenül kapcsolt módon, digitális melléklet formájában kellene hozzáférhetővé tenni a szabványnak megfe-

lelő eredeti címer grafikát. Fellelhető persze az Interneten több letöltési lehetőség, de igencsak bajos megállapítani, hogy az adott állomány minden vonatkozásban ténylegesen megfelel-e a szabványnak. Ezért lenne célszerű a digitális hozzáférés lehetőségét valami módon a szabvánnyal közvetlenül összekapcsolni.

A szabvány beágyazott digitális képanyaga rendkívül rossz minőségű; vektorgrafikus képformátum helyett szemlátomást a lényegesen rosszabb megjelenítést eredményező pixelgrafikus képalkotó metódussal létrehozott illusztrációkat tartalmaz, így éppen a lényeget érintő helyzetekben – ahol az egyes ábrázolási formák legkisebb méretű alkalmazhatóságát mutatja be – bizonytalan, elmosódott képet mutat. Az is ront a helyzeten, hogy a letöltött pdf-formátumú dokumentum mérete nem egyezik a Magyarországon szinte kizárólagosan elterjedt A4-es szabványú nyomtatási formátummal, érthetetlen módon valamivel nagyobb annál. Így amennyiben nem akarjuk, hogy bizonyos kép- vagy szövegrészek a lap nyomtatási zónáján kívülre kerüljenek, kénytelenek vagyunk kicsinyítve nyomtatni a lapokat. Tekintve azonban, hogy a szabvány hangsúlyozottan foglalkozik a címer különböző formáinak mérettűrési tulajdonságaival és ezeket szemléltető módon valós méretű ábrákon is bemutatja, a kényszerű kicsinyítés miatt azonban a nyomat így nem a valós képet eredményezi.

48 Változás az 1995. évi LXXXIII. törvényhez képest.

49 Az 1995. évi XXVIII. törvény a nemzeti szabványosításról

50 1995. évi XXVIII. törvény a nemzeti szabványosításról, 6. § (1) bekezdés

A címer színeinek meghatározására a leírás nélkülöz bármilyen ismert színszabvány által nyújtott egzakt definíciót. A „vörös, zöld, ezüst, arany” színmeghatározások elképesztően tágak, így szakmai szempontból értelmezhetetlenek.

A szabvány alapvetően a címer két-féle formáját, színes és egyszínű ábrázolását mutatja be. A színes változat a fenti színekkel kitöltött, fekete körvonalakkal határolt formákból felépülő ábrázolás. Ehhez nem rendel méretfüggő formaváltozatokat. Az egyszínű alkalmazás viszont – mely a heraldikai szabályoknak megfelelő irányú vonalazással kitöltött felületekből áll – háromféle mérettartományhoz tartozó, három különböző vonalsűrűséget és -vastagságot mutat be, egyúttal formai egyszerűsítést is eszközöl a kisebb mérettartományban való közlés eseteiben.

A szabvány szöveganyaga alacsony információ-tartalommal bír, a bemutatott illusztrációk megjelenítése technikailag rossz minőségű. Összeségében a szakszerű, minőségi felhasználás elvárásainak csekély mértékben felel meg.

4.2.6. **MSZ 1361 MAGYAR SZABVÁNY –
A NEMZETI ZÁSZLÓ ÉS LOBOGÓ
KÖVETELMÉNYEI**

A dokumentációt a Magyar Szabványügyi Testület adta közre 2009-ben. Szakszerűségben lényegesen megalapozottabb, mint a címert tartalmazó hasonló dokumentum, viszont világosan látszik, hogy kizárólag textilipari megközelítésből tárgyalja a témát. Ebből kifolyólag a médiatechnológiai ábrázolás szempontjából igen korlátozott, több ponton megkérdőjelezhető információt nyújt.

A zászló formátuma és arányrendje az egyetlen tényező, ami a leírás alapján kibontakozik. Némileg érthetetlen módon ugyan, három kötött méretet határoz meg⁵¹ – mind a zászló, mind a lobogó esetében azonosan –, amiből kikövetkeztethető, hogy a téglalap befoglaló forma oldalaránya 1:2 arányban rögzített.

Jóllehet a szöveg leírást ad a zászló és a lobogó fogalmi különbségére, azonban a továbbiakban nem ad választ a kétféle használat eltéréséből adódó kérdésekre. Nem tér ki például a címer elhelyezésére, holott a törvényi szöveg erre többször is utal. Nem esik szó a honvédségi csapatzászlóró és a hadilobogó specifikumaira sem.

A színek meghatározása ugyancsak textilipari⁵² szempontok alapján történik, ami nyomdai, vagy online környezetben nem értelmezhető.

A dokumentum nélkülöz minden képi bemutatást.

4.3. **Tézis 2.**

Az állami címer jelen szabályozás szerinti formai megjelenése nem kellő módon illeszkedik a korszerű kommunikációs igényekhez.

4.4. **A megváltozott kommunikációs környezet kihívásai**

A magyar állami címer jelenleg érvényben lévő grafikai megjelenését az Alkotmány módosításáról szóló 1990. évi XLIV. törvény rögzítette. Ahogy a törvényi döntést megelőző társadalmi vita, úgy az elfogadott szabályozás is – érthető módon – alapvetően a címerforma történelmi szimbolikájára fókuszált, kevésbé merültek fel a képi ábrázolás esztétikai, vagy funkcionális szempontú kérdései.

A Piros Tibor⁵³ grafikusművész által megalkotott címerrajz híven követi a heraldikai ábrázolás hagyományos konvencióit, amiből egyértelműen látszik, hogy 1990-ben a szó tradicionális értelmében vett címerként, nem pedig funkcionális képi kommunikációs objektumként értelmezték azt.

A rendszerváltás óta eltelt harminc év világméretű kommunikációs expanziója azonban előre nem látható kihívások elé állította azokat a szektorokat is, melyek korábban nem kényszerültek a kereskedelmi kommunikációhoz hasonló konkurenciaharcban megmérettetni.

Az új típusú, a korábbiakhoz képest nagyságrenddel intenzívebb és szélesebb körű kommunikációs aktivitás lehetőségeinek és szükségességek felismerése azóta a közsféra számos területére is hatást gyakorolt.

A rendszerváltásnak köszönhetően létrejött politikai pluralizmus nyomán a hirtelen demokratizálódott közélet váratlan kihívásokkal találta magát szembe, amit élesen jelzett vissza a ’90-es évek ádáz médiaháborúja, melynek során az újonnan létrejött politikai erők küzdelmének fókuszába a nyilvánosság eléréséhez való hozzáférés, mint a hatalom megragadásának legfontosabb eszköze került. Ezzel párhuzamosan a nyugat-európai minták alapján decentralizálódó intézményrendszer – a korábbi monolit jellegű, központosított, determinált, egysatornás állami kommunikációs modellel szemben – a központi irányítás mellett a helyi ügyekre érzékenyebben reagáló önkormányzatiság kiépülését eredményezte, ami szintén egy összetettebb kommunikációs közeget teremtett.

51 100 × 200; 150 × 300; 200 × 400 (cm)

52 CIELAB-színrendszer

53 Piros Tibor, Munkácsy-díjas grafikusművész (1922–2010) https://hu.wikipedia.org/wiki/Piros_Tibor

Ugyanakkor a hatalmi szervek tekintélyelvű alapállását fokozatosan egyre inkább a szolgáltató állam szerepfelfogása kezdte átvenni.

A demokratikus választás intézménye hasonló módon kompetitív helyzetbe hozza a politikai hatalomért küzdő erőket, mint ahogy a piacgazdaság folyamatos versenyre kényszeríti a termékek kereskedelmében vetélkedőket. Ez a kényszer pedig nem csak a tartalom (politikai tartalom/termék) progressziójára gyakorol folyamatos kényszert, de egyre erőteljesebben törekszik az empirikus fogyasztói/választói attitűd tudatos befolyásolására. A politikai marketing mára természetes részét képezi ennek a törekvésnek, és ténylegesen hatékonyan merít is a kereskedelmi kommunikáció kiterjedt módszereiből és eszközeiből. A politikai pártok, különösen a kormányzatok intenzív és tudatos kommunikációs márkatevékenységet folytatnak annak érdekében, hogy ezáltal olyan értelmezési közeget teremtsenek a maguk számára, melyen keresztül az általuk közölt tartalmak a leghatékonyabban juttathatók el a befogadó közeghez.

Az ehhez megfelelő kép kialakításának fontos feltétele, hogy általa az adott politikai formáció hitelesen és eredményesen tudja magát identifikálni. Ezáltal egy önálló kommunikációs teret hoz létre a saját számára, amelynek kiépítése nem kis részben vizuális eszközök segítségével történik. Ez a tevékenység mára a politikai kommunikáció integráns és dominánsan meghatározó részévé vált.

A *brand* egy komplex, elvont és többnyire nehezen leírható fogalmi alakzat, melyet rendszerint egy vizuális identitási rendszer jelenít meg és tesz alkalmassá különböző tartalmak közvetítésére.

A rendszer alapköve az a grafikai jel (logó), melynek elsődleges feladata az azonosíthatóság, valamint a másoktól való megkülönböztetethőség biztosítása. A kormányzati kommunikáció „logója” a címer, ami eredetileg – jóllehet egészen eltérő történelmi viszonyok közt – mégis nagyon hasonló célokat szolgáló kommunikációs eszközként jött létre.

A versenyszféra szereplői – a brand nem csak eszmei, de sokszor elképesztően magas anyagi értékének tudatában – nagy erővel és odafigyeléssel őrökdnek képi identitásuk minőségi megjelenésén. A magyar állam jelképei ugyanakkor – melyek ráadásul nem kizárólag az állam, de valójában a nemzeti közösség identitásának képi reprezentánsai – igen-csak mostoha bánásmódban részesülnek. Az előzőekben ismertetett módon hiányos törvényi környezetben sem a szabályozás, sem a kontroll nem biztosít számukra kellő védelmet. Márpedig a gondos törődés még sokkal indokoltabb volna, hiszen joggal tekinthetők közkincsnek, melyek minőségének megóvása elengedhetetlenül fontos az ország és a nemzet méltó reprezentációjának szempontjából, amihez közvetve minden állampolgárnak elemi érdeke, sőt joga fűződik.

Ehhez egyrészt elengedhetetlenül szükséges a törvényi szabályozás minőségi szempontból minden lényeges részletre kellő módon kitérő szakmai kritériumok meghatározása.

Másrészt azonban elkerülhetetlen a címer formai korszerűsítése, melyet az alábbi szempontok tesznek indokolttá.

A számos, új kommunikációs technológia, eszköz és csatorna új és bővebb lehetőséget teremtett az állami szféra számára is, hogy a korábbiakhoz képest egészen más hangvételben, sokkal több és komplexebb tartalmat juttasson el a közönségéhez. A közösségi média térhódítása mellett, hogy további lendületet adott ezeknek a trendeknek, a tartalomközlés korábban monopol helyzetet élvező szereplőit is újfajta versenyhelyzet elé állította.

Ezek a folyamatok nagymértékben hatottak a kommunikációs tartalmak megformálásával kapcsolatos elvárásokra is. A hirtelen megnőtt tömegű információ értelmezhetőségét a vizualitás struktúrateremtő lehetőségei rendkívül hatékonyan tudják támogatni. A képi kommunikáció egyre szélesebb körű dominanciája felértékelte a befogadó közeg vizuális érzékenységét, ami egyrészt lehetőséget, másrészt felelősséget és kihívást jelent a vizuális designerek számára.

Az átalakult médiakörnyezet két szempontból különösen erős hatást gyakorol a képi megformálás jellegére. Egyrészt a közeg megváltozott értelmezési sajátosságai, másrészt az új médiumok, különösen a digitális kommunikációs és megjelenítő eszközök teljesen újfajta technológiai és vizuális sajátosságai okán. Az ezekből fakadó elvárásoknak a magyar államcímer jelenlegi grafikai megjelenésében nem képes maradtalanul megfelelni.

A jelenlegi címer megtervezése idején⁵³ a nyomtatás⁵⁴ volt a domináns, a tömegkommunikációhoz elsősorban kötődő sokszorosító eljárás. Az 1990 óta eltelt három évtizedben számtalan, jórészt digitális technológiára épülő új kommunikációs eszköz született, melyek technikai jellegük függvényében a korábbiaktól eltérő megjelenítési sajátosságokkal rendelkeznek.

A kommunikációs környezet sokkal összetettebbé vált és a hangsúly az elektronikus eszközök irányába tolódott el. Ez erőteljesen kihat mindazon grafikai elemek (pl. jelek, ábrák, emblémák, piktogramok) kialakítására, melyek ezeken a felületeken megjelenítve szükségszerűen meg kell feleljenek az egyre szerteágazóbb képalkotó technológiák elvárásainak.

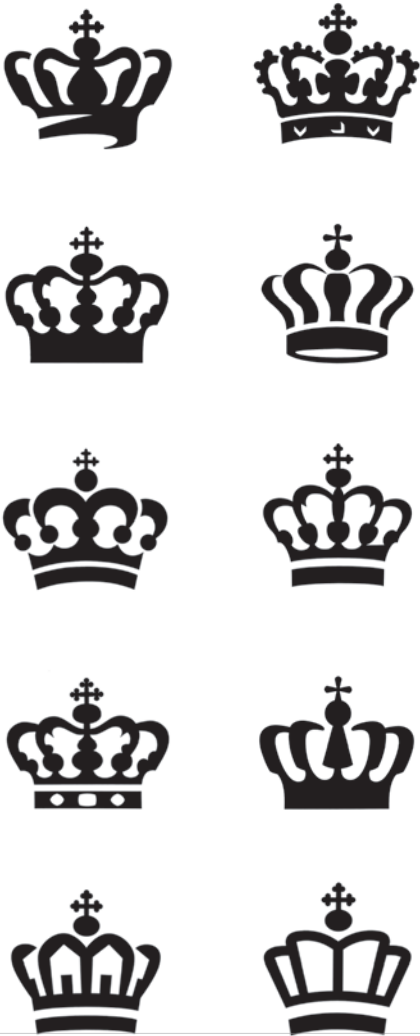
Az egyik problémát a különböző léptékű, illetve méretű alkalmazásból fakadó kihívások jelentik, amit továbbnehezít a leképzés legeltérőbb képi felbontási körülményeihez való optikai illeszkedés igénye.

Ezzel párhuzamosan a másik, szabályozást igénylő kérdés a címerben is szereplő nemzeti színek kodifikációja (lásd: Tézis 3.) annak érdekében, hogy a címerkép a különböző reprodukciós környezetekhez optimalizált módon, a lehetőségek szerinti, mindenkori legjobb képi minőségben jelenhessen meg.

54 Elsősorban ipari ofszet nyomtatás

A címer grafikai korszerűsítésének indokai

A Piros Tibor által, történelmi előképek alapján készített címerrajz a korona megjelenítését tekintve valóságghű ábrázolásra törekszik; ez a címer azon eleme, ami létező tárgyhoz kötődik. A grafikai kép a korona, mint tárgy minden részletre kiterjedő ábrázolására törekszik, ezáltal nem szimbolikus, hanem valós objektumként jeleníti meg azt. Ez nem csak a címertani ábrázolás, de a képi értelmezés szempontjából is kérdéseket vet fel. A magyar állami címerben a korona ugyanis szimbolikus módon szerepel, nem az ország államformájára utal (szemben például Nagy-Britannia, vagy Dánia esetében), jelenléte tehát nem konkrét, hanem fogalmi jellegű, átvitt értelemben az ország államiságának történelmi gyökereire utal.

55 Kim Meyer Andersen, Bo Linnemann, Ulla Dyborg, Simon Hansen: The Crowning Touch. Kronen på Mærket. Copenhagen, 2000, Danish Design Center

55 Ez kimondottan a magyar jogrend sajátossága volt. Európa többi országában a koronaékszer az uralkodó személyéhez kötődött, így a soron következő király többnyire új koronát készíttetett a saját számára.

A korona-motívum értelmezése és ábrázolása az évszázadok során jelentősen átalakult, tényleges uralkodói jelképként való ábrázolása mára anakronisztikussá vált, és még azon némely országokban, ahol a királyság intézménye máig fennmaradt, a korona ábrázolási módja többnyire elszakadt a középkori gyökerű heraldikai konvencióktól, és rendszerint a mai vizuális kultúrához illeszkedő, grafika-ilag erőteljesen átírt formában jelenik meg (95)⁵⁵. Ez nem pusztán vizuális trend kérdése, a stíláris megformálás tudatosan a jelkép kortárs értelmezését helyezi előtérbe.

Van azonban egy másik tényező, ami azonban árnyalja az előbbi megállapításokat. A magyar korona történelmi sajátossága az egyedisége, szakrális szerepe, illetve birtoklásának jelentősége különleges státusszal ruházza fel magát a fizikai tárgyat is. Tudvalevő, hogy magyar királlyá kizárólag azzal a bizonyos Szent Koronával végzett szertartás révén válhat az uralkodó⁵⁵. Ezt a körülményt szintén nem lehet figyelmen kívül hagyni az ábrázolás stíláris meghatározásakor, ami viszont a korona felismerhető ábrázolását indokolja.

A fenti, látszólag ellentmondó szempontok alapján olyan grafikai megoldás bontakozik ki, ami optimális egyensúlyt teremt a redukált grafikai átírás, illetve a látvány utáni ábrázolása között.

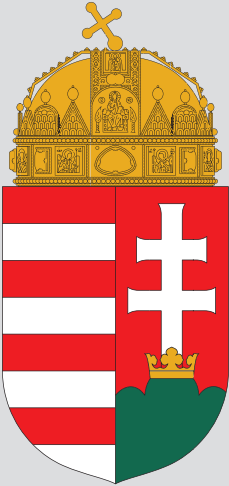
95 A dán királyi korona reduktív grafikai átírásai (Dán Államvasutak, Dán Posta, Nemzeti Múzeum, Dán Gyógyszerügynökség, Királyi Színház, Kulturális Minisztérium, Külügyminisztérium, Pénzügyminisztérium, Városfejlesztési és Lakásügyi Minisztérium, Közoktatási Minisztérium

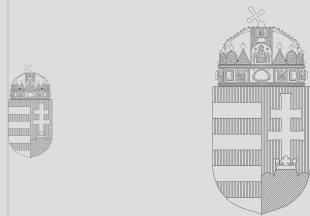
A korszerűsítés módja

Mindenekelőtt fontos leszögezni, hogy a megújítás szándéka nem a címer tartalmi formaelemeinek változtatását célozzák, hanem grafikai képének a fent részletezett szempontok alapján történő korszerűsítését. Ehhez mindenek előtt a címer képi alkotóelemeinek a legapróbb részletekre kiterjedő formaelemzése szükséges.

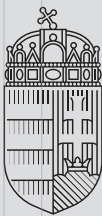
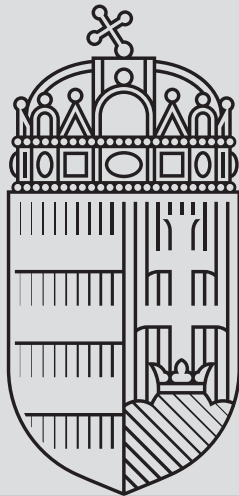
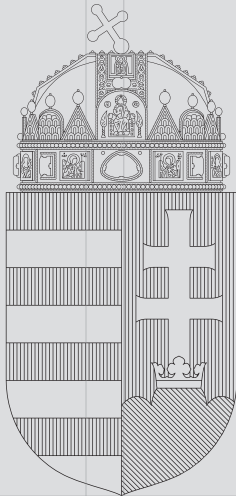
Mindezek alapján elsősorban a korona rajza szorul felülvizsgálatra. A részletező, aprólékos ábrázolás nem csak túlzó realizstikussága miatt vitatható, de – főleg kis méretű, vagy kedvetlen megjelenítési körülmények között – a címerrajz torz, zavaros, rossz minőségű összképét eredményezi. Szükséges tehát a formaelemek képi optimalizálása a grafikai redukció eszközeivel, ami ideális egyensúlyt teremt az egyszerűsítés érdekében maximálisan elhagyható, illetve a felismerhetőség és a formai sajátosságok ábrázolása érdekében minimálisan szükséges formaelemek mennyiségében, illetve grafikai minőségében.

96 A címer érvényben lévő, illetve jelen javaslat szerint módosított formája

97 A jelenlegi
illetve a módosított
címerrajz
összehasonlítása

Ez a hibajelenség a címer vonalas-monokróm formája esetében még szembe-tűnőbb. Erre egy külön, e célra kidolgozott, redukáltabb, optimalizált vonalvastagságú változat született, amely próbál megoldást kínálni a kritikus helyzetekben. Ehhez hasonló korrekciós jellegű formaváltozatok alkalmazása ismert és bevett grafikai módszer olyan arculati rendszerek esetében, ahol az egységes megjelenés biztosítása szempontjából ez indokolt, azonban fontos megjegyezni, hogy ezek erős kontroll alatt működtetett, zárt rendszerek, ahol a design megoldásokat fejlett minőségbiztosítási környezet támogatja. Az állami jelképek használata azonban ennél sokkal szerteágazóbb, és nincs lehetőség hasonló, ellenőrzött feltételeket megteremteni. A felhasználók köre és szakmai felkészültsége, csakúgy mint a felhasználás technikai körülményei teljesen beláthatatlanok és ellenőrizhetetlenek.

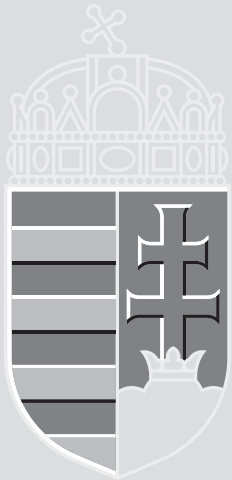
Mindezekből adódóan az egyetlen hatékony módszer a minél egyszerűbb, átláthatóbb és a lehető legszélesebb spektrumban alkalmazható jelkészlet kialakítása. Célszerű és indokolt tehát a címer alapforma minél rugalmasabb és szélesebb körű felhasználásra alkalmas formai kialakítása.

A javaslat szerint az új címerforma grafikai megjelenése – formaelemei ábrázolási tradícióinak tiszteletben tartása mellett – tudatosan szakít a heraldikai átírás képi konvencióival és azt a korszerű ábrázolásmódnak megfelelő képi és technikai mód-szerekkel alkotja újra. A címer képi felépítése geometriai alapformákon alapuló szerkesztési módot követ, melynek háttérében egy láthatatlan négyzetháló jelöli ki a nevezetes pontokat, és ami egyúttal meghatározza belső arányrendjét is (a címer szerkezeti rajzait lásd a 104–107. oldalakon).

Ezzel összhangban a koncepció a kontúrvonalak karakterét is újrafogalmazza. A legkülönbözőbb megjelenítési anyagok és eszközök technikai specifikációinak a formavisszaadás szempontjából történő elemző összevetése révén olyan, az ábra egészéhez viszonyított, optimális vonalvastagságra tesz javaslatot, ami a legkisebb méretben sem múlja alul a megjelenítő eszköz felbontóképességének alsó értékét, másrészt akár extrém nagy méretű alkalmazás esetén is képes visszaadni a címer rajzi részletgazdagságát.

A vonalvastagsággal párhuzamosan a vonalsűrűség szintén fontos kérdés-ként merül fel, ami egyszerre érinti a technikai kép minőségét, mint ahogy jelentősen befolyásolja az ábrázolás esztétikai karakterét is az ábrázolt képi elemek formai részletezésének mértékén keresztül. Ez egyúttal megoldást jelent a címer archaikus motívumai – különösen a korona – mai kor-szellemhez jobban illeszkedő, a konkrét tárgytól egyszerre elvonatkoztatott, ugyanakkor annak alapvető formajegyeit híven visszatükröző ábrázolás stíláriskérdésére.

Mindezekből adódóan a jelen javaslat szerint a korona címerben való ábrázolása azokra a jellemző formaelemekre szorítkozik, melyek elengedhetetlenek a felismerhetőség érdekében. Az ábrázolás célja itt nem a tárgy tételes bemutatása, hanem képi utalás annak szimbolikus tartalmára. Ebből a szempontból elhanyagolható például a koronapántok tűz-zománc képeinek részletes figurális megjelenítése, sokkal lényegesebbek a korona formai karakterét alapvetően meghatározó fő és részelemek forma- és arányrendszerének visszaadása.

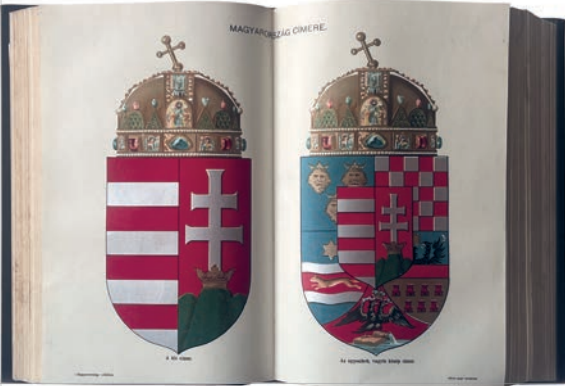
98

4.7.1. A CÍMER
PLASZTIKÁJA

Ha elvonatkoztatunk a címerekhez való mai viszonyunk tisztán fogalmi képi értelmezésétől és figyelembe vesszük, hogy ezek egykori alkotó részei térbeli kiterjedéssel rendelkező tárgyak voltak, joggal merülnek fel a címer háromdimenziós ábrázolásával kapcsolatos formai kérdések.

Közismert, hogy a kezdeti korszakokban a pajzson elhelyezett címerképet eredetileg – a festés mellett – sokszor természetes anyagok, tárgyak applikálásával hozták létre. Ezek többnyire különféle értékes fémek lemezeiből (máz), különleges állatok bőréből, vagy szőréből (mál) készültek, melyek egyszersmind plasztikai mintázatot is kölcsönöztek a címerpajzs felületének.

Az ebből adódó fény-árnyék hatások látható jelei számos címerábrázoláson egészen a modernkorig megfigyelhetők, csakúgy mint a magyar címer 1915-ös szabályozás során rögzített formáin (99).

99 ► Magyarország címere; a kis címer és az egyesített, vagyis közép címer ábrázolása, Révai nagy lexikona, 13. kötet (1915), 227–228. old.

100/101 A címer épület-szobrászati megjelenítése a felújított Margit-hídon

102 I. Világháborús emlékmű (részlet), Hősök tere, Tapolca, Veszprém megye

4.7.2. A CÍMERÁBRÁZOLÁS TÉRI
PROBLEMATIKÁJA

A magyar címer is tartalmaz ilyen elemeket: a vágott pajzs hasított sávjai, valamint a kettőskereszt motívuma eredetileg nem fehér⁵⁶ mezők, hanem ezüst lemezből kialakított formák. Ezek plasztikai hatása visszatükröződik korábbi, pl. 19. századi címerábrázolásokon, ahol nem csak az ezüst szín, de az ezüst lemezek vastagságának finom fény-árnyék hatásai is jellemzően megjelennek.

A címer történeti hitelessége, illetve formagazdagságának szempontjából egyaránt indokolt erre az anyag-szerű plaszticitásra való képi utalás. A javaslat a címerpajzsot, valamint a rajta megjelenő ezüst motívumokat plasztikai elemként kezeli, a felülről beeső fény hatását idéző csúcsfény, illetve ellentétes oldali vetett árnyék optikai kettősének alkalmazásával (98).

További kérdéseket vet fel minden olyan (szerencsére nem gyakori) helyzet, mikor a magyar címer valamilyen oknál fogva önálló, valós térbeli tárgyként ábrázolt módon jelenik meg. Ezek az esetek egy olyan feloldhatatlan téri ellentmondásra világítanak rá, melyre – legalábbis az eredeti formahűséghez ragaszkodó felfogás szerint – nincs jó megoldás. A címerpajzs enyhe ívéből következő finom háromdimenziós kiterjedése gyakorlatilag összeilleszthetetlen a korona erőteljes téri geometriájával.

Ennek néhány vitatható példáját láthattuk az elmúlt években, melyek közül talán a budapesti Margit-híd 2011-ben befejeződött műszaki felújításának keretében zajlott épületszobrászati rekonstrukció⁵⁷ során elhelyezett plasztikus címerábrázolások mutatnak rá legjobban a problémára (100/101), de ide sorolhatóak a címer Lánc-híd és a Budai Váralagút épületelemein látható megjelenései is.

56 A heraldikai ábrázolási szabályok a címereken szereplő anyagok képi átírásához színeket rendelnek. Az ezüst címertani megfelelő színe a fehér.

57 A szobrászati rekonstrukció Wild László tervei alapján valósult meg. Lásd: A Margit-híd építészeti és szobrászati elemeinek rekonstrukciója, Wild László, építész, CÉH zRt., 49. Hídmérnöki konferencia, Előadás-gyűjtemény, Lánc-híd füzetek 10., 2008

104 Háromdimenziós címerábrázolás
(City of London Dragon Boundary Mark, London
Bridge, London SE1 2SX, Egyesült Királyság)

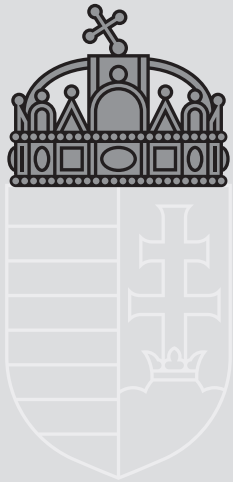
105 Térbeli, plasztikus címerábrázolás
(Bige Holding irodaház, Nyíregyháza,
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye)

A magyar címer plasztikus három-
dimenziós ábrázolásának formai
paradoxona különösen alulnézetben
szembetűnő, ahol a korona extrém
módon túlnyúlik az alatta lévő címer-
pajzson. Ez a nézőpont láthatóvá teszi
– szobrászati szempontból elkerülhe-
tetlen, ám formailag rendkívül problé-
más módon – a korona tömör tárgy-
ként való ábrázolását (103).

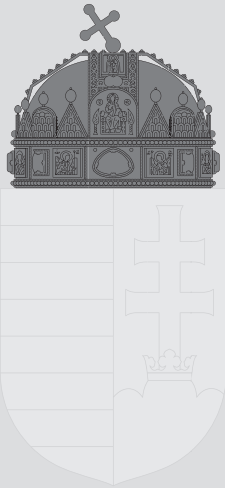
Lényegesen szerencsésebb megoldás-
nak tűnik a címer domborművi felfo-
gásban történő megformálása, amely
hatékonyan egyenlíti ki a tárgyegyüt-
tes egyes elemeinek eltérő tériségét
(102).

Találunk egészen különös, ritka pél-
dákat az eredendően síkgrafikai ter-
mészetű címerek tényleges három-
dimenziós, 360 fokban körüljárható
interpretációjára. Ezek a szoborszerű
kompozíciók a képi konverzió két
irányát mutatják. Az egyik, felülírva
a címerek frontális nézetéből fakadó
hagyományos kompozíciót, az egyes
elemeket a térben szabadon pozíció-
nálja (104), míg a másik a frontnézet
egyfajta mélységi kiterjesztésével
igyekszik a címet téri plasztikává
alakítani (105). Az előbbi módon
a címer kötetlen átirata jön létre,
mely bármely oldalról egyaránt szem-
lélhető, viszont az eredeti címer ele-
mei kötetlenebb kapcsolatba kerül-
nek. A második módszer eközben
hívebben tükrözi az eredeti címer
alkotó elemeinek összképét, téri
plasztikaként azonban nehezen küzd
meg a különböző nézetek – oldal-,
különösen hátulnézet – jelentette
kihívással.

◀ 103
Plasztikus
címerábrázolás
a Budai Váralagút
homlokzatán
(Budapest,
Klark Ádám tér)

106

107

108

109

4.7.3. **A KORONA
RAJZA**

Az eddigiekben tárgyaltak során a címer, illetve annak részeként a korona ábrázolásának a képi értelmezés, a percepció, illetve a technikai leképezés optimalizálásának formai szempontjai voltak az elemzés fókuszában. Ha azonban továbblépünk ezeken a szempontokon és az ábrázolást további kritika tárgyává tesszük, felmerül néhány szempont, amely a korábbi megjelenítés egyes részleteit kérdésessé tesz.

A magyar Szent Korona köztudottan kiemelt jelentőségű szakrális tárgy, a koronázás illetve a mindenkori királyi hatalom hitelesítő jelvénye. Ellentétben a legtöbb európai koronaékszerrel, melyeket általában az éppen soron következő új uralkodó számára egyedileg készítettek, a magyar korona egy volt és állandó, tehát minden király ugyanezt viselte.

Ebből adódóan a fejmérethez illeszkedés lehetősége eleve kizárt volt. Ahhoz, hogy a meglehetősen nagy átmérőjű abronccsal rendelkező tárgy viselhető legyen, egy textil béléssel (koppa⁵⁸) oldották meg, melyet viszont ténylegesen minden viselője számára, méret után egyedileg készítettek és erősítettek a nemesfém szerkezethez.

Mindezek figyelembe vételével joggal merül fel a kérdés, hogy a Szent Koronának eszmei értelemben vajon tényleges részét képezi-e ez a csrélhető kiegészítő elem. A hagyományos címerrajzokon ugyan a korona a textil koppával együtt szerepel, a jelen javaslat azonban felveti a koronának e betét nélküli, kizárólag a tényleges szakrális jelentőségű, archaikus részeivel történő ábrázolását. Ez a módosítás a történelmi mellett a látvány hitelességét is korrigálja, eloszlatva az arany és textil részek színegyezése miatt megtévesztő értelmezhetőséget, ami tévesen azt sugallja, mintha egy benne elhelyezkedő fém sisak a korona szerves részét képezné.

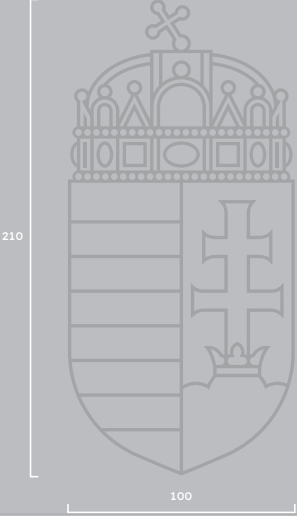
A módosításnak egyúttal pozitív hatása van a címerrajz karaktere szempontjából is azáltal, hogy az így létrejött, áttört formaelem kedvezően oldja a címer tömör folthatását.

A korona rajza még egy lényeges elemében tartalmaz újítást a korábbiakhoz képest. A latin korona pántjainak ábrázolásával kapcsolatban abból a feltevésből indul ki, hogy azok kialakításának eredeti formai szándéka valószínűsíthetően a szabályos, félkörívű kialakítás volt, amely ív azonban feltehetőleg a rájuk applikált, természetüknél fogva merev, nem hajlítható tűzzománc kazetták miatt, kényszerű módon törik meg. Az korona tárgyi tanulmányozása során határozottan feltűnő a pántok íves alakításának szándéka (108).

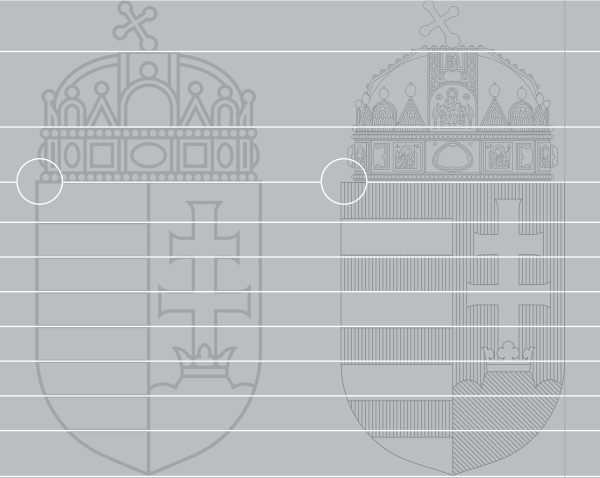
Mindezek figyelembevételével a korona címerábrázolása kapcsán a javaslat az íves koronapánt mellett foglalt állást (109).

58 A textil bélés (koppa) nem állandó alkotó eleme a koronának. Tekintve, hogy az abroncs kerületi mérete 10–20 mm-rel nagyobb az átlag férfi fejméretnél, a betétet a mindenkori király fejméretéhez készítették. (Az 1867-es és az 1916-os, két utolsó koronázásra a betétek a budapesti Váci utcában lévő Pórfi kalapüzletben készültek.)

110
A címer
befoglaló
formájának
arányai

111
Az új és a régi
címer főbb
arányainak
összevetése

4.74. **A CÍMER
ARÁNYRENDJE**

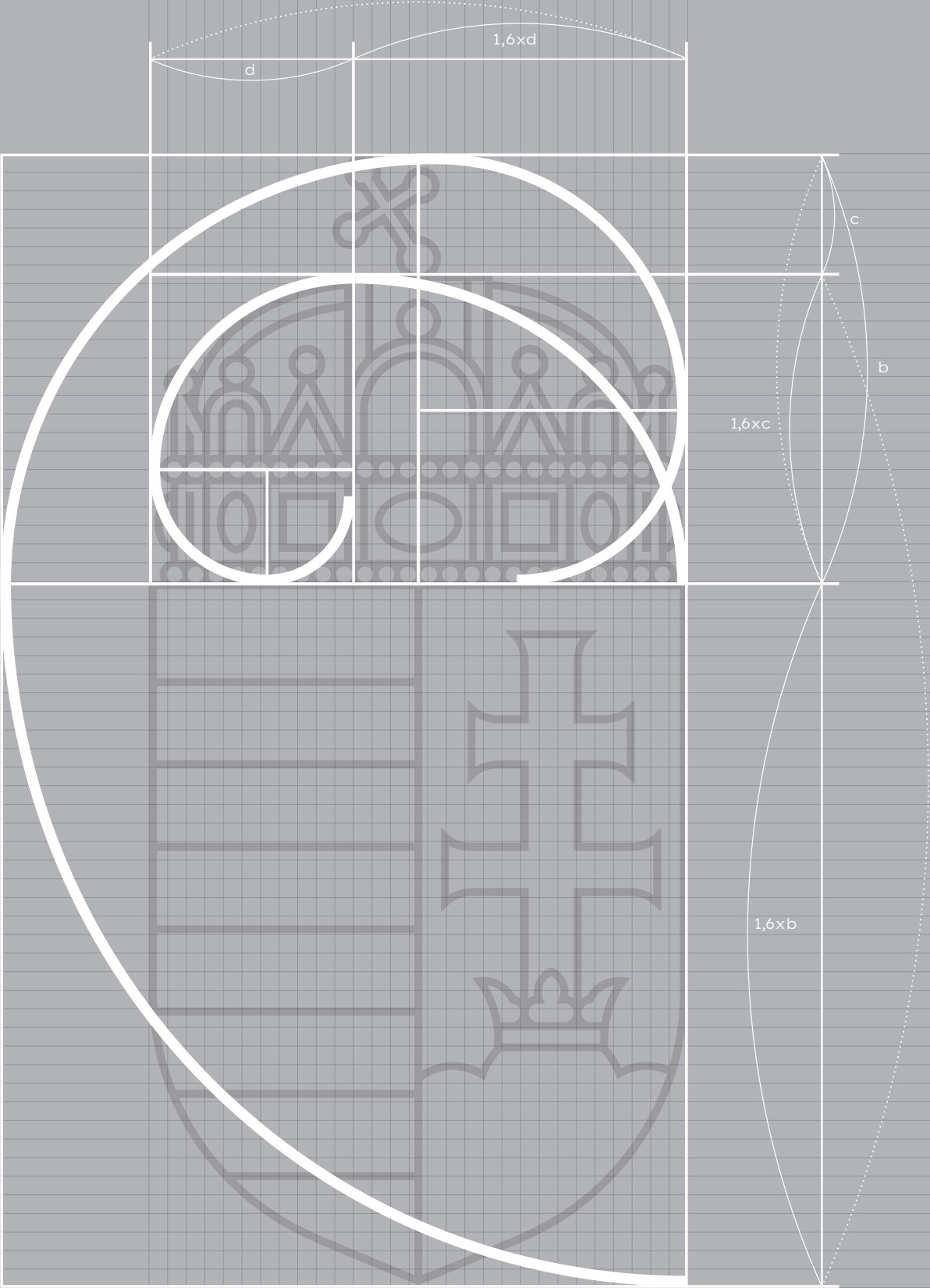
A címert befoglaló formája és rajzolata mellett a részelemeinek egymáshoz viszonyított méretviszonyai is jellegzetessé teszik. Az ezekből kirajzolódó arányrendszer a címer formai karakterét meghatározó sajátosságokat tartalmaz.

Az első pillantásra legszembevetőbb aránybeli jellemző a függőleges középtengelyre épülő szimmetria. A korona esetében – a ferde keresztet leszámítva – teljes a bal- és jobboldal tükrözött egyezése, a hasított pajzs kétoldali mezőinek mesteralakjai eltérőek ugyan, mégis a címer formai alapkarakterét ez az erőteljes osztás határozza meg.

Az új forma a címer hagyományos arányviszonyait veszi alapul, fő egyégeinek egymáshoz viszonyított méreteit csak csekély mértékben változtatja. (Ide értendő a jelkép befoglaló formája, mely 100:210 arányú.⁵⁹ A belső arányrend minimális módosításokat tartalmaz.)

A korona rajza a forma eredeti arányaihoz igazodva a szélességéhez képest némileg alacsonyabb. Ezen kívül – megmarad ugyan, de – csökken a korona és a pajzs szélessége közötti méret differencia. Ugyancsak módosul a vágások méretrendje, ami egyszersmind a kettős kereszt vízszintes száraival összehangoltabb formai kapcsolatba kerül (111).

Szabad szemmel nézve kevésbé nyilvánvaló, viszont a formai arányrendszer harmóniája szempontjából ugyancsak fontos néhány további, rejtett összefüggés. Ha a legfőbb formaelemek összekapcsolódása által a vízszintes irányú osztás pozícióját megfigyeljük, azt látjuk, hogy a pajzs által elfoglalt alsó, valamint a korona által kijelölt felső mező függőleges méretei pontosan megfelelnek az aranymetszés geometriai arányainak. Ugyanerre rímel a koronának az abroncs és a keresztpántok alkotta képe, ahol a befoglaló forma szélességi és magassági arányától indulva a legfontosabb formaelemek pozíciójáig szintén az aranymetszés arányrendje érvényesül (112).

112
A címer
arányrendje

59 A jelenleg hivatalos címer azonos arányutatója: 100:212.

113
A koszorús
címer

4.7.5. **A CÍMER KOSZORÚVAL
KIEGÉSZÍTETT VÁLTOZATA**

A jelenlegi szabályozás egyik legnagyobb hiányossága a címert kiegészítő koszorú formai tisztázatlansága, melyről a jogszabály szűkszavúan így rendelkezik: „(...) *a miniszterelnök és az Országgyűlés elnöke a cserfaággal és olajággal övezett címer használatára is jogosult.*”⁶⁰ Ennek a történelmi címerformának képi ábrázolása azonban egyáltalán nem jelenik meg semmilyen elérhető felületen. Számos alkalmazásban lehet találkozni ezzel változattal, viszont ezek formai diverzitása szemléletesen jelzi a szabályozás hiányát.

A jelen program konkrét javaslatot tesz egy, a cimerrajz grafikai elveihez csakúgy, mint a történelmi előképekhez illeszkedő, koszorúval kiegészített forma bevezetésére.

4.7.6. **A CÍMERKOSZORÚ GRAFIKAI
KIALAKÍTÁSA**

A heraldikai értelemben pajzstartóként szolgáló címerkoszorú számos, rendkívül sokféle formában fellelhető előképpel rendelkezik. A cél egy olyan grafikai kép megalkotása, amely e szerteágazó ábrázolások egyfajta kortárs szintézisét képezi. Egyértelműen törekszik a szöveges leírás szerinti, a címerpajzsot övező jobbról⁶¹ cserfa-⁶², balról olajág⁶³ hiteles, visszaolvasható ábrázolására.

Ugyancsak meghatározó szempont a címer és koszorú stiláris összhangjának megteremtése. A formákat felépítő rajzi elemek képi karaktere, a kontúrrajz vonalvezetése és -tagsága következetesen a címer grafikai megformálásának jellemzőihez igazodik.

Kiemelt cél emellett a címer és koszorú közös kompozíciós egységbe foglalása. Formai értelemben a koszorú megtámasztja, vagyis ellensúlyozza a csúcán álló pajzs képi instabilitását. Ezen kívül egy láthatatlan, kör befoglaló formájú formai egységet képez a címerrel (114), ami így könnyebben illeszthetővé és pozícionálhatóvá teszi azt.

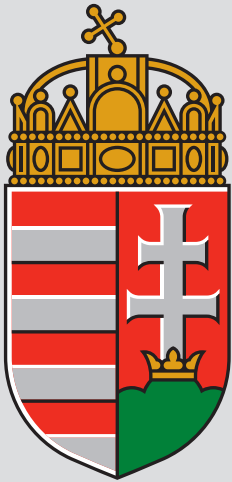
114
A címerkoszorú
szerkezeti
arányrendje

60 2011. évi CCII. törvény Magyarország címerének és zászlajának használatáról, valamint állami kitüntetéseiről

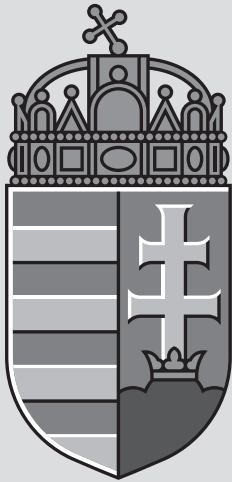
61 Heraldikai értelmezésben oldalfordított

62 Más néven csertölgy (Quercus cerris)

63 Európai olajfa, vagy olíva (Olea europaea)

115

116

117

4.8.1. ALAPFORMA

A címer használati szempontok alapján kialakított rajza nagyban elősegíti ugyan a különböző reprodukciós helyzetekhez való illeszkedést, mégsem képes arra, hogy minden, akár szélsőséges képi helyzetben is azonos módon garantálja a minőségi megjelenést. Ehhez további, a speciális körülményekhez igazodó, ezekre alkalmazható módon optimalizált változatokra is szükség van, melyekre a program szintén javaslatot tesz. Ezáltal létrejön egy olyan vizuális eszközkészlet, ami a felhasználó számára minden helyzetre minőségileg garantált megoldást biztosít.

Ez tekinthető a címer elsődleges ábrázolási mintájának, ami a reprodukciós, sokszorosítási és megjelenítési helyzetek túlnyomó többségében jól alkalmazható. Ez a címer teljes formája, ami tartalmazza grafikai fő- és részelemeinek összességét. Az optimalizált vonalvastagságú kontúrrajz által határolt mezők a teljes színkészlettel kitöltöttek, melyek a nemzeti színeken⁶⁴ kívül a történelmi címer ezüst színével kiegészítve jelenítik meg a címert. Ezen kívül tartalmazza a címerpajzs és a rajta megjelenő nemesfém betétek plasztikai karakterére utaló grafikai jelzéseket is.

Ha erre a technikai lehetőségek adóttak, a korona kitöltése arany, a pajzs világos sávjai és a kettőskereszt ezüst színű. Amennyiben mégsem, úgy ezek helyettesíthetők a külön e célra meghatározott színekkel⁶⁵.

4.8.2. MONOKRÓM FORMA

Azokban az esetekben, amikor nincs mód a színes megjelenítésre, a címer monokróm, szürkeárnyaltos formáját lehet alkalmazni. Ennek rajza megegyezik az alapformáéval, a kitöltés azonban az adott színeknek árnyalati értékeinek megfeleltetett szürke tónusokkal⁶⁶ történik.

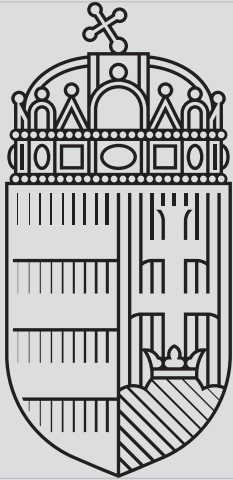
4.8.3. EGYSZERŰSÍTETT FORMA

A készlet része egy redukált formaváltozat, amely olyan helyzetekben alkalmazható, melyekben nem kellő módon biztosítottak a reprodukció minőségi feltételei. Akár a sokszorosítási technológia természetéből fakadó természetes korlátok (pl. szitanyomás, flexográfia, műhímzés), a megjelenítés elégtelen felbontású digitális környezete, vagy akár kis méretű alkalmazás is teremthet olyan helyzetet, ahol a finom képi részletek visszaadása problémássá válik azáltal, hogy hibaként értelmezhető módon jelenik meg. Ennek kiküszöbölésére szolgál ez a változat, amely tartalmazza a címer felismerhetőségét biztosító alapvető katakterelemeket, viszont nem szerepelnek rajta a címerpajzs plasztikájára utaló részletformák, valamint a vágott pajszmező sávjai és a kereszt ezüst helyett fehér színűek. Mindkettő olyan, grafikai többlethatást célzó képelem, melyek a címer beazonosíthatóságát nem befolyásolják, viszont a megjelenítés szempontjából egy bizonyos technikai minimumot feltételeznek, ezek nem megléte esetén lehetséges és célszerű is elhagyni őket.

64 Részletesen lásd a nemzeti színekkel foglalkozó fejezetben (4.12)

65 Lásd u.o.

66 Lásd u.o.

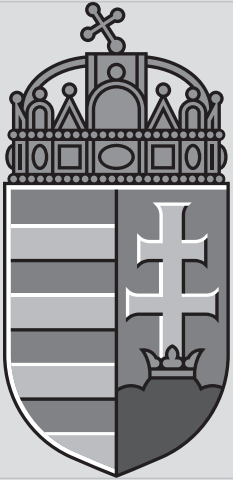
118

119

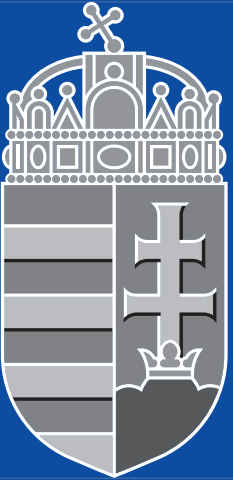
alapforma

monokróm
forma

inverz
alapforma

inverz
monokróm
forma

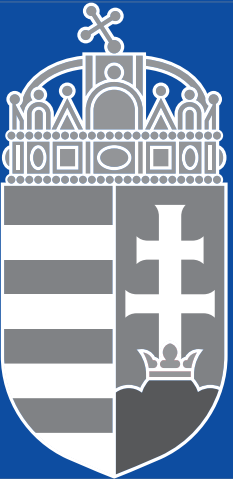
egyszerűsített
forma

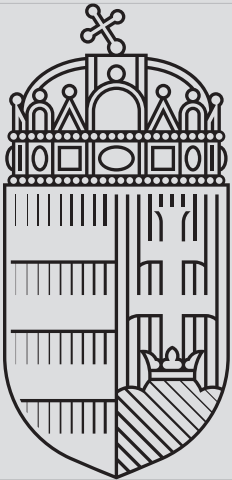
egyszerűsített
monokróm
forma

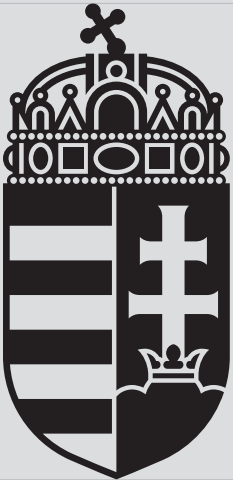
inverz
egyszerűsített
forma

inverz
egyszerűsített
monokróm forma

vonalas
forma

minimál
forma

inverz
vonalas forma

inverz
minimál forma

4.8.4. **VONALAS
FORMA**

Ez a forma a címer tisztán egyszínű, árnyalatmentes változata. Hatékonyan alkalmazható a legszűkösebb reprodukciós körülmények között, vagy speciális technológiai módokon történő megjelenítéshez (pl. gravírozás, lézervágás, dombornyomás). A kontúrok által határolt mezőket nem színek vagy tónusok, hanem vonalraszter tölti ki. A vonalazás irányai utalnak ugyan a színátírás heraldikai szokásaira⁶⁷, viszont a vonalritmus és -vastagság megválasztása tudatosan eltér ezektől, így grafikai jellege sokkal inkább metszetszerű karaktert mutat. Ezt a hatást erősíti, hogy a változó vonalvastagságok optikailag a címerelemek térbeli formájára reflektálnak.

4.8.5. **INVERZ
FORMÁK**

Az előzőekben felsorolt összes forma a fehér – vagy legalábbis világos – alapszínen történő leképzés alapesetére kidolgozottak. Számos olyan helyzet adódhat azonban, mikor színes, vagy tónusos háttéren kell a címert szerepeltetni, szükséges tehát ezekre is felkészülni. Erre nyújtanak megoldást az egyes formához kidolgozott inverz változatok. Ezek esetében az eredetileg fekete vonalak fehérre változnak annak érdekében, hogy a sötét háttéren is biztosítani lehessen a címerrajz megfelelő kontrasztértékét. A tónusváltás azonban nem egyszerűen mechanikusan történik, mert a sötétből világossá váló kontúrrajz számos részletén optikai korrekciót igényel, melyeket az inverz formák tartalmaznak (részletesen lásd: 124–125. ábra).

67 A címerek rajzi átírását segítő, a felületek azonosítását szolgáló, máig legelterjedtebb grafikai rendszert Silvester Petra-Santa dolgozta ki a 17. században. A címereken alkalmazott színek és anyagok jelölését különböző mintázatú felületekkel oldotta meg. Eszerint a vörös szín megfelelője a függőleges, a zöldé pedig az átlós (a jobb alsóból a bal felső sarok irányában) párhuzamos vonalakból álló grafikai minta.

alapforma

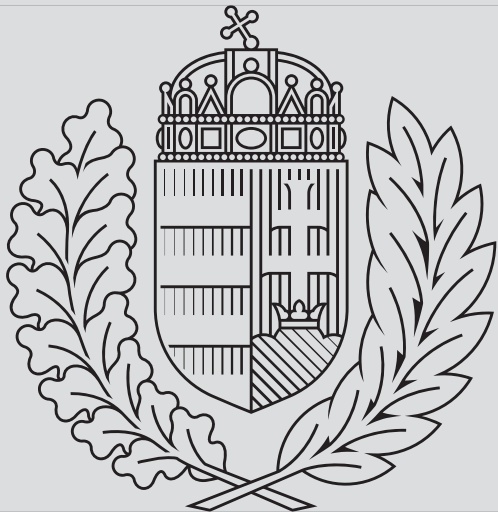
monokróm
forma

egyszerűsített
forma

egyszerűsített
monokróm
forma

vonalas
forma

minimál
forma

inverz
alapforma

inverz
monokróm
forma

inverz
egyszerűsített
forma

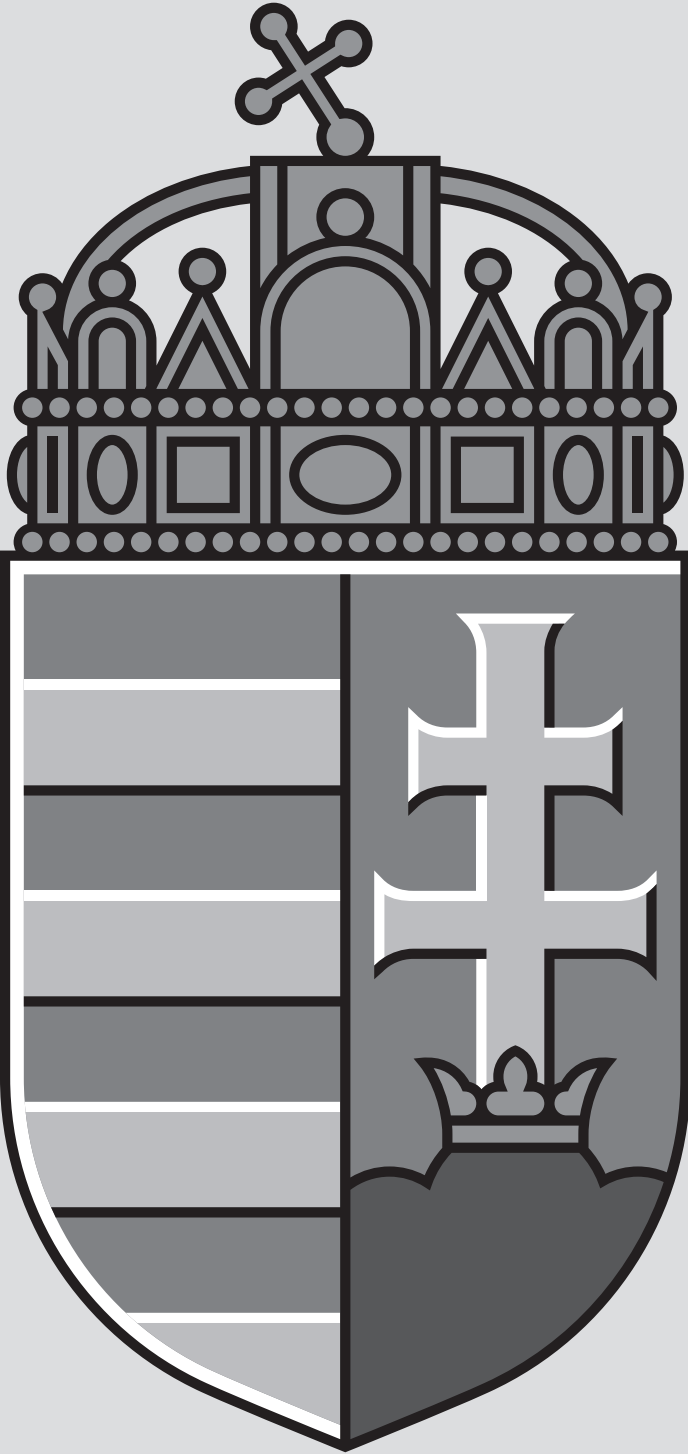
inverz
egyszerűsített
monokróm forma

inverz
vonalas forma

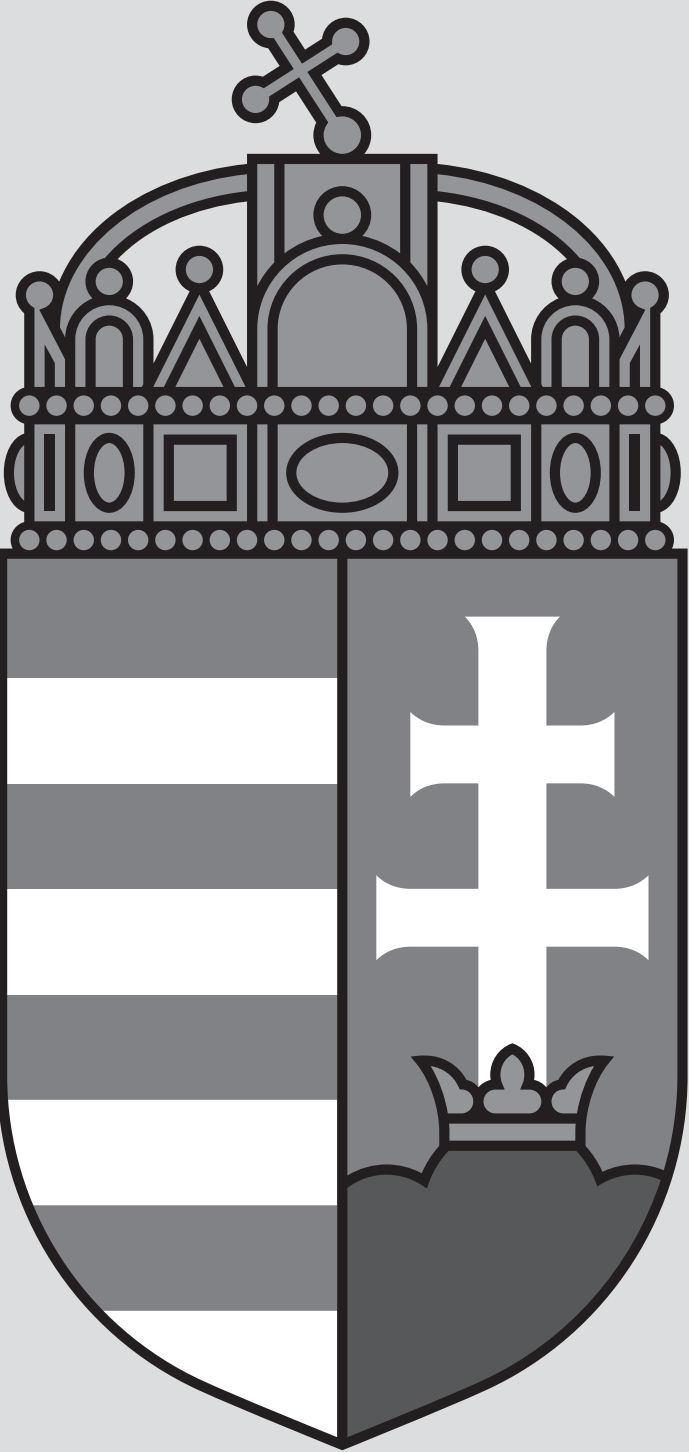
inverz
minimál forma

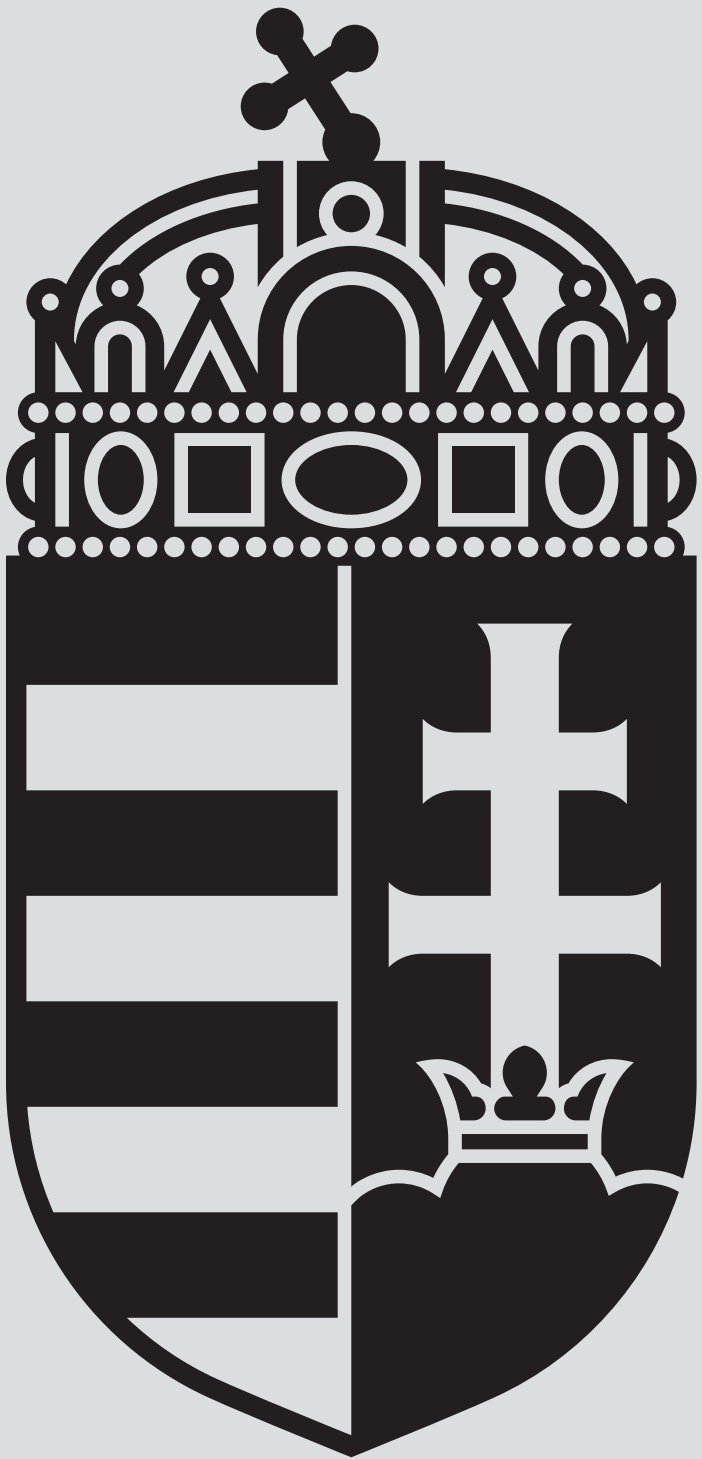
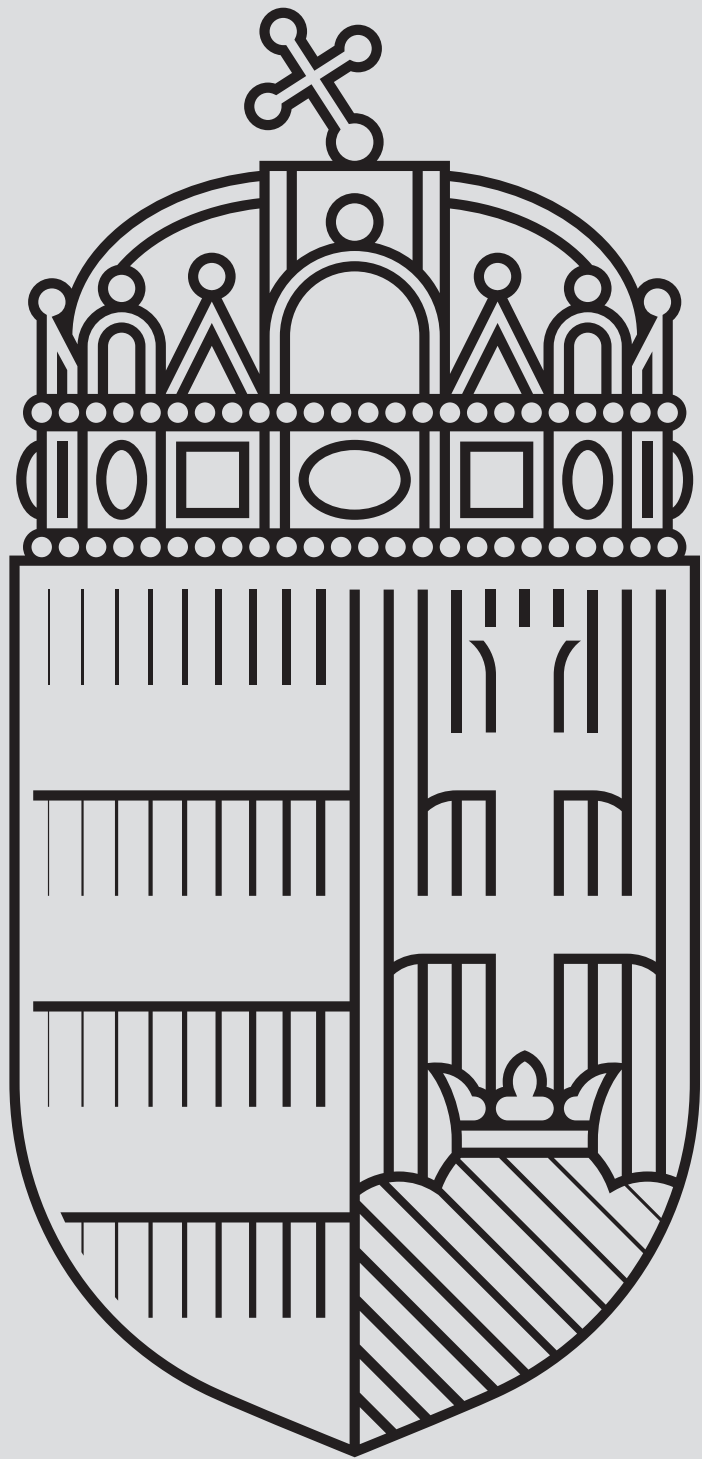
125

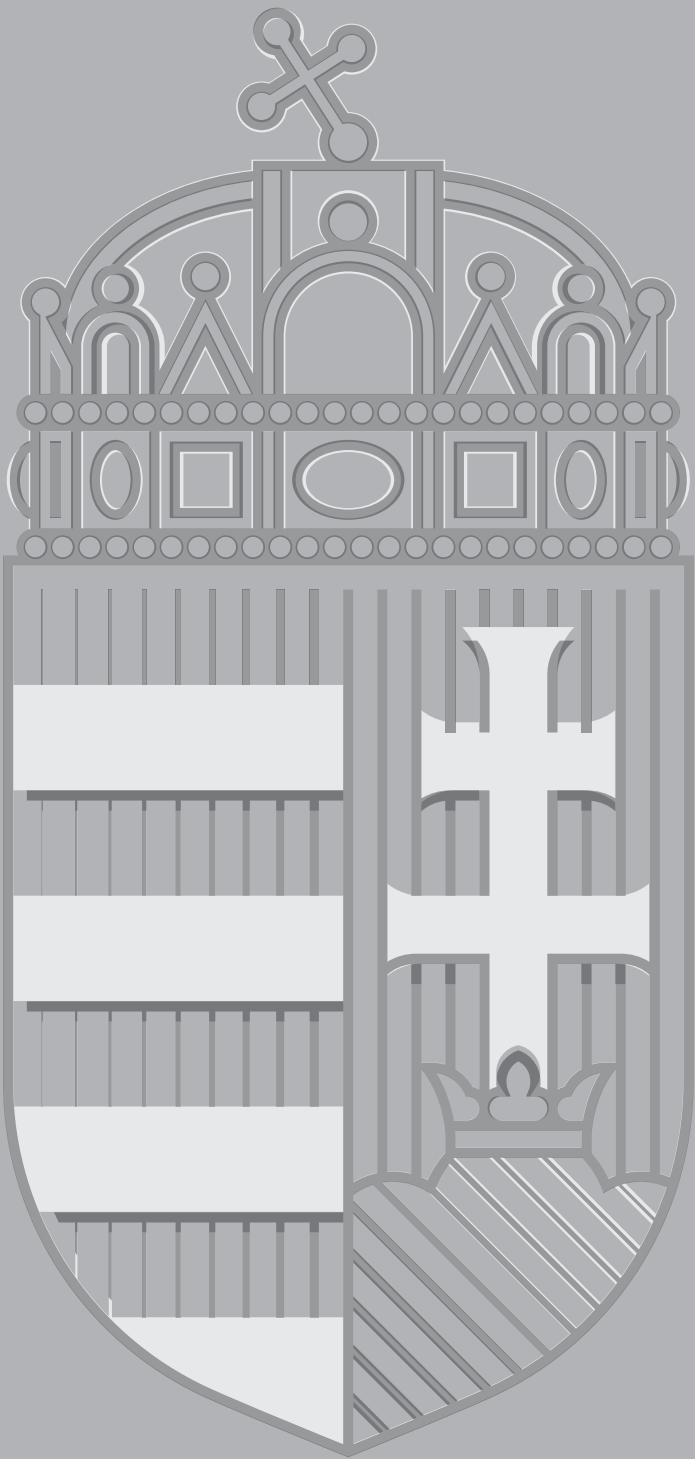
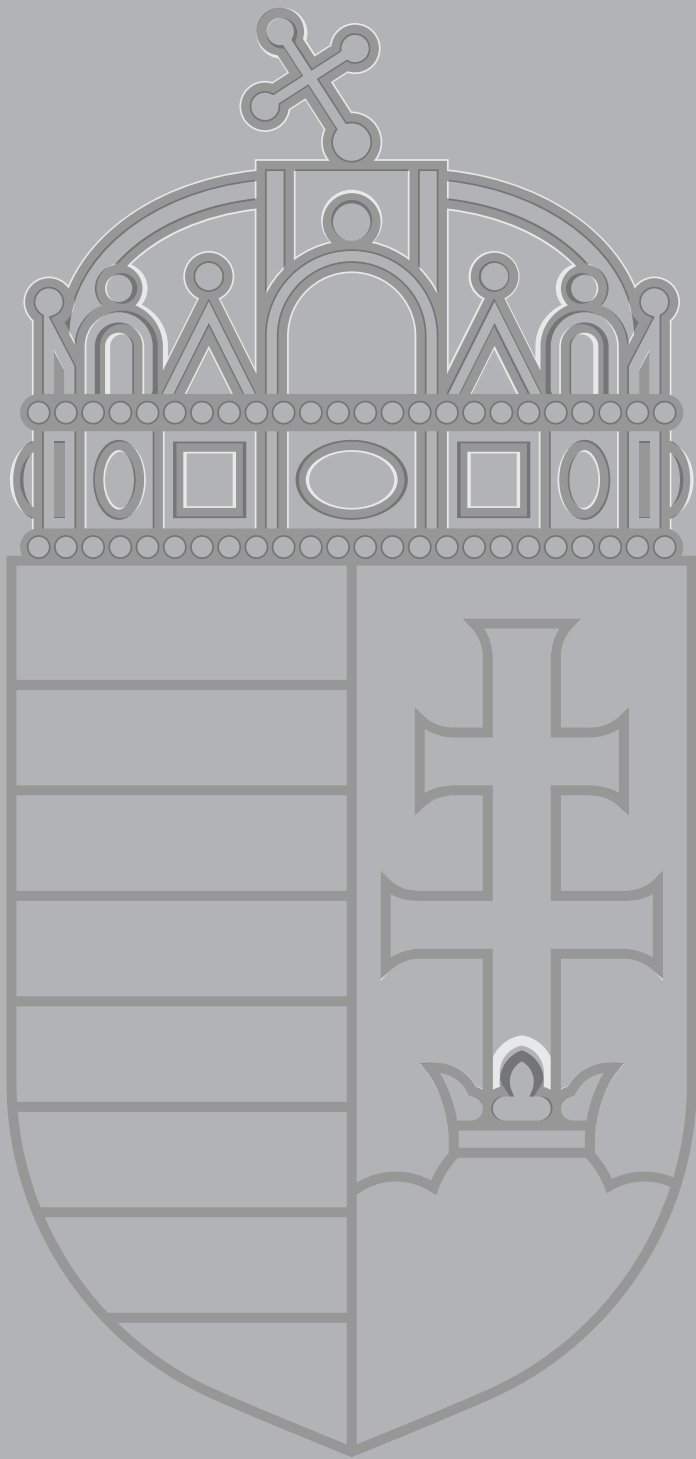
A címer
egyszerűsített
formája

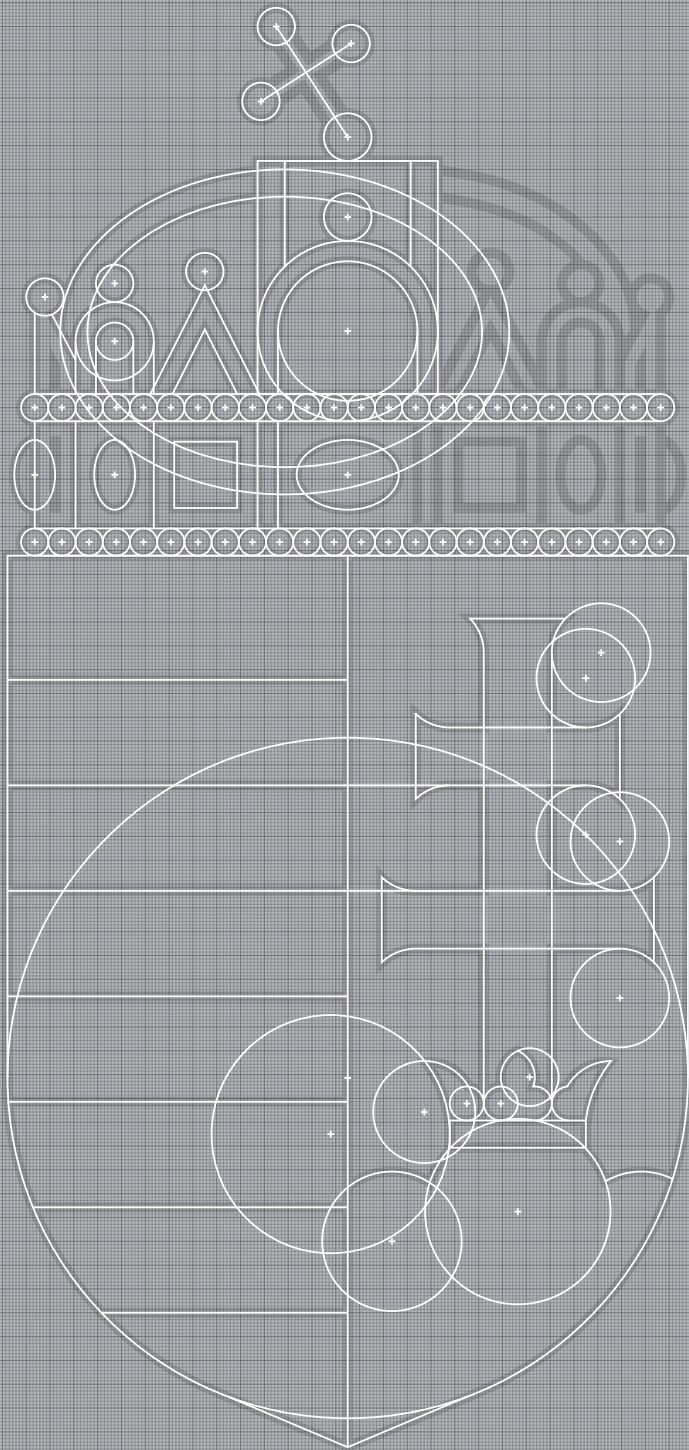

126

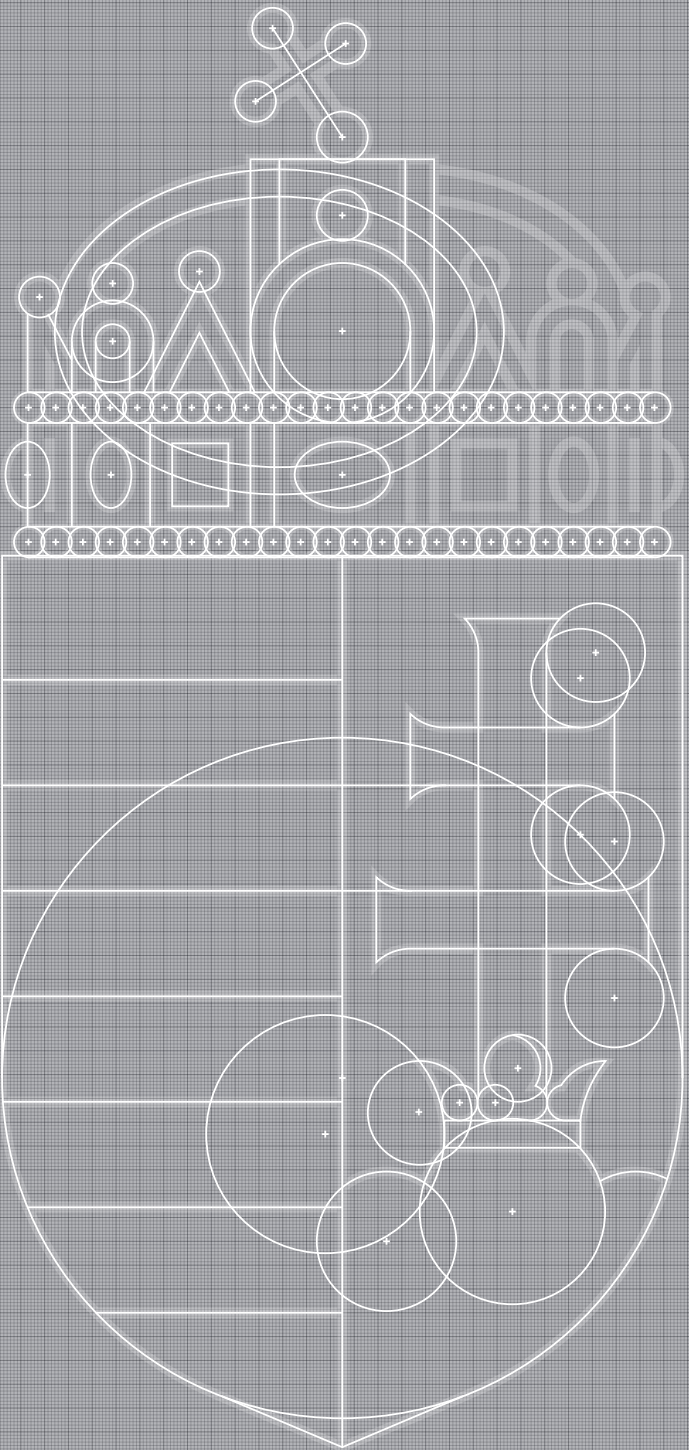
A címer
egyszerűsített
monokróm
formája

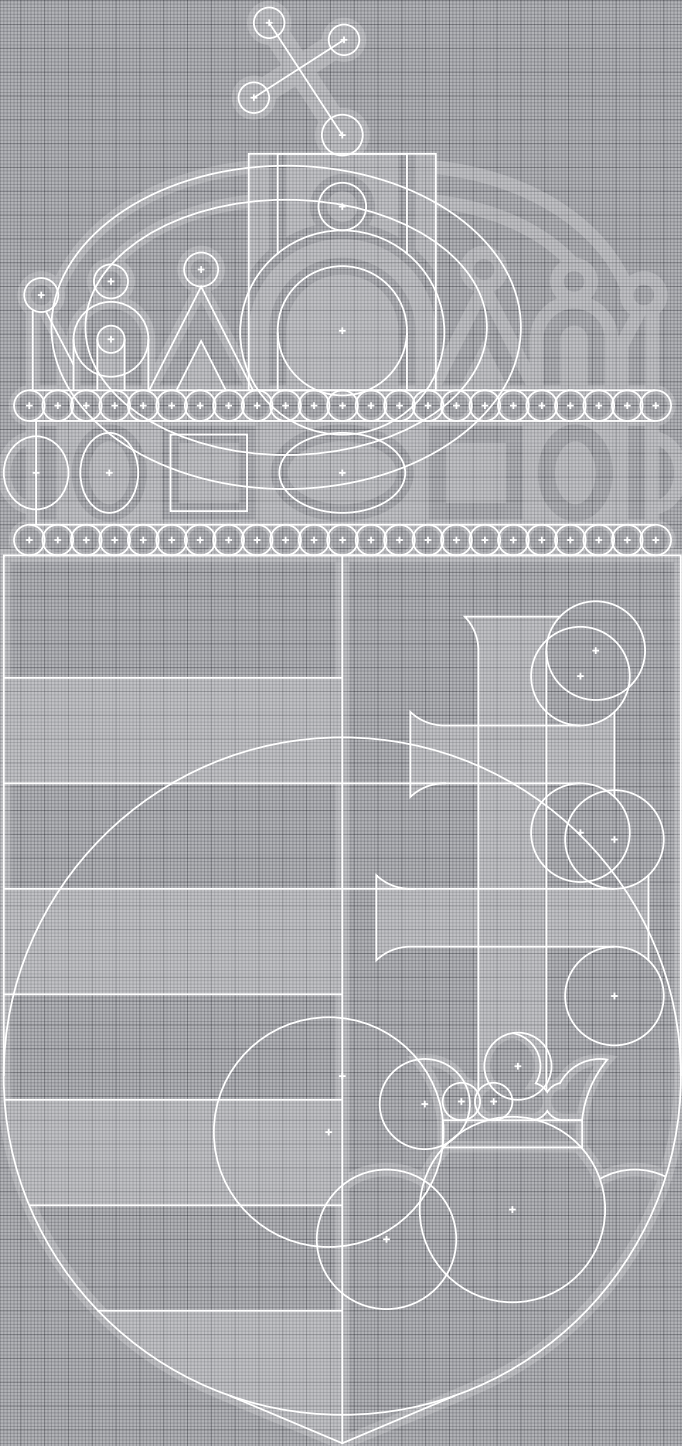
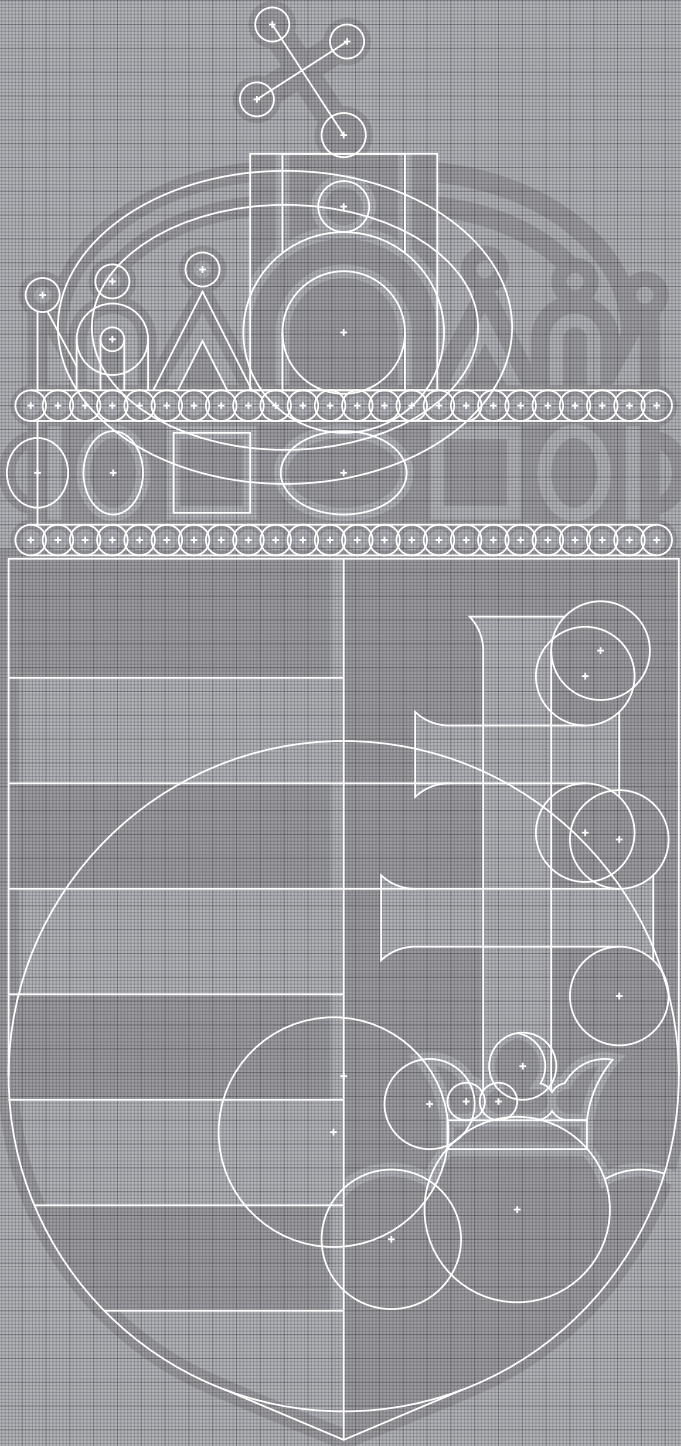

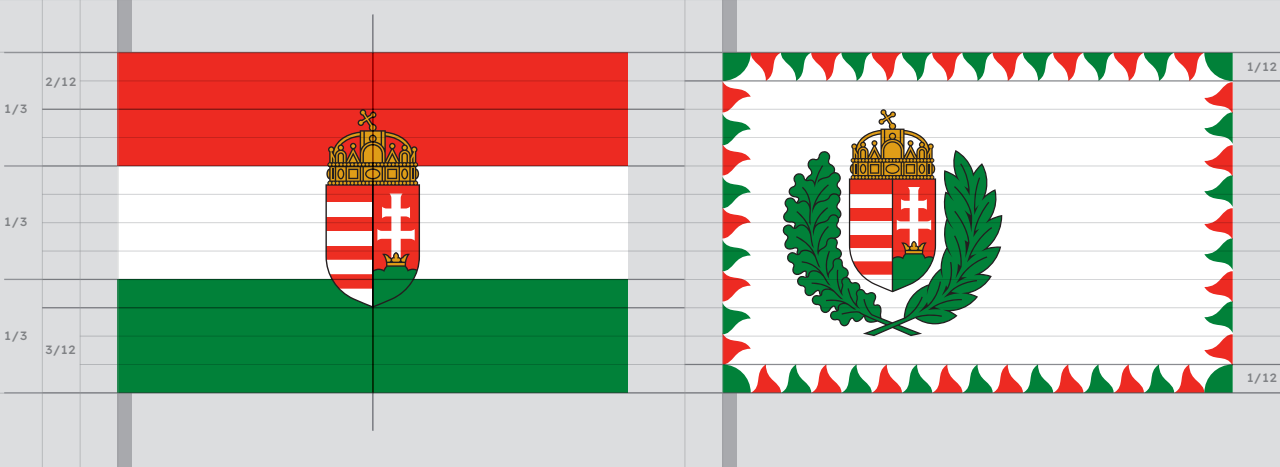
131
Az alapforma
szerkezeti
rajza

132
Az inverz
alapforma
szerkezeti
rajza

Hiányos és pontatlan a zászló illetve a nemzeti színek meghatározása.

135 A címer elhelyezése a polgári zászlón

136 A hadilobogó arányrendje

A 3.2. fejezet összefoglalja a zászló és a nemzeti színek használatá-
nak jelenlegi szabályozásait, vala-
mint rámutat ezek hiányosságaira.
Az elemzés a felhasználás szempont-
jából két alapvető ponton állapít
meg ilyen hiányt: a zászló esetében
a címer egzakt pozícióját, a triko-
lór kapcsán pedig a színek szabvány
szerinti meghatározását illetően.
A fejlesztési program ezen része
a következőkben szakmai javaslatot
fogalmaz meg ezek kiküszöbölésére.

A színek rögzítése nem csak a zászló,
de a címer mindenkori megjelenését
is meghatározza. A jelen program
hangsúlyozottan egyazon összefüggő
vizuális rendszerben kezeli mindazon
képi elemeket, melyek részét képe-
zik az állami szervek tevékenységét
kísérő eszközöknek, legyenek azok
okmányok, iratok, reprezentatív, vagy
informatív célú tárgyak, képek, jel-
zések. Ez a rendszerszemléletű egy-
ségezés az, ami stabil alapot képez
a lehető legszélesebb körű, megfelelő
szintű képi minőségbiztosítás megte-
remtéséhez.

Jelen fejlesztési program arra vál-
lalkozik, hogy e rendszer alapkövei-
nek (címer, zászló, nemzeti színek,
tipográfiai elemek) meghatározására
és kodifikálására tesz konkrét javas-
latot. Fontos azonban leszögezni,
hogy a kívánt cél elérése szempontjá-
ból ennek további kiterjesztése indo-
kolt annak érdekében, hogy a külön-
böző felületeken megjelenő grafikai
képek minden eleme egységes módon
illeszkedjen a kommunikációs rend-
szer egészébe, így támogatva annak
legnagyobb hatékonyságát.

A zászló
arány-
rendje

4.10.

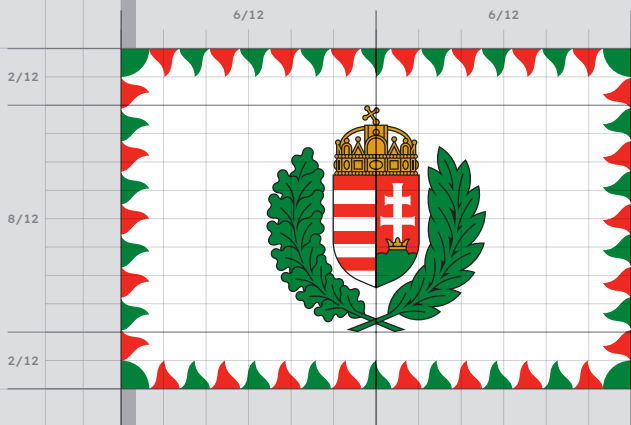
Az állami zászló alapformáját és leg-
főbb méretarányait a jelenleg hatá-
lyos szabályozás a használati szem-
pontoknak megfelelő módon rögzíti
(lásd a tanulmány 3.2. részét). Azon
esetekben viszont, ahol a címernek
a zászlón való szerepeltetését írja elő,
meglehetősen elnagyoltan rendelkezik
annak pozíciójáról illetve méretezésé-
ről. E hiány pótlására tesz javaslatot
a program az alábbiakban.

A jelenlegi szabályokból a zászlólap
alapformáival kapcsolatban mindösz-
sze a nemzeti trikolór, azaz a polgári
zászló arányrendje olvasható ki egzakt
módon⁶⁸. A csapatzászlóra, illetve
a hadilobogóra vonatkozólag ugyanak-
kor lényegében nincs gyakorlati érte-
lemben vett, használható útmutatás,
amely akár ezek előállításához támpont-
ot nyújtana. A leírásból nem olvashatók
ki a zászlólap élein végigfutó lángnyelv,
illetve farkasfog minta alaplaphoz viszo-
nyított méretarányai. Ennek pótlására
a program olyan méretezési rendszer
bevezetésére tesz javaslatot, amely
alapján a különböző zászló és lobogó
fajták és formátumok egységes megje-
lenése minden esetben biztosított.

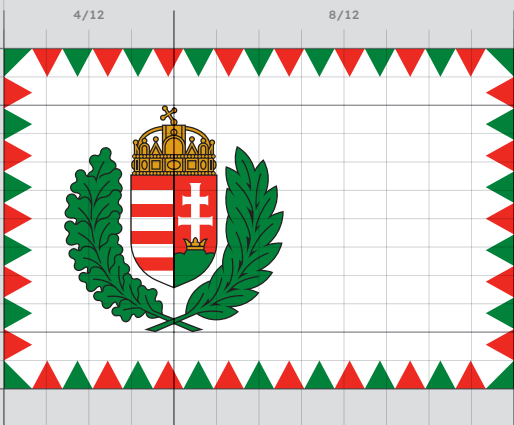
Tekintve, hogy a zászló tárgyasult for-
májában széles tartományban változó
nagyságú, a rajta megjelenő motívu-
mok méretezéséhez az aktuális fizikai
kiterjedéshez rugalmasan illeszkedő
szerkesztési arányrend szükséges.
Ennek alapja a zászlólap felületének
vízszintes és függőleges irányban való
12 egyenlő részre osztásával létrejövő
képzeletbeli vonalháló. A továbbiak-
ban ez határozza meg a zászlón meg-
jelenő grafikai formák felületarányos
méretezését.

A polgári zászló vízszintes sávjai evi-
dens módon három egyenlő részre
tagolják a felületet, azaz a 12-osztatú
rendszer értelmében három, egyen-
ként 4/12 (vagyis 1/3) arányú vízszin-
tes mezőre. A honvédségi csapatzászló
illetve a hadilobogó esetében az éle-
ken végigfutó mintasáv méretét
a függőleges irányú 1/12 osztásból
eredő arány határozza meg. Ugyan-
ezt a méretet követi a függőleges
élek mintája is. A sorminta alapeleme
a hadilobogó esetében az egyenlő
oldalú háromszög, a csapatzászló
esetében az ugyanezen arányú, ívelt
oldalú lángnyelv motívum.

68 „Magyarország zászlaja
három, egyenlő széles-
ségű, sorrendben felülről
piros, fehér és zöld színű,
vízszintes sávból áll...”
(Magyarország Alaptör-
vénye I.) cikkely)

137	A címer pozíciója a harci zászlón
-----	--------------------------------------

138 A címer pozíciója
a hadilobogón

A címer mérete és pozíciója

Azon esetekben, ha az állami, illetve polgári zászló felületén a címer elhelyezésre kerül, úgy a zászlólap és a címer függőleges középtengelye egy vonalba esik. A címer méretét a 12-es osztás segítségével lehet meghatározni úgy, hogy azt a zászlófelület felső élétől számított $2/12$, az alsótól $3/12$ egység határolta távolság jelöli ki (137).

A harci zászlón és a hadilobogón a címer koszorúval kiegészített formáját írja elő a törvény, az elhelyezés módjáról azonban eltérően rendelkezik. Míg a zászlón középszimmetrikusan, addig a lobogón a tartóárbóchoz közelebb, a felület harmadához igazított függőleges tengelyhez illesztett elrendezést ír elő.

A 12-osztatú mérerendszer jól illeszkedik mindezen arány és méret igényekhez. A koszorús címer teljes magasságát a zászló függőleges kiterjedésének 8/12 osztatú mérete határozza meg úgy, hogy a zászlólap felső és alsó éleitől egyaránt $\frac{2}{12}$ egységnyi távolságot tart.

Mindezen szerkesztési metódus azt a célt szolgálja, hogy úgy illeszkedjen a különböző zászló- és lobogóformátumokhoz, illetve -méretekhez, hogy a mindenkori egységes megjelenést azonos összképpel tegye biztosíthatóvá.

A nemzeti színek

A nemzeti jelképek jelenleg hozzá-
férhárhető hivatalos leírásai a színek
meghatározása kapcsán távolról sem
adnak kielégítő támpontot. Az ide
vonatkozó jogi szabályozás és az ezek-
hez kapcsolódó szabványok a nemzeti
színeket egzakt definíció helyett mind-
össze a „piros” és „zöld” fogalmakkal
írja le, ami ezen a módon a legtágabb
értelmezéseknek teret engedve ugyan-
csak aláássa a minőségi reprodukció
elvárható igényét.

A SZÍNEK SZEREPE ÉS JELENTŐSÉGE

A formai karakterjegyek mellett a színek percepcióis tulajdonságai, az általuk kiváltott emocionális hatások befolyásolják legjobban a képi azonosítás körülményeit. Ez az oka annak, hogy a vizuális identitási rendszerek egyik legalapvetőbb törekvése a képi karaktert erősen meghatározó színek lehető legszűkebb optikai tartományban való megtartása. A teljes színegyezés elérése – különösen a mai, extrém módon differenciált megjelenítési és színvisszaadási tulajdonságokkal rendelkező, rendkívül heterogén médiatérben – teljes mértékben gyakorlatilag lehetetlen, mégis elkerülhetetlenül fontos annak az elérhető optimumnak az biztosítása, amely az átlagos befogadó vizuális észlelése szempontjából az egyező tartományban képes a színérzékelést megtartani.

Ehhez elsősorban a színek egyértelmű, a különböző reprodukciós körülményeket is messzemenően figyelembe vevő egzakt definiálása szükséges, másodszorban pedig szakzerű és körültekintő útmutatás arra vonatkozólag, hogy az adott technikai környezetben milyen színbeállítások szükségesek a kívánt percepció hatás eléréséhez.

A SZÍNEK MEGHATÁROZÁSÁNAK MÓDJA

Mindenhhez azok a nemzetközileg elfogadott és alkalmazott színszabványok jelentenek támpontot, melyek annak érdekében jöttek létre, hogy egy-egy jól körülhatárolt képi reprodukciós környezetben kodifikálhatóvá tegyék a látható színspektrum lehető legnagyobb részét. E tanulmány keretei nem teszik lehetővé a bővebb színelméleti összefüggések részletes kifejtését, annyit azonban fontos megemlíteni, hogy a különféle megjelenítő eszközök és eljárások által visszaadni lehetséges színek tere és tartománya nem teljesen egységes, ami a színek megválasztása és meghatározása szempontjából jelentőséggel bír, célszerű ugyanis az ezen eltérő szinterek közös metszetének tartományába eső színeket előnyben részesíteni, elejét véve a közlés médiumainak eltérő technikai sajátosságaiból fakadó nemkívánt egyenetlenségeknek.

Szintani és látáselméleti szempontból alapvető különbséget jelentenek a tárgy- és fényszínek közötti különbségek. Úgy létrejöttük és alkotó komponenseik, mint érzékelésük szempontjából is lényeges eltérést mutatnak, ami a kívánt egyező végeredmény szempontjából körültekintő technikai egalizációt igényel. Ezen túlmenően is a különféle nyomtatási, anyagmegmunkálási, illetve elektronikus eszközök és technológiák között is lényeges különbségek vannak, melyek különösen a színmegjelenítés nem várt különbözőségében mutatkoznak meg.

Mindezek okán célszerű tehát a színek meghatározását azon egyezményesen elfogadott színszabványok segítségével rögzíteni, melyek a jelenleg ismert, elvárható reprodukciós kihívások között a legoptimálisabban összehangolt eredményt tudják biztosítani. Fontos volna, hogy ezen információk elválaszthatatlan részét képezzék az állami jelképek szabvány formában történő közlésének.

4.12.3. **A SZÍNEK MEGHATÁROZÁSÁNAK
SZEMPONTJAI**

Lényeges leszögezni, hogy a program, ahogy minden kulcselemében, úgy a színek kapcsán is a vizuális rendszer egész vertikumát tekintve közelíti meg a kérdést. Ebből adódóan – egyúttal a korábbi szabályozás hiányosságait pótlandó – a színhasználat teljes egységesítésére tesz javaslatot. Ennek megfelelően arra törekszik, hogy a rendszer minden képi eleme sztenderdizált módon, azonos színdefiníció szerint kerüljön egységesítésre.

Ugyancsak fontos szempont, hogy a színek azonosítása a létező hagyományokkal összhangban történjen, ami azt jelenti, hogy a nemzeti színek egyfajta archetípusát, vagyis azt a vöröset és azt a zöldet kell meghatározni, ami a magyarság közössége számára a nemzeti önazonosság színbeli kivetülését képes megjeleníteni. Be kell látni mindazonáltal, hogy ez meglehetősen absztrakt megközelítés, különösen hogy e színek kapcsán minden adatszerűen értelmezhető információnak híján vagyunk.

4.12.4. **A NEMZETI SZÍNEK
DEFINÍCIÓJA**

A színek meghatározásához az emocionális szempontok mellett bizonyos objektív tényezők is támpontot adnak. A kommunikációs anyagok és eszközök gyártástechnológiai sajátosságaiból fakadó megfontolások ugyancsak közelebb visznek az észszerű döntésekhez.

Ennek egyik legfontosabb kritériuma, hogy a választott színek a legkülönbözőbb média-környezetben a lehető leghomogénebb színvisszaadási tulajdonságokkal rendelkezzenek. Ez távolról sem magától értetődő tényező, a színek kiválasztásakor alapos és körültekintő mérlegelést és összehasonlító elemzést igényel.

Ehhez hasonló volumenű vizuális rendszerek esetében ugyancsak megkevlhetetlen tényező a gyárthatóság, a gazdaságosság, valamint a gyártási eljárás okozta környezeti terhelés optimalizálásának kérdése.

A program konkrét javaslatot tesz a *Nemzeti Vörös* és a *Nemzeti Zöld* színeken kívül a címeren szereplő arany és ezüst, valamint egy kiegészítő kék⁶⁹ szín egzakt meghatározására.

**NEMZETI
VÖRÖS**

Pantone
485
/
C: 0%
M: 95%
Y: 100%
K: 0%
/
R: 218
G: 41
B: 28
/
HTML:
DA291C
/
RAL:
3020

Monokróm megfelelő:
60% fekete

**NEMZETI
ZÖLD**

Pantone
2259
/
C: 87%
M: 0%
Y: 99%
K: 32%
/
R: 2
G: 114
B: 35
/
HTML:
027223
/
RAL:
5002

Monokróm megfelelő:
80% fekete

**CÍMER
ARANY**

Pantone
7550
/
C: 0%
M: 34%
Y: 98%
K: 12%
/
R: 209
G: 144
B: 0
/
HTML:
D19000
/
RAL:
1005

Monokróm :
50% fekete

**CÍMER
EZÜST**

Pantone
877
/
C: 0%
M: 0%
Y: 0%
K: 30%
/
R: 194
G: 194
B: 194
/
HTML:
C2C2C3
/
RAL:
9006

Monokróm :
30% fekete

**KIEGÉSZÍTŐ-
SZÍN**

Pantone
Reflex Blue
/
C: 1000%
M: 80%
Y: 0%
K: 0%
/
R: 0
G: 51
B: 53
/
HTML:
003399
/
RAL:
5002

Monokróm :
100% fekete

69 A kiegészítő szín lehetőséget teremt a vizuális rendszer működtetése és későbbi kiegészítése során kialakítandó kísérő grafikai elemeken való alkalmazásra. A kiegészítő szín megegyezik az Európai Unió jelképében szereplő kék színnel (Pantone Reflex Blue).

4.14. Egységes tipográfiai eszközkészlet

A fejlesztési program tárgyát képező nemzeti és állami jelképek szimbolikus szerepükön túl, az államigazgatás kommunikációs tevékenységének alapvető részét képezik. Nem pusztán esztétikai, de kiemelten fontos hatékonysági kérdés is, hogy a kommunikációs rendszer minden eleme egységes vizuális keretek mentén épüljön fel. E rendszernek a képi elemek mellett egyaránt hangsúlyos részét képezi a velük azonos felületen megjelenő szöveges tartalmak vizualitása, ami maga után vonja egy egységes tipográfiai eszközkészlet kialakításának igényét.

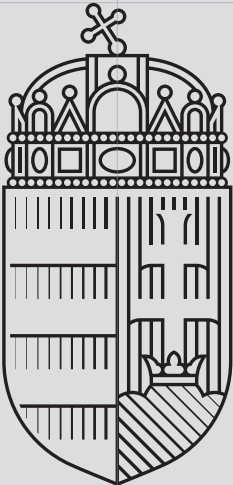
Nem elhanyagolható szempont továbbá, hogy a kizárólagosan erre a meghatározottan korlátozott körű felhasználásra szánt és ennek megfelelően kialakított egyedi betűtípus a vizuális rendszer számára kiemelt minőségi exkluzivitást nyújt.

4.14.1 A BETŰTÍPUS

Mindenekelőtt fontos rögzíteni azon elvárásokat, melyek a betűtípus formai kialakításának alapjául szolgáltak.

Kiemelt szempont, hogy a szövegelemek megformálása képes legyen azt méltóságot közvetíteni, amit a felhasználás körülményei magától értetődően megkívánnak. Ezt szándékosan nem az archaizálás konvencionálisan bevett eszközeivel igyekszik elérni, hanem egy végsőig letisztult és kiegyensúlyozott, kortárs hangvételű, ugyanakkor aktuális trendektől mentes formavilágon keresztül. Ugyanezen megfontolásból tartalmaz a betűkészlet kizárólag kaptális karaktereket.

Ez a szemlélet alapozza meg a címerrel való képi összhangot, amely szintén az alapvető elvárások között szerepel. Ennek elérése érdekében a betűtípus egyrészt egységes stílárís rendben, a címer rajzát alapul véve, geometriai alapformákból építkezik, másrészt a hat, különböző vastagságú betűkészlet lehetőséget teremt a címerrel való, esetenként eltérő méret- és arányviszonyok között a mindenkori optimális grafikai illesztésre.

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

A B C D E F

M N O P Q R

Y Z 1 2 3 4

Á É Ö Ű Å Č

& © @ Æ Œ Ø

? ! . : , ”

G H I J K L

S T U V W X

5 6 7 8 9 0

Û È Ñ Ě Ě Ô

€ \$ £ ¥ §

/ (» * ® ™

Light

A B C D E F

G H J K L M

Regular

A B C D E F

G H J K L M

Semibold

A B C D E F

G H J K L M

Bold

A B C D E F

G H J K L M

Extrabold

A B C D E F

G H J K L M

Black

A B C D E F

G H J K L M

Light

Regular

Semibold

Bold

Extrabold

Black

N O P Q R S

N O P Q R S

N O P Q R S

N O P Q R S

N O P Q R S

N O P Q R S

T U V W X Z

T U V W X Z

T U V W X Z

T U V W X Z

T U V W X Z

T U V W X Z

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

AZ ORSZÁGGYŰLÉS
ELNÖKE

AZ ORSZÁGGYŰLÉS
ELNÖKE

AZ ORSZÁGGYŰLÉS
ELNÖKE

A

B

C

D

E

F

G

H

J

K

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

U

V

W

X

Z

5.1.

Források, hivatkozások

Bertényi Iván: *A magyar Szent Korona. Magyarország címere és zászlaja*. 4. bővített kiad. Budapest, 1966, Kossuth Könyvkiadó. /

Bertényi Iván: *Kis magyar címertan*. Budapest, 1983, Gondolat Könyvkiadó /

Feiszt György: *Rövid magyar címertan és pecséttan*. Budapest, 1986. Tankönyvkiadó Vállalat /

Zétényi Zsolt: *Magyarország Szent Koronája*. Budapest, 2001, Kairosz Kiadó /

Tóth Endre, Szelényi Károly: *A Magyar Szent Korona. Királyok és koronázások*. Budapest, 2000, Kossuth Kiadó /

Csomor Lajos: *Őfelsége, a Magyar Szent Korona*. Székesfehérvár, 1996, magánkiadás /

Ivánfi Ede: *Magyarország címerei*. Budapest, 1989, Eötvös Lóránd Tudományegyetem Történelem Segédtudományai Tanszéke, Maccenas Könyvkiadó /

E. Nagy Katalin, Járó Márta, Lovag Zsuzsa, Marosi Ernő, Sipos Enikő, T. Balázs Ágnes: *A magyar királyok koronázó palástja*. Budapest, 2002, Magyar Képek Kiadó /

Bicskei Éva, Ugry Bálint: *150 éves az Akadémia székháza : Épület-, intézmény- és gyűjteménytörténet*. Budapest, 2018, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont /

Török András, Wachslér Tamás: *A nevezetes magyar Országház és a tér, ahol áll*. Budapest, 2016, Az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatósága — Osiris kiadó /

Szabó Ildikó: *Nemzet és szocializáció. A politika szerepe az identitások formálódásában Magyarországon 1867–2006*. Budapest, 2009, L'Harmattan Kiadó /

Hollósi Gábor: *Jelkép vagy fogalom? A Szent Korona-tan*. Budapest, 2018/7–8, Rubicon /

Csizmadia Andor, Kovács Kálmán, Asztalos László: *Magyar állam- és jogtörténet*. Budapest, 1995, Tankönyvkiadó Vállalat /

Révai nagy lexikona, 13. kötet. Budapest, 1915, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság /

Eckhart, Francis: *The Holy Crown of Hungary*. Budapest. Soc. of the Hungarian Quarterly 1941. (1940.) /

Éva Kovács, Zsuzsa Lovag: *The Hungarian Crown and Other Regalia*. Budapest, 1980, Corvina Kiadó /

Kim Meyer Andersen, Bo Linnemann, Ulla Dyborg, Simon Hansen: *The Crowning Touch. Kronen på Mærket*. Copenhagen, 2000, Danish Design Center /

<https://www.nemzetijelkepek.hu/tortenelmi-zaszlok> /

5.2.

Képek jegyzéke

01	Szent Mihály-templom, Kolozsvár, Erdély, Románia, fotó: © Vargha Balázs	38	Prága címere, Szent Vitus-székesegyház, Prága, Csehország, fotó: © Vargha Balázs
02	Radhus, Oslo, Norvégia, fotó: © Vargha Balázs	39	Prága, Csehország, fotó: © Vargha Balázs
03	Az állami címer az 1945-ös százpengős bankjegyen	40	Kaiserdom St. Bartholomäus, Frankfurt, Németország, fotó: © Vargha Balázs
04	Az olimpiai győzelmét ünneplő magyar férfi párbajtőrcsapat a nemzeti zászlóval (2024. augusztus 2.), fotó: © Illyés Tibor, MTI	41	Nasjonalmuseet, Oslo, Norvégia, fotó: © Vargha Balázs
05	Folklorisztikus címerábrázolás, (Kövágóörs, Veszprém megye), fotó: © Vargha Balázs	42	Lánchíd, Budapest, fotó: © Vargha Balázs
06	Görögök és amazonok harca (részlet) festett váza, i. e. 450 körül	43	Tower Bridge, London, Nagy-Britannia, fotó: © Vargha Balázs
07-08	A Bayeux-i kárpit (részletek) 1080 körül	44	Kaiserdom St. Bartholomäus, Frankfurt, Németország, fotó: © Vargha Balázs
09	Címerszemle Conrad Grünenberg címerkönyvéből, (részlet) 1483	45	Kaiserdom St. Bartholomäus, Frankfurt, Németország, fotó: © Vargha Balázs
10	Fából készült festett pajzs (Közép-Európa, 15. század vége – 16. század eleje), Musée de Cluny, Párizs	46	Nasjonalmuseet, Oslo, Norvégia, fotó: © Vargha Balázs
11	Középkori zászlótípusok	47	Musée de Cluny, Párizs, Franciaország, fotó: © Vargha Balázs
12	Honfoglalás kori fejedelmi zászló	48	Tower Bridge, London, Nagy-Britannia, fotó: © Vargha Balázs
13	Szent István zászlajának rekonstrukciója	49	Kaiserdom St. Bartholomäus, Frankfurt, Németország, fotó: © Vargha Balázs
14	A Képes Krónika István királyt ábrázoló oldalpárja	50	Szent Vitus-székesegyház, Prága, Csehország, fotó: © Vargha Balázs
15	István király hadi díszben, koronával a Képes Krónika „S” iniciáléjában, zászlóján és pajzsán kettős kereszt címer	51	Muzeum Karlova mostu, Prága, Csehország, fotó: © Vargha Balázs
16	I. András (1056–1060) bronz idézőpecsétje	52	Weidendammer brücke, Berlin, fotó: © Vargha Balázs
17	Johann Nepomuk Ender: Borúra derű, a Magyar Tudományos Akadémia Allegóriája / https://hu.m.wikipedia.org/wiki/Fájl:Ender_Az_MTA_allegóriája.jpg	53	Rijksmuseum, Amszterdam, fotó: © Vargha Balázs
18	Cimerpajzs formai alaptípusok	54	London Bridge, London, Nagy-Britannia, fotó: © Vargha Balázs
19	Geoffroy Plantagenet gyásztáblácskája (12. század)	55	Musée Picasso Paris, Párizs, Franciaország, fotó: © Vargha Balázs
20	Egymásba ágyazott címerpajzs típusok	56	Kaiserdom St. Bartholomäus, Frankfurt, Németország, fotó: © Vargha Balázs
21	A magyar állami középcímer	57	Stadtschloss Berlin, Berlin, Németország, fotó: © Vargha Balázs
22	A címerpajzs felületének heraldikai felosztása	58	Musée d'Orsay, Párizs, Franciaország, fotó: © Vargha Balázs
23	A színek heraldikai átírása (Silvester Petra-Santa által kidolgozott rendszer)	59	Staroměstská radnice, Prága, Csehország
24	Hasított és vágott mesteralak típusok	60	Érseki palota, Hradcsin, Prága, Csehország, fotó: © Vargha Balázs
25	Kombinált mesteralak változatok	61	Malostranské náměstí 25, Prága, Csehország, fotó: © Vargha Balázs
26	Musée de Cluny, Párizs, Franciaország, fotó: © Vargha Balázs	62	A magyar középcímer
27	Ministerstvo Průmyslu a Obchodu České republiky, Prága, Csehország, fotó: © Vargha Balázs	63	A kettős kereszt
28	Kostel sv. Martina ve zdi, Prága, Csehország, fotó: © Vargha Balázs	64	A kettős kereszt történeti, formai kialakulása
29	Uměleckoprůmyslové museum, Prága, Csehország	65	III. Béla ezüstdénárja a kettős keresztet tartalmazó királyi címerrel
30	Dublin címere közvilágítási kandeláberen, Dublin, Írország, fotó: © Vargha Balázs	66	A vágásos pajzs
31	St. Patrick’s Cathedral, Dublin, Írország	67	II. András Aranybullájának függőpecsétje (hátlap), 1222
32	Musée de Cluny, Párizs, Franciaország	68	A kereszt támasztó elemei
33	Bergen, Norvégia, fotó: © Vargha Balázs	69	II. József címere
34	Musée de Cluny, Párizs, Franciaország	70	A Kossuth-címer
35	Kaiserdom St. Bartholomäus, Frankfurt, Németország, fotó: © Vargha Balázs	71	Magyarország középcímere
36	Uměleckoprůmyslové museum, Prága, Csehország, fotó: © Vargha Balázs	72	Az Osztrák–Magyar Monarchia közös címere az 1915-ös szabályozás szerint
37	Kaiserdom St. Bartholomäus, Frankfurt, Németország, fotó: © Vargha Balázs	73	A kiegyezés utáni magyar középcímer szívpajzsán az Ausztriai Ház címerével (Budapest, Klark Ádám tér)
		74	A Rákosi-címer (1949–1957), fortepan_17998 Fortepan / Magyar Rendőr

75	A Kádár-címer (1957–1990), forte pan _213120 Forte pan / Szalay Zoltán
76	A jelenleg érvényben lévő magyar államcímer (1990–)
77	A magyar korona és a koronázási jelvények Hieronymus Löschenkohl metszetén (1790)
78	A korona látvány után készült rajza a Révay Péter koronaőr könyvében 1613-ban megjelent ábrázolással összevetve (1790)
79	A magyar korona ábrázolása a Fugger– krónikából, XVI. század második fele
80	II. Mátyás portréja (1610)
81	A korona előlnézete, fotó: © Szelényi Károly
82	A görög korona
83	A korona hátulnézeti képe, fotó: © Szelényi Károly
84	A latin korona
84	A korona felülnézete, fotó: © Szelényi Károly
86	Honfoglalás kori fejedelmi zászló
87	Árpád-házi királyok családi zászlója
88	Árpád-házi királyi zászló a 12. sz. végétől
89	Trónfosztás utáni 1849-es honvéd lovassági zászló
90	A francia forradalom ihletésére megszülető trikolór
91	Állami és polgári zászló
92	Honvédségi csapatzászló (szárazföldi)
93	Hadilobogó (haditengerészeti)
94	Zászló formátumok
95	MSZ 3500 számú Magyar szabvány: Magyarország címerének ábrázolása (nyitólap)
96	A címer érvényben lévő, illetve jelen javaslat szerint módosított formája
97	A jelenlegi illetve a módosított címerrajz összehasonlítása
98	A címer plasztikája
99	Magyarország címere; a kis címer és az egyesített, vagyis közép címer ábrázolása, Révai nagy lexikona, 13. kötet (1915), 227–228. old.
100–101	A címer épület-szobrászati megjelenítése a felújított Margit-hidon
102	I. Világháborús emlékmű (részlet), Hősök tere, Tapolca, Veszprém megye
103	Plasztikus címerábrázolás a Budai Váralagút homlokzatán (Budapest, Klark Ádám tér)
104	Háromdimenziós címerábrázolás (City of London Dragon Boundary Mark, London Bridge, London SE1 2SX, Egyesült Királyság), fotó: © Vargha Balázs
105	Térbeli, plasztikus címerábrázolás (Bige Holding irodaház, Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye), fotó: © Vargha Balázs
106	A korona rajza – javaslat
107	A korona rajza
108	Koronapánt
109	A koronapánt rajza
110	A címer befoglaló formájának arányai
111	Az új és a régi címer főbb arányainak összevetése

112	A címer arányrendje
113	A koszorús címer
114	A címerkoszorú szerkezeti arányrendje
115	A címer alapformája
116	A címer monokróm formája
117	A címer egyszerűsített formája
118	A címer vonalas formája
119	A címer inverz alapformája
120	A címer funkcionális formaváltozatai
121	A koszorúval kiegészített címer funkcionális formaváltozatai
122	A koszorúval kiegészített inverz címer funkcionális formaváltozatai
123	A címer alapformája
124	A címer monokróm formája
125	A címer egyszerűsített formája
126	A címer egyszerűsített monokróm formája
127	A címer vonalas formája
128	A címer minimál formája
129	Az inverz forma optikai korrekciója
130	Az inverz vonalas forma optikai korrekciója
131	Az alapforma szerkezeti rajza
132	Az inverz alapforma szerkezeti rajza
133	A minimál forma szerkezeti rajza
134	Az inverz minimál forma szerkezeti rajza
135	A címer elhelyezése a polgári zászlón
136	A hadilobogó arányrendje
137	A címer pozíciója a harci zászlón
138	A címer pozíciója a hadilobogón
139	A címer formakarakteréhez illeszkedő betűtípus
140	Kiterjesztett karakterkészlet
141	A címerhez rendelt felirat – vertikális elrendezés
142	A címerhez rendelt felirat – horizontális elrendezések
143	A koszorús címerhez rendelt felirat – vertikális elrendezés
144	A koszorús címerhez rendelt felirat – horizontális elrendezések
145	A betűtípus fokozatai (light, regular, semibold, bold, extrabold, black)

Külön köszönet

Zsótér László,
Árendás József, Harmati Hedvig,
Gáspár Júlia, Pohárnok Mihály,
Mirko Ilić, Máté Gábor, Földi Endre,
Szili József, Novokrecsenszkov Tamás,
Németh Erika, Bojtár B. Endre,
Török András, Stefan Lengyel,
Lévai-Kanyó Judit, Kálmán Tünde,
Balla Dóra, Nagy István, Nagy László,
Marcell Tamás, Lakner Antal,
Kara György, Monory-Mész András,
Huszti Zsolt, Turányi Gábor,
Veres Bálint, Tihanyi Katalin,
Danyi Anna, Hajba Mária,
Bodil Akselvoll, Lázár Zsuzsa,
Nemes Juli, Tasnádi Eleonóra,
Gálvölgyi Eszter, Vargha Simon,
Dr. Szabó Attila, Dr. Toronyi Éva

